Hymnologiske Meddelelser

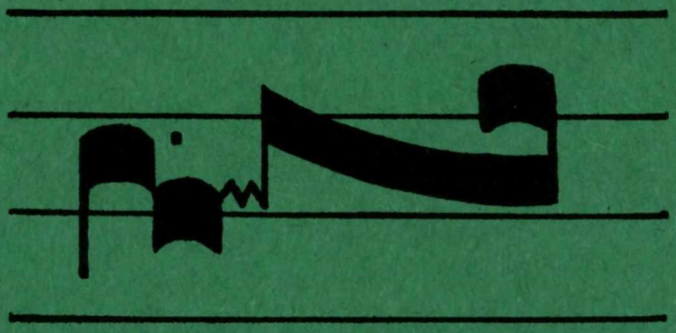

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

8. årg. 1979 **nr. 1 · 2**

Hymnologiske Meddelelser

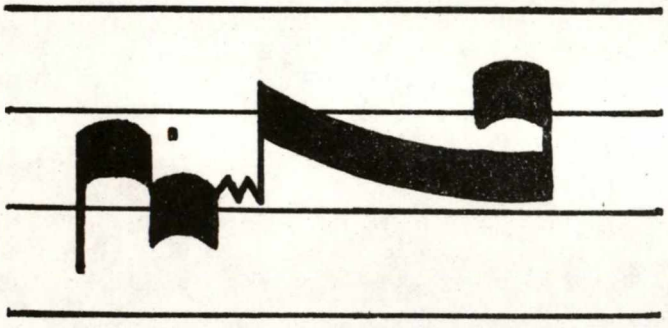

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

8. årg. 1979 **nr. 1 · 2**

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Værkstedsblad om salmer

udgivet af Salmehistorisk Selskab

8.årg. 1979 nr. 1-2

NYE SALMER: Tekster af Morten Børup, S.T. Vestergaard, N.F.S. Grundtvig, K.L. Aastrup, Johannes Johansen og Eyvind Skeie.

Melodier af Per Warming og Axel Madsen ..... s. 1

Peter Balslev Clausen: En dansk Skolesangbog ..... s. 7

Jørgen Pedersen: Den latinske hymne i tusinde år ..... s. 36

Richard Sennels: Tanker omkring en melodikonkurrence .... s. 91

ANMELDELSER: 78-tillægget til Den Danske Salmebog, (ved Laif Kayser) ..... s. 94

Thomas Laub: Musik og Kirke, (ved Henrik Fibiger Nørfelt) ..... s. 101

Fem snese danske sange, (ved Jørn Jørkov) ..... s. 103

I tilslutning til anm.:

Kommaer som Paulus satte dem, (ved Kasper Vilstrup) ..... s. 104

Svar til Kasper Vilstrup, (ved Jens Lyster) ..... s. 106

ORIENTERING: Forskningsopgaver (ved Jens Lyster) ..... s. 108

Nordisk stævne på Island, (ved Bodil Kruse) ..... s. 110

Dansk Tidegærds sommermøde 1979 ..... s. 112

Hymnologisk kongres i Regensburg ..... s. 113

Hymnologisk prisopgave ..... s. 114

Tilsendte publikationer ..... s. 114

FORFATTERNES ADRESSER ..... s. 115

REDAKTIONELT ..... s. 115

MORTEN BØRUPS VÅRVISE
IN VERNALIS TEMPORIS
FORDANSKET

In vernalis temporis	Frydelig kom unge vår
ortu laetabundo,	over høj og dale,
dum recessum frigoris	kulden alt tilbage går,
nunciat hirundo:	melder os en svale.
terrae, maris, nemoris	Mark og skov i skønhed står,
decus adest deforis	de fik atter blide kår,
renovato mundo:	vakt af vinterdvale.
vigor redit corporis,	Kræfter ny hvert legem får,
cedit dolor pectoris	lægt har og vort hjertesår
tempore iucundo.	vårens milde tale.
Terra vernat floribus	Jorden får sit blomsterflor,
et nemus virore,	skoven sig forynger,
aves mulcent cantibus	forårssang de fuglekor
et vocis dulcore:	sødt nu for os synger.
aqua tempestatibus	Storm ej hærger hav og jord,
caret, aër imbribus,	uvejr sætter mer ej spor,
dulci plenus rore,	yndig dugg kun tynger,
sol consumptis nubibus	uden sky i syd og nord
radiis potentibus	stråleglans fra solen stor
lucet cum decore.	prægtig alt omslynger.
O quam mira gloria,	O, hvor stor lyksalighed,
quantus decor Dei,	hvilken pryd og ære,
quanta resplendentia	af Guds åsyns herlighed
suae faciei:	jorden glimt må bære:
a quo ducunt omnia,	Alt hvad pragt og liflighed
summa, ima, media	stort og småt han smykked med
formam speciei,	i hver jordisk sfære,
magis haec distantia	spejler hans livsalighed,
quam sit differentia	selv så fjern som nogen véd,
noctis et diei.	dag fra nat mon være.
Morten Børup c.1500	S.T.Vestergaard 1978

Morten Børups carmen vernale er flere gange blevet oversat. Almindeligt anvendt er Fr.Moth's oversættelse fra 1913, kendt fra Højskolesangbogen (det første ord her har jeg ladet gå igen, også for genkendelsens skyld). En oversættelse af H.H.Blache er gengivet af Carl S.Petersen i hans og Vilh.Andersens Litteraturhistorie I side 115. Mest poetisk sving har nok Vilh.Andersens (i Erasmus I). Og endnu flere skal foreligge.

Alligevel har jeg følt mig fristet til at forsøge en ny gendigtning, nærmere på originalen i tankegang såvel som billed- og ordvalg. Til forskel fra de to førstnævnte har jeg f.eks. fulgt originalens rimmønster.

Anledningen var artiklen "Omkring Morten Børups majvise" i HM 1978/2 side 69ff af cand.phil. Niels W.Bruun, hvem jeg også skylder tak for kyndig kritik og vejledning i en interessant brevveksling om forståelse og for mit vedkommende gengivelse af den vanskelige sidste halvdel af sidste vers.

S.T.V.

Vedr.mel. til Børups vårvise henvises til Folkehøjskolens Melodibog, 4. og

5. oplag, nr. 305b (mel. fra Piae Cantiones 1582) eller 644a (mel. af Carl Nielsen). I 6. udgave, 1958, er det nr. 644a og b. red.

BRYLLUPPET I KANA

Melodi og sats Per Warming 1971.

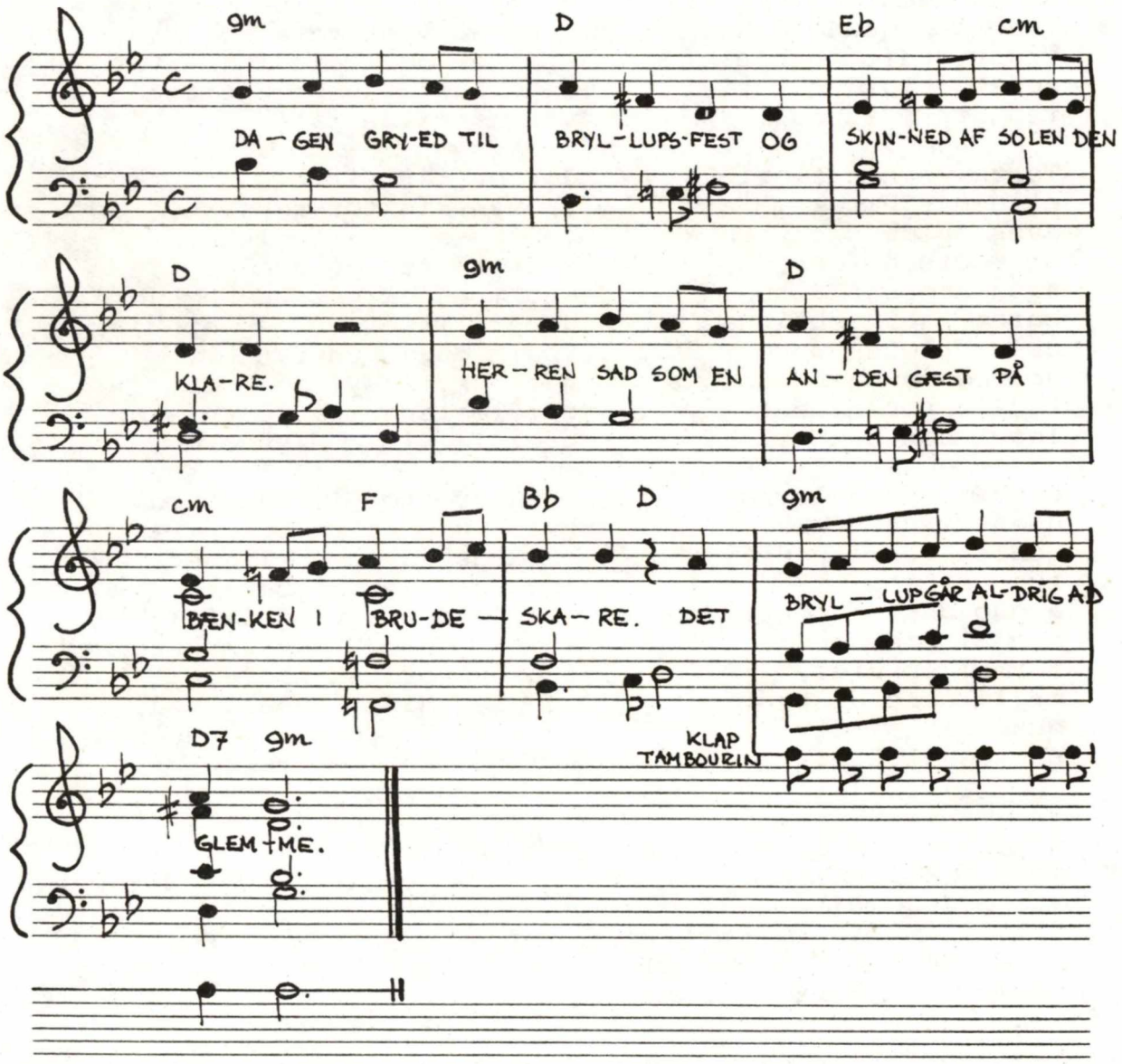

Såvel Per Warmings melodi som Grundtvigs hosstående tekst findes som nr. 195 i Dansk Skolesangbog, 4.udg., der i dette nummers spidsartikel er indgående behandlet af Peter Balslev Clausen.

Ovenstående udsættelse er fra Per Warming: Bibelske sange i nutidsrytmer, Wilh. Hansens forlag 1972. Pris: 16,45 kr.

1.
Dagen gryed til bryllupsfest
og skinned af solen den klare,
Herren sad som en anden gæst
på bænken i brudeskare.
Det bryllup går aldrig ad glemme.

2.
Dugen bredtes, og vinen sprang
for gæsterne alle tilsammen.
Strengelegen for borde klang,
og alle det hørte med gammen.
Det bryllup går aldrig ad glemme.

3.
Vinen ville dog ej forslå,
for tidligt den gik på grunde,
Herrens moder med skræk da så,
det tegned til tørre munde.
Det bryllup går aldrig ad glemme.

4.
Dyre vare nu gode råd,
det bedste dog fandt Marie:
bøn til Herren, hvis ord er dåd,
og sind til på ham at bie.
Det bryllup går aldrig ad glemme.

5.
Herren sagde: "Hvad vil du mig?
Min time er end ej kommet."
Herrens moder da fryded sig,
hun vraged ej trøst forblommet.
Det bryllup går aldrig ad glemme.

6.
Tjenerskabet nu par om par
sig skyndte med så til kilde,
bredfyldt blev da hvert badekar,
som Herren det bød og ville.
Det bryllup går aldrig ad glemme.

7.
"Øser op!" sagde Herren nu,
"og bærer til kældersvenden!"
Hvad end tjenerne randt i hu,
så lød de ham dog til enden.
Det bryllup går aldrig ad glemme.

8.
Kældersvenden blev askegrå,
så mosten han måtte vel kende.
Krukken tog han og smagte på
og bared sig ej for at skænde:
Det bryllup går aldrig ad glemme.

9.
"Husbond", brummed han, "som jeg ser,
har sparet tilgavns sine kræfter,
perlevinen! er det maner
at komme med den til slukefter!"
Det bryllup går aldrig ad glemme.

10.
Jesu herlighed åbenbar
nu blev for disciplenes øje,
første gang den med stråle klar
skinned som sol fra det høje.
Det bryllup går aldrig ad glemme.

Grundtvig 1841

Vers 6, lin.2: så = kar

Visen om brylluppet i Kana findes i Sang-Værket II, 1946, nr. 73 og har oprindelig incipit "Brudgom taler til Bruden sin" og 16 vers.

MORGENSALME FOR BYFOLK

Melodi og sats Axel Madsen 4.5.1962.

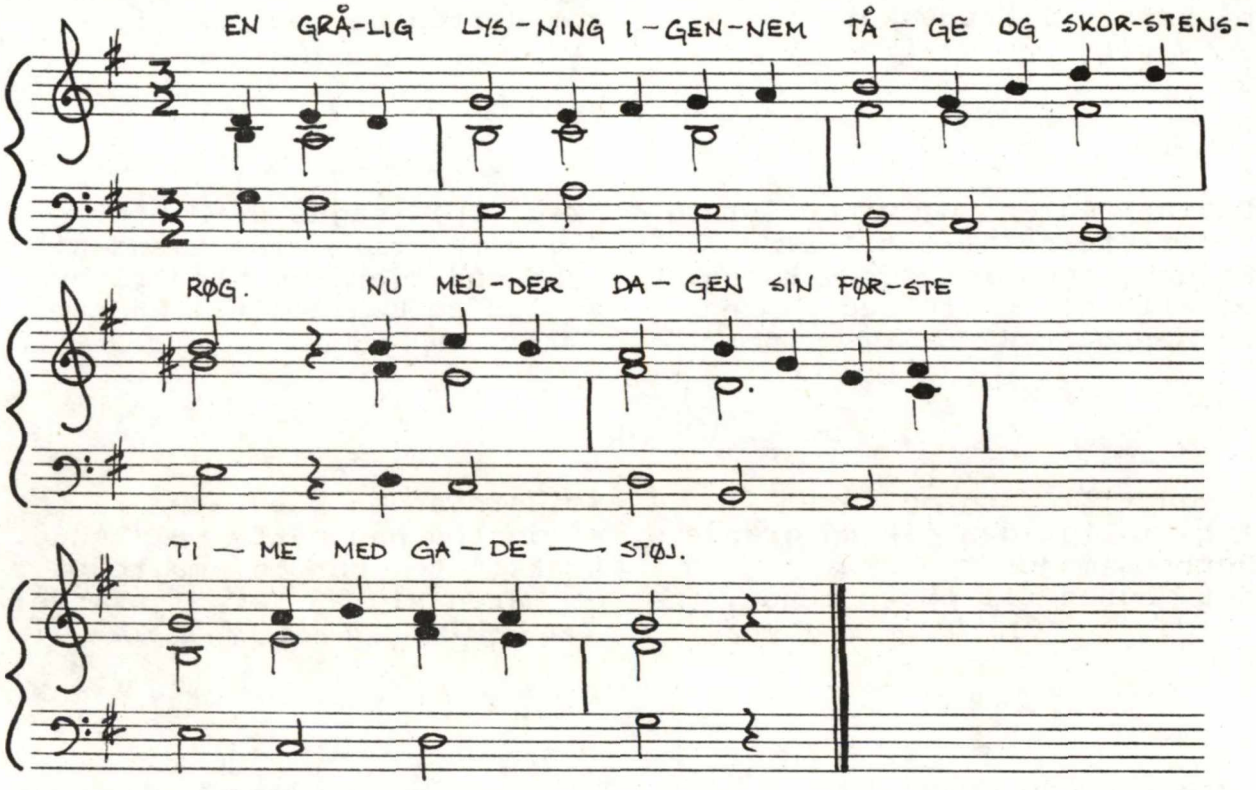

1.
En grålig lysning
igennem tåge
og skorstensrøg.
Nu melder dagen
sin første time
med gadestøj.

2.
En dag som andre,
hvor uret tikker
med pligt og slid. -
En livets gave,
en dag fra Herren,
en nådens tid.

3.
Vi slider fortov
med travle såler
og vil os selv.
Men over tage
går sol bag røgen
på himlens hvælv.

4.
Og undervejs til
butik og værksted
vi får dens bud,
at denne dag skal
vi sammen tjene
vort brød hos Gud.

5.
Det er Guds godhed
mod hele folket
i denne by;
den er, så sikker
som dagens komme,
hver morgen ny.

6.
Med sten og asfalt
og dog en ager
til Himmelgård,
hvis ejer venter
engang at høste
som han nu sår.

7.
En grålig lysning,
der langsomt stiger
og bliver dag. -
Du, altings giver,
vort hjertes tak til
dit hjerte tag!

K.L. Aastrup 1960

Ovenstående tekst findes i "78-tillægget" til mel. af Walter Bjerborg.

TE DEUM AF AMBROSIUS

Mel.: evt. Gør døren høj

1.
Du glans af Herrens herlighed,
du lys af lys, der varer ved,
velkommen til vort velbehag,
du dag, der gør vor nat til dag.

2.
Du sande sol bag solens skin,
stråI med din klarhed i vort sind,
giv glød og kraft den svage krop,
så den i morgenfryd står op.

3.
O skaberkraft, kom til os ned,
hjælp os, der alting kan og véd,
ja, kom til os, vor kære far,
til os, der intet er og har.

4.
Kom, almagt, gør den onde god,
igennem modgang giv os mod,
driv ud misundelse og trods,
gør Kristi gerning gennem os.

5.
Med Kristi legeme og blod
mæt os, så det blir al vor bod,
så eet med Ham vi mer og mer
med Kristi øjne alting ser.

6.
Du skabte blot ved ordets lyd
den første dag med megen fryd,
lad også denne dag nu gå,
så du med glæde ser derpå.

7.
Dit morgenlys er altid tændt,
dit værk er endnu ikke endt,
det lyste klart i Kristi spor,
det lyser endnu i Hans ord.

8.
O hellige Trefoldighed,
vi folder hænder om din fred,
vi fletter af vort tungebånd
en krans til Fader, Søn og Ånd.

"Splendor paternae gloriae" omkr.år 374.
Johannes Johansen, 29.november 1978.

Ligesom side 1 i dette nr. er foranlediget af en lærd afhandling i Hymn.Medd., således er ovenstående inspireret af Jørgen Pedersens afhandling om hymnerne i Hymn.Medd.1978/4 s.218f.

EN DAG SKAL HERRENS SKABERDRØMME MØDE

Melodi og sats:
Axel Madsen 5.7.1978.

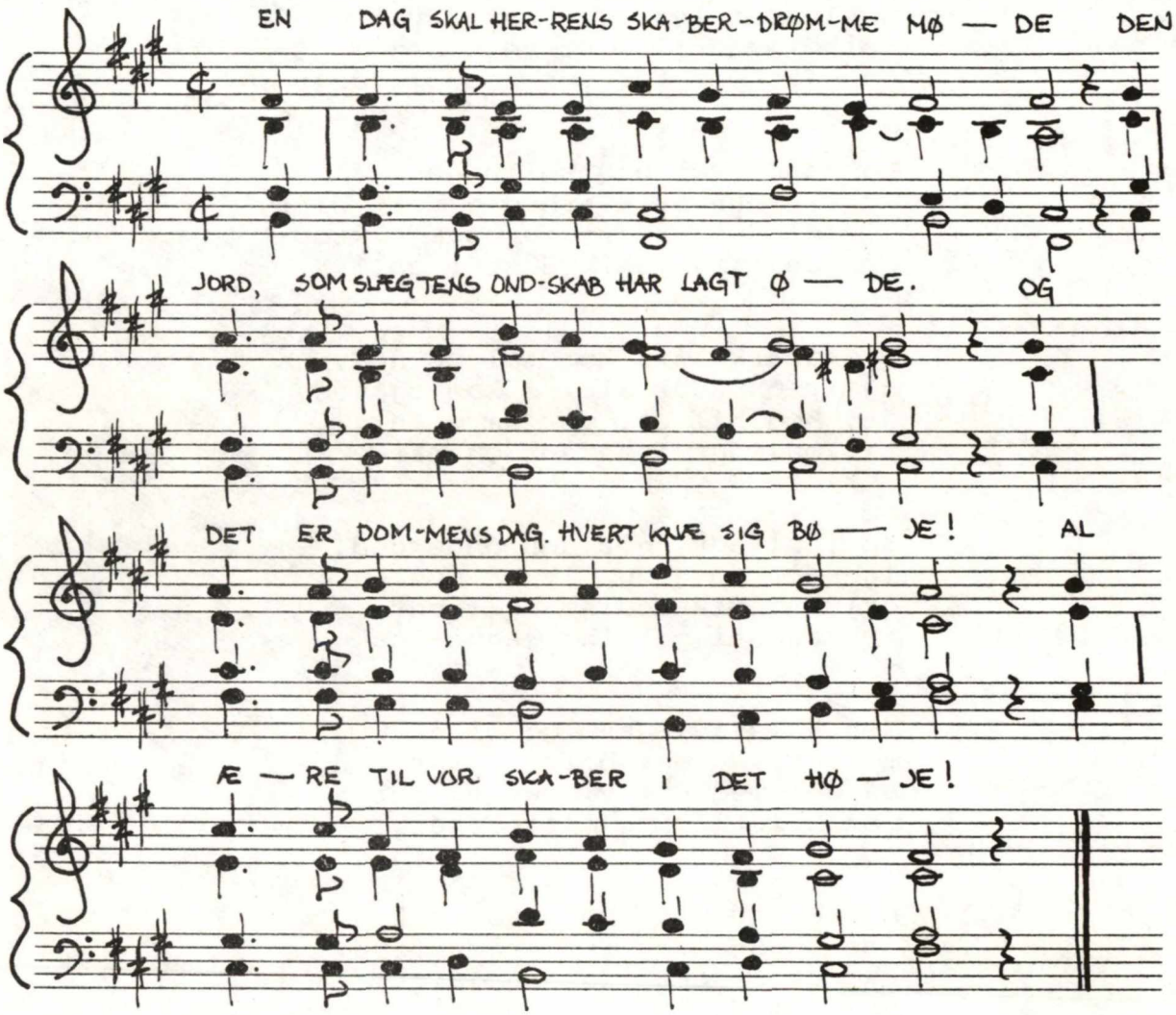

1 En dag skal Herrens skaberdrømme møde
den jord, som slægtens ondskab har lagt øde.
Og det er Dommens dag.
Hvert knæ sig bøje!
Al ære til vor Skaber i det høje!

2 Der høres over jord en bitter klage,
når Jesus kommer, fuld af kraft, tilbage.
Det er på Dommens dag.
Hvert knæ sig bøje!
Da lyser korsets mærke fra det høje!

3 Agt vel på tidens tegn, for Jesus kommer.
Snart sætter træet blade, det blir sommer.
Da er det Kristi dag.
Hvert knæ sig bøje!
Han råder i det dybe og det høje!

4 Og Han, som hang på korset, tornekronet,
skal løfte verden op til Gud, forsonet.
Han er Guds offerlam.
Hvert knæ sig bøje!
Al ære til vor Fader i det høje!

5 Til sidst skal Herren råbe i det øde
og dømme alle, levende og døde.
Nu er det nådens tid.
Hvert knæ sig bøje!
Al ære til vor frelser i det høje!

Ovenstående tekst, forfattet af Eyvind Skeie 1978, er med Edition Egtveds tilladelse lånt fra "78-tillægget", hvor den har mel. af Trond Kverno.

EN DANSK SKOLESANGBOG

ved PETER BALSLEV-CLAUSEN

Der er tradition for, at danske skolesangbøger har et større eller mindre afsnit med salmer og bibelhistoriske sange. Ganske vist bruges salmebogen på skolerne, men både af praktiske og af pædagogiske grunde er det ikke den, men skolesangbøgerne, lærerne, både sanglærerne og de øvrige faglærere, bruger, når de vil gennemgå salmer og sange med deres elever, og når de vil lære dem at synge dem. Derfor er det vigtigt at have opmærksomheden henledt på disse sangbøger, for det er de sange og salmer, der står i dem, børnene og dermed den kommende generation, også af kirkegængere, lærer. Det er i skolen, traditionen skal plejes, og det er i skolen, de nye sange og salmer skal læres. Når børnene først har forladt skolen, er det et fåtal af dem, der for alvor kommer til at synge salmer og bibelhistoriske sange igen. Den enkelte lærer har her en central placering, men ligeså afgørende som lærerens holdning til salmerne og sangene er, er det, hvilke hjælpemidler i form af egentlige skolesangbøger, tilrettelagt og udgivet til brug i skolen, læreren har mulighed for at bruge i sin undervisning. En sådan skolesangbog er *Dansk Skolesangbog*, hvis 4. udgave kom i 1976 [1]. Denne sangbog, der er udgivet af Dansk Friskoleforening, er meget bevidst redigeret og derfor velegnet som genstand for en nøjere undersøgelse. Først vil der blive givet et rids af denne nyeste udgave af *Dansk Skolesangbogs* tilblivelseshistorie, sådan som den kan følges i *Friskolebladet* 1973 til 1977. Derefter vil den principielle sangbogsdebat sammesteds blive refereret i hovedtræk, og endelig vil selve sangbogen blive gennemgået for salmeafsnittets vedkommende, sammenholdt med de tilsvarende afsnit i den foregående 3. udgave af sangbogen.

DANSK SKOLESANGBOG[4]. SANGBOGSSAGEN

På Dansk Friskoleforenings hovedstyrelsesmøde i Odense den 16. feb.1974 blev det oplyst[2], at der kun fandtes få eksemplarer tilbage af 3. udgave af *Dansk Skolesangbog*, og man nedsatte derfor et udvalg til at undersøge sangbogssituationen. Udvalgets medlemmer blev: skolelederne Erik Andersen og Anker Skriver, lærerne Jørgen Andreassen og Marianne Kjær Nielsen og højskolelærer Per Warming. I løbet af foråret udarbejdede sangbogsudvalget et program for en ny udgave af *Dansk Skolesangbog*. Den skulde være en sangbog for *børne*skolen. Derfor skulde den ikke indeholde voksensange, ligesom egentligt sangtimestof skulde udelades sammen med aftensange og fremmedsprogede sange. Som sangbog for børneskolen skulde sangbogen have sit tyngdepunkt i de fortællende sange fra bibelhistorie og historie. Det var her, fornyelsen skulde ligge, ikke så meget ved at finde nye sange som ved at gennemarbejde de kendte og gøre dem brugelige [3]. På sit møde den 15. juni tilsluttede Dansk Friskoleforenings hovedstyrelse sig programmet med stort flertal; ikke mindst var man tilfreds med udvalgets vægtlægning på den fortællende linie [4].

Allerede den 29. juli havde sangbogsudvalget lejlighed til at fremlægge sit forberedende arbejde for en større kreds. Det skete på Dansk Friskoleforenings kursus på Lollands Højskole, hvor fire timer var afsat til en orientering om sangbogsarbejdet [5]. Udvalgets program blev fremlagt af Per Warming, der kunde oplyse, at tyngdepunktet vilde blive lagt på de fortællende sange, og at Frede Bording, Gustaf Bengtson, Folke Trier Hansen og han selv havde lovet at være med til at vælge og tillempe dem. Udvalget udbad sig iøvrigt forslag til udeladelser og tilføjelser i forhold til 3. udgave.

På hovedbestyrelsesmødet den 2. november 1974 redegjorde Per Warming som formand for sangbogsudvalget for dets arbejde. Når 1. skitseforslag var færdigt, vilde man fremlægge det i et særnummer af *Friskolebladet*, hvorefter man på grundlag af den efterfølgende debat vilde færdigudarbejde det. Man havde fundet det mest hensigtsmæssigt at forsyne sangbogen med noder, for gjorde man ikke det, vilde det være nødvendigt at udgive en særskilt nodebog, og det vilde fordyre udgivelsen. Iøvrigt havde man drøftet muligheden af at udgive sangbogen som løsblade. Omfanget vil-

de blive ca. 4oo sange. Bestyrelsen udtrykte glæde og tilfredshed med det foreløbige resultat og "overlod trygt resten af arbejdet til udvalget", ligesom man gav forretningsudvalget bemyndigelse til at indhente tilbud fra forlaget [6].

Tre uger senere kom det bebudede særnummer af *Friskolebladet*, hvor sangbogsudvalgets skitse til en ny sangbog blev præsenteret under overskriften "En ny sangbog! Skitsen til den ny udgave af *Dansk Skolesangbog*" [7]. I sit forord slog Per Warming fast, at den nye udgave af *Dansk Skolesangbog* skulde være en dansk sangbog for børneskolen. Fordi sangbogen især skulde bruges af børn, var der lagt vægt på den "*rene, ligefremme fortælling* fremfor teologiske og filosofiske overvejelser, og der er lagt vægt på, at barnets verden er *tillidens* og *troens verden* snarere end tvivlens og anfægtelsens verden", og "i denne forstand er barnets verden en væsentlig dimension i den voksnes". Derfor vilde den nye udgave af *Dansk Skolesangbog* mindre end de tidligere udgaver fremtræde som et sidestykke til *Højskolesangbogen*, "men vil med sit store udvalg af fortællende sange blive et - i voksensammenhæng! - vigtigt supplement til *Højskolesangbogen*, som i sine senere udgaver synes at lægge mindre vægt på dette område". Fremmedsprogede sange og sange specielt til sangtimen ("musiksange") vilde den nye *Dansk Skolesangbog* ikke bringe; derimod vilde der blive bragt noder til alle sange, ligesom det var planen at fremstille et instruktionsbånd med en indspilning af første vers af alle sangene. De fortællende sange, både de bibelhistoriske, de historiske og folkeviserne "er sangbogens *hoveddel* og vel dens væsentligste eksistensberettigelse". Salmeafsnittet var udvidet i forhold til 3. udgave. Udvalget af salmer var især gjort med henblik på morgensangen og ud fra den forudsætning, at man i faget kristendomskundskab "har adgang til salmebog". I Salmeafsnittet havde udvælgelseskriteriet 'børnesange' ikke kunnet bruges i nævneværdigt omfang, hvorimod der var lagt vægt på salmer, der "taler om skabelsen, det man kunne kalde 'folkelige salmer' med tyngdepunkt i første trosartikel, medens der er lagt mindre vægt på de egentlige menighedssalmer". Per Warming sluttede sin indledning med ønsket om en livlig debat om det fremlagte sangbogsforslag.

Salmerne og de bibelhistoriske sange er samlet i de to første hovedafsnit. Afsnittet *Salmer* (nr. 1 - 94) er delt op i underaf-

DANSK SKOLE-SANGBOG

UDGIVET AF
DANSK FRISKOLEFORENING

3. UDGAVE

»Som ny igen bli'r den gamle sang,
så tit en mand den af hjertet synger.«

EKSPEDITION:
KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI, KOLDING
1958

Dansk Skolesangbog.
3. udgave, titelblad.

snittene "Morgen" (1 - 2o), "Aften" (21 - 29), "Lovsang" (3o - 49), "1 vers" (5o - 51), "Året" (52 - 58), "Advent" (59 - 66), "Jul" (67 - 82), "Påske" (83 - 88) og "Pinse" (89 - 94), ligesom afsnittet *Bibelhistoriske sange* (95 - 154) har underafsnittene "Skabelsen" (95 - 98), "Patriarkerne" (99 - 1o5), "Moses" (1o1 - 11o), "Dommerne" (111 - 116), "Konger og profeter" (117 - 126), "Jesu fødsel" (127 - 137), "Jesu liv" (138-149) og "Jesu død og opstandelse" (15o - 154). Af disse 154 salmer er 1o5 hentet fra 3. udgave af *Dansk Skolesangbog*, resten er nytilkomne. Af Grundtvig findes der i forslaget 88 salmer (7o gamle, 18 nye), af Ingemann 12 (11 gamle, 1 ny), af K.L. Aastrup 12 (1 gammel, 11 nye), af Luther 5 (2 gamle, 3 nye), af Gustaf Bengtson 5 (ingen gamle, 5 nye), af Kingo 3 (3 gamle, ingen nye), af Brorson 3 (2 gamle, 1 ny), og af Jakob Knudsen og H.C. Sthen hver 3 (begge 2 gamle og 1 ny). Det er således især Grundtvig, K.L. Aastrup og Gustaf Bengtson, der tegner sig for tilvæksten af nye salmer, ligesom det er værd at lægge mærke til, at henved en trediedel (18 ud af 6o) af de bibelhistoriske sange er nye i forhold til 3. udgave. Efter listen over de 4o1 sange i forslaget var der aftrykt 4 prøver på udvalgets forslag til melodi- og tekstrevision.

Lars Skriver Svendsen, der ved årsskiftet 1974/75 afløste E. Buntse som redaktør af *Friskolebladet*, bragte den 9. januar 1975 en oversigt over de sange fra *Dansk Skolesangbog*[3], der ikke var med i sangbogsudvalgets forslag [8)]. Det drejede sig bl.a. om 31 af tredieudgavens 57 morgensange, 19 af de 28 aftensange, 25 af

de 91 bibelhistoriske sange, ialt 75 af tredieudgavens 175 salmer og bibelhistoriske sange. Af disse tegnede Grundtvig sig for de 37, Kingo for de 11, Ingemann for de 9, C.J. Brandt for de 5 og Chr. Richardt for de 3. Lars Skriver Svendsen bragte listen, for at enhver kunde tage stilling, "Ordet er frit".

Mens diskussionen for og imod sangbogsudvalgets forslag blev ført i *Friskolebladet*, deltog udvalgets medlemmer i møder om den nye sangbog rundt omkring i landet. Således meddeltes det den 6. februar 1975 i *Friskolebladet*, at Per Warming den 14. februar vilde gennemgå sangbogsforslaget for interesserede fra nordenfjordske friskoler på Thorsted friskole i Thy [9]. Man var på mødet enige om, at en skolesangbog for børn ligesom skolen skulde være for livet, og derfor ønskede man at bevare en række sange og salmer, som "er grundlæggende for det danske folks holdning til tilværelsen, som er blevet sunget i fest og i sorg og nød, og som vi gerne vil, at børnene også kommer til at kende" [10].

På Dansk Friskoleforenings hovedstyrelsesmøde i marts måned var sangbogsspørgsmålet på dagsordenen [11], og man drøftede forskellige muligheder for trykkested, format og distribution af den nye sangbog, ligesom man overvejede, om den skulde trykkes med eller uden noder og becifring. Den økonomiske side af sagen voldte nogen bekymring, og man nåede ikke til enighed om udgivelsesformen. Der blev ikke taget endelige beslutninger på mødet, og man overlod de økonomiske afgørelser til hovedstyrelsen. Den 28. august kunde Hans Møldrup så meddele, at hovedstyrelsen på sit møde den 7. august havde besluttet *Dansk Skolesangbog*[4]'s udgivelse. 1. oplag vilde blive på 10.000 eksemplarer, og for at bruttoprisen ikke skulde komme op over 38 kr., blev det vedtaget at lade Dansk Friskoleforening støtte udgivelsen med de fornødne lån. Sangbogen vilde få et omfang på 420 sange, hvoraf ca. 1/3 var nye. 40 havde aldrig tidligere stået i en dansk sangbog, og 13 var skrevet eller oversat specielt til den nye udgave. Sangbogen vilde blive forsynet med noder, og som den første danske sangbog vilde alle melodier blive forsynet med becifring, ligesom et instruktionsbånd vilde blive fremstillet. Hovedstyrelsen var ikke i tvivl om, at *Dansk Skolesangbog* vilde blive en nyskabelse på sangbogsmarkedet, og det var dens håb, at der ikke alene vilde blive taget godt imod den i friskolerne, men at den og-

så vilde trænge ud og få stor udbredelse i andre skoleformer. Sangbogen vilde udkomme i løbet af første kvartal 1976 og vilde de første par måneder kunne fås til favørpris. Iøvrigt var sangbogens udgivelse og salg overdraget til et administrationsudvalg, bestående af Hans Møldrup (formand), B. Rasmussen, L. Nørgaard og Per Warming.

Hen på vinteren 1976 kunde Hans Møldrup meddele [13], at produktionen af *Dansk Skolesangbog*[4] nu var godt i gang. Fremstillingsarbejdet var blevet overdraget Musikhøjskolens forlag i Egtved, og sangbogen vilde udkomme ca. 1. juni samme år. For at gøre så mange som muligt opmærksomme på den nye udgave vilde der først i marts og først i august blive udsendt en folder til alle potentielle brugere, ligesom sangbogsudvalgets medlemmer gerne vilde introducere sangbogen ved sangaftener o.l.

Den 12. august 1976 bragte *Friskolebladet*[14] en annonce for den nyudkomne *Dansk Skolesangbog*[4], der blev præsenteret som "nyredigeret og gennemarbejdet til børn i dag", og som den sangbog, der har det "største udvalg af fortællende sange", "nye historiske sange - også fra vor egen tids historie" og "folkeviser gendigtet til fællessang". Prisen var 38 kr.

Allerede på det konstituerende hovedstyrelsesmøde for Dansk Friskoleforening den 12. juni 1976 havde formanden, Laurits Kjær Nielsen imidlertid kunnet meddele [15], at der indtil da var blevet solgt 6.3oo eksemplarer af den nye udgave af sangbogen, ligesom instruktionsbåndet var blevet solgt i ca. 15o eksemplarer. Laurits Kjær Nielsen glædede sig iøvrigt over, at sangbogsudvalgets hensigt, at skabe en sangbog for alle danske børneskoler, så ud til at være lykkedes, da *Dansk Skolesangbog*[4] i stort antal var blevet solgt også til brug i Folkeskolen. Dertil kom, at alle reaktioner indtil da havde været særdeles positive. Laurits Kjær Nielsen kunde derfor konkludere, at det gennem sangbogens udgivelse var lykkedes "at være med til at styrke og forny dansk sang ud fra friskolens fortællende og folkelige sangtradition og -forståelse".

Den 13. august holdt Dansk Friskoleforening i Odense en fest for sangbogsmedarbejderne [16]. Blandt talerne ved festen var Laurits Kjær Nielsen, Per Warming, Walter Zacharias, Anker Skriver, Åge Lund, Folke Trier Hansen, Poul Jensen og Hans Møldrup, der efter at have fortalt om sangbogssagens forløb rettede en varm

tak til Per Warming for hans store og inspirerende arbejde som sangbogsudvalgets formand.

Næste forår kunde Hans Møldrup i en redegørelse om sangbogsadministrations-udvalgets virksomhed i det forløbne år meddele [17], at det første oplag af *Dansk Skolesangbog*[4] på 10.000 eksemplarer var blevet udsolgt på et halvt år, og at 70 friskoler havde købt den nye sangbog, ligesom omkring halvdelen af oplaget var gået til friskolerne. Der var truffet forberedelser til et fornyet reklamefremstød, og udvalgets opgave vilde i den kommende tid være "at fastholde og uddybe" interessen for *Dansk Skolesangbog*.

DEBATTEN OMKRING DANSK SKOLESANGBOG[4]

Debattørernes synspunkter før og under tilblivelsen af Dansk Skolesangbog[4].

FOLKELIG SANG

I en artikel i *Friskolebladet* i begyndelsen af 1973 om *Den danske sangskat og den folkelige sang* [18] skrev Per Warming, at kendskab til den danske sangskat hører med for den, der vil kende dansk kultur. Det er imidlertid ikke sangbogens og med den sanglærerens opgave at redde den danske sang; hvad de iøvrigt heller ikke kan. Kun en levende folkelig bevidsthed kan redde sangen. Sangens krise er i virkeligheden en folkelighedens krise. Folkelig sang er dybest set ikke et ideal eller en genre, men en måde at bruge sangen på. Tyngdepunktet i den folkelige sang ligger uden for sangen: i det, man synger om. Folkelig sang "er altid sang i sammenhæng, i en kamp, i skolen, i modgang eller i spontan glæde. Men det er dette udenfor sangen, som den lever af, og det er ikke en sangfaglig sag". Sangdebatten skal derfor ikke være faglig, men skal være en debat om sangens indhold, for "hvis der ikke er noget at synge om, så vil sangen enten knuses i disciplinære problemer eller fordufte i musik".

Næste år, 1974, skrev Per Warming, at *Idyllens tid er forbi* for sangen og sangundervisningen [19]. Sangen døde i skolen, da man overgav den til sanglærerne - ikke fordi de var for dårlige,

Bibelhistoriske sange og salmer.

85.

Prætorius, 1610. (F. M. 90)

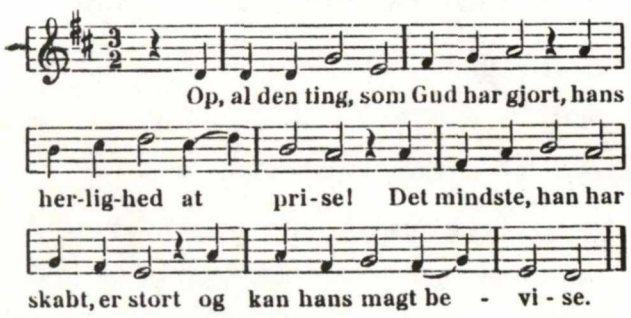

2. Gik alle konger frem i rad
i deres magt og vælde,
de mægted' ej det mindste blad
at sætte på en nælde.

3. Det mindste græs, jeg undrer på
i skove og i dale, —
hvor skulle jeg den visdom få
om det kun ret at tale!

Dansk Skolesangbog
3. udgave

men fordi de var for gode. Sanglærerne har kvalt sangen i musik: "I musikkens verden hersker vellyd, harmoni, trivsel, idyl og stemning - altsammen ting, der kan være gode *tjenere* for sangen. Men sangen selv lever af virkeligheden med dens modsætninger, spændinger og poesi". Nu er der imidlertid sket en vending, sådan at idyllens tid er forbi. Ikke fordi de traditionelt "folkelige kredse" har taget affære, men fordi venstreorienterede og politisk bevidste kredse er begyndt at synge sange, der handler om noget, sange, der peger ud over sangtimen, ud over musikkens verden idet de bekræfter modsigelsens grundsætning, at livet er en kamp. Når denne udvikling er løfterig, skyldes det, at "nu har vi pistolen på panden: nu må vi værge os. Til begge sider. Nu må vi bruge sangen til noget. Nu vil det vise sig, hvilke sange, der dur til kamp, og hvilke, der blot er lejrbålsstemning og idyl". Der vil blive kamp om sangens indhold, "men måske sangen vil leve af det".

I forlængelse af denne artikel holdt Per Warming et foredrag om *Skolen og sangen* på Dansk Forening for Hjem og Skoles efterårsmøde den 19. oktober 1974 [20]. Per Warmings udgangspunkt var, at der igen synges i skolen; men det, der synges, er noget andet end tidligere, idet folkesangen har afløst den folkelige sang. Den folkelige sang kom sammen med vækkelserne i det 19. århundrede. Den er udtryk for et folkeligt fællesskab, og den er altid fællessang. I modsætning hertil er folkesangene "jeg"-sange, der ikke kender til folkelig sammenhæng. Den folkelige sang er den folkelige vækkelses sang, hvor folkesangen er den undertrykte almues sang. Ligesom den folkelige sang fortrængte folkesangen i løbet

af det 19. århundrede, fortrængte Laub-Carl Nielsen-skolens melodier "de gamle melodier" i 192o'erne. Sangene skulle ikke synges af solister, men bruges i et fællesskab, hvilket krævede enkle og letsyngelige melodier. Nu dukker folkesangen imidlertid op igen. Den siger de enkelte og de enkelte grupper noget, men mangler stadig folkeligt perspektiv, og bliver folkesangen - taget i videste betydning - enerådende, bliver vi almue igen som før 18oo, hvilket dog ikke vil være sangens skyld, "men en genspejling af, hvad der iøvrigt sker i folket". I denne situation er det vigtigt at synge om "den folkelige virkelighed, den folkelige sandhed og måske derigennem vække folket igen".

I en artikel i *Tidsskriftet Den frie Lærerskole* uddybede Per Warming året efter sin skelnen mellem den folkelige sang og folkesangen [21]. Den folkelige sang er, skriver Per Warming, folkets åndedræt, og vejret trækker man, "fordi man ikke kan lade være, ikke fordi man bør". Derfor er sangen et af de steder i skolen, hvor al pædagogik suspenderes og "lærer og elev er lige over for samme åndelige virkelighed". Per Warming sætter derefter ligesom året i forvejen i foredraget om Skolen og sangen den folkelige sang op som folkesangens diamentrale modsætning. I modsætning til folkesangen er det et særkende for den folkelige sang, at den intet publikum har. Det er derfor mod den folkelige sangs natur at blive brugt som kor-sang, "en god folkelig sang kan man ikke være bekendt at synge *for* folk, den skal de have lov til at være med *i*". På samme måde skelner Per Warming mellem visen og den folkelige sang. "Visen hører til mellem sanger og publikum. Den folkelige sang har intet publikum". Den folkelige sang er efter sit væsen altid fællessang, og fællessang er noget helt andet end visesang. "Folkelig fællessang er ikke sang *for* nogen, men sang *med* hinanden. Ikke for at bringe et budskab til nogen, men for at udtrykke en åndelig virkelighed, som *kun* eksisterer i og gives til fællesskabet".

I forlængelse heraf skriver Gustaf Bengtson i den følgende artikel om *Genopdagelsen af de bibelhistoriske sange* [22], at fællessangen har en betydelig funktion i højskolernes og friskolernes folkelige pædagogik, ikke som genstand for undervisning, men som et bidrag inde i fællesskabet: "Den folkelige pædagogik bygger blandt andre ting også på den levende vekselvirkning - ikke bare som metode, men som et samliv". Efter den folkelige pædago-

giks idé opdrages der ikke *til* fællesskab, men *i* fællesskab. "I den folkelige pædagogik er det ikke individet, der udvikles, men fællesskabet, hvorudaf der siden gror personligheder".

Også i *Tidsskriftet Den frie Lærerskole* 1975/2, men tildels ud fra andre forudsætninger, skriver Finn Brandt-Pedersen om *Folket og de folkelige sange* [23]. Det er hans opfattelse, at den folkelige sangs historie er en afspejling af den samlede danske folkeligheds historie, og han fortsætter: "Folkelige sange er brugsgenstande. De kan have større eller mindre kunstnerisk værdi, men det vigtigste er, at de fungerer. De Hostrup'ske sange var brugsgenstande, og alle vidnesbyrd viser os, at de fungerer særdeles godt i brug. De folkelige bevægelsers tid har været en forunderlig tid. Hvad skete der egentlig?.... Det står fast, at det hele gik i gang med en vældig vision. Man så for sig et totalt omformet samfund, hvor den almue, som trykkede sig i de små kredse med en horizont, som knap nåede til sognegrænsen, var forvandlet til et aktivt og levende folk, aktivt og delagtigt på alle menneskelivets områder, kultur, erhvervsliv, politisk og så videre". Heroverfor mener Finn Brandt-Pedersen, at man ikke skal vente, at digterne kan forløse situationen i dag med sange, for den dybe splittelse, som har ramt os, kommer jo også til udtryk ved en stor afstand mellem kunstnere og folk. I denne situation er det bemærkelsesværdigt, at Benny Andersen med sine *Svantes Viser* pludselig og ubesværet sætter over kulturkløften, som om den ikke eksisterede. Svantes Viser er dog næppe løsningen på den folkelige sangs problem, "men de er dog et fingerpeg om, hvor nogle muligheder ligger. Der må nedbrydes nogle spærringer, som binder den hidtidige sangtradition til nogle dannelsesbegreber, som ikke er folkets, men har rod i en kultur- og uddannelsesmæssig elitegruppe. Når en meget begrænset gruppe samles om de seriøse kunstnere, mens de mange hører dansktop, må der et nybrud til". Folkelige sange opstår først, når de har et miljø at opstå i. Derfor må vi "arbejde hen imod den dag, da folket eller brede kredse af folket, indbefattet skrivende repræsentanter har en fælles ramme at se deres problemer i og en enighed om, i hvilken retning løsningen skal søges". Finn Brandt-Pedersen understreger, at det må fastholdes, at "arbejdet må bæres af en samlet vision, må sigte frem mod et samfund, som skal være for hele folket. Så bliver der noget at synge om".

Samtidig var Niels Thomsen - uden dog at give Per Warming ret i hans folkelige eller Finn Brandt-Pedersen ret i hans politiske visioner - inde på den folkelige sangs problematik i sin anmeldelse i *Friskolebladet* af den da lige udkomne 16. udgave af *Højskolesangbogen* [24]. Niels Thomsen vilde ikke savne de mange udeladte nationalromantiske sange af Carl Ploug, hvorimod han var mere betænkelig ved den stærke reduktion af Chr. Hostrups og Bjørnsons sange, der ligesom andre og nyere sange taler mere jævnt om folket som et fællesskab. Niels Thomsen er imidlertid tilbøjelig til at give sangbogsudvalget ret i, at det ikke mere er naturligt at synge om folket som et fællesskab. Fornemmelsen af det store, alle omfattende folkelige fællesskab er blevet afløst af "de mindre fællesskaber, de begrænsede, de politiske, de hjemstavnsprægede og stemningsfællesskaber.... Det er nok den vigtigste ny erkendelse, der er vundet: At man ikke kan mane et holdbart fællesskab frem ved at synge om det". Ved at bringe de forskellige fællesskabers sange sammen i een sangbog sætter Højskolesangbogen imidlertid sine brugere i stand til at lære andre fællesskaber at kende indefra og kan derved "blive en inspiration til at overbygge kløfterne".

DEN FORTÆLLENDE SANG

Siden *Dansk Skolesangbogs* første udgave fra 1929 har de fortællende sange spillet en afgørende rolle, en linie, der er blevet fastholdt i 4. udgave, og som prægede debatten op mod denne udgave. Som et forarbejde til en ny sangbogsudgave bragte *Friskolebladet* foråret 1973 lo bearbejdelser af Grundtvigs bibelhistoriske sange. Tekstarbejdelsen var foretaget af Gustaf Bengtson, og Per Warming havde komponeret nye melodier til sangene. I en indledning til bearbejdelserne skrev Per Warming [25], at de bibelhistoriske sange skal ses i sammenhæng med den mundtlige fortælling. I de bibelhistoriske sange, som Grundtvig skrev for at hjælpe den mundtlige fortælling igang igen, "har vi meget af fortællingens væsen: rytmen, rimet, gentagelsen og det stærke poetiske billede". Sangen skal ikke erstatte fortællingen, men understøtte den, og til dette formål er de lo sange nu blevet "tillempet til levende skolebrug". Per Warming fulgte året efter

denne linie op i sin redegørelse for det nyligt nedsatte sangbogsudvalgs arbejdsprogram [26], hvor han om den nye udgave af *Dansk Skolesangbog* skrev, at den som sangbog for børneskolen skulde have sit tyngdepunkt i de fortællende sange fra bibelhistorie og historie, og da en god sang for børn, dvs. en fortællende sang, også er en god sang for barnet i den voksne, kan sangbogen derved blive "et godt supplement til bestående voksensangbøger, der måske har glemt denne dimension". Den samme tankegang går igen i Per Warmings ovenfor refererede indledning til temanummeret om den nye sangbog samme efterår [27].

I sin artikel om *Genopdagelsen af de bibelhistoriske sange* i *Tidsskriftet Den frie Lærerskole*, 1975/2 [28] skriver Gustaf Bengtson om sit arbejde med at bearbejde Grundtvigs bibelhistoriske sange, at det først og fremmest drejer sig om at frigøre alt det bedste stof i sangene. De bibelhistoriske sange forudsætter den bibelhistoriske fortælling. Det er ved den, børnene føres ind i den bibelske verden, eller "lysets rige", som Gustaf Bengtson kalder den. Først derefter er den bibelhistoriske sang det sted, hvor barnet og den voksne bestandig kan mødes i mindet om den rige stund, da historien blev til. Og senere hen er den bibelhistoriske sang barnets "nøgle til at lukke sig ind igen, så ofte det føler trang - helt op i de grå år". Udfra hovedsynspunktet *sangen på barnets betingelser* opstiller Gustaf Bengtson tre principper for en bearbejdelse af bibelhistoriske sange. 1) *Grundteksten*. Digterens oprindelige tekst fremdrages og lægges under lup. Kan den godtages, får den i første omgang lov at blive stående, sådan som den er. 2) *Bibelens tekst*. Sangen lægges ved siden af selve bibelteksten. Alle steder, hvor Bibelens og sangens tekst forenes, sigtes fra og udgør skelettet for den brugbare sang *for børn*. Resten af versene lægges til side som reserve. Af og til opstår der ved denne fremgangsmåde en ny sang, idet der i den oprindelige bibelhistoriske sang viser sig at være stof til to selvstændige sange, sådan som det er tilfældet med "Dejlig er den himmel blå", hvis oprindelige version foruden den kendte med samme begyndelseslinie også indeholder en ny sang: "Langt herfra i Østerland". Fremgangsmåden kan imidlertid også give til resultat, at en bibelhistorisk sang må afvises som ikke brugbar. 3) *Sproglig vurdering*. Sangens retskrivning og tegnsætning skal svare til den, eleverne møder i dansktimen, og sproget

skal være forståeligt. Gustaf Bengtson peger her på, at Grundtvig selv har arbejdet med at gøre sine sange og salmer lettere forståelige og syngelige. Med "Goliath drog fra Gath" af Brorson som eksempel viser Gustaf Bengtson, at det på den anden side kan være nødvendigt at gå tilbage til en oprindelig tekst, som Grundtvig nærmest har gjort ringere ved sin bearbejdelse.

DANSK SKOLESANGBOG[4]'s MODTAGELSE I FRISKOLEBLADET

For at præsentere den nye udgave af *Dansk Skolesangbog* for sine læsere inviterede *Friskolebladet* en række personer til i løbet af efteråret 1976 at anmelde den ud fra hver deres synsvinkel. Den første af disse anmeldere var Jørgen Bukdahl [29)], der ikke mindst var glad for de mange sange af Grundtvig og Ingemann, da disse sange ikke lever "i kraft af en lang tradition og vane, men på grund af deres poetiske egenværdi". Ikke mindst i Grundtvigs "ofte oversete bibelhistoriske sange findes der en visetone, der altid har fængslet børn". Til dem, der måtte mene, at sangene er gammeldags og forældede, svarer Jørgen Bukdahl, at "digtet i dets poetiske suverænitet altid er samtidigt gennem de skiftende ydre samfundsformer". Ikke mindst gennem de bibelhistoriske sange kan undervisningen af børn nå et af sine fornemste mål: ikke at opdrage barnet til at blive voksent, men at bekræfte det i dets egen, barnets verden. Hvad der kan siges om Grundtvigs bibelhistoriske sange, gælder også Ingemanns morgen- og aftensange: "Det er den poetiske suverænitet, der har båret dem gennem skiftende anskuelser, navnlig af religiøs art. Kort: De har sprunget reformationen over og stammer direkte ned fra middelalderens visionsdigtning, hvad vore tidehvervsfolk ikke har begrebet". I modsætning til Grundtvigs og Ingemanns er det få af de moderne sangbare tekster, der har "den indre dimension og poetiske suverænitet". *Dansk Skolesangbog* er nok en sangbog for børn og unge, men den er tillige "en folkelig sangbog, hvor forældre og børn kan forenes i sang som før.... thi sangen kan bygge bro over generationskrøfterne og gøde de således givne modsætninger frugtbare.... Sangen - og jeg tænker her på fællessangen - har altid bærekraft til for en stund at løfte den enkelte udover de eksistentielle problemer, der i sandhed er nød-

Dansk Skolesangbog

Fjerde udgave

Udgivet af
DANSK FRISKOLEFORENING
Prices Havevej 11, 5600 Fåborg

1976

Dansk Skolesangbog
4. udgave, titelblad.

vendige at fastholde, men som isolerede kan føre til pinefuld ensomhed og gold reaktion".

I sin anmeldelse "Fra fællessang til skolesang" [30] finder Carl Erik Jensen, at den nye udgave af *Dansk Skolesangbog* er en god sangbog, i modsætning til den sidste snes års sang- og salmebogsproduktion, der har været kendetegnet ved "en god portion sekterisme, der for popsalmernes vedkommende har været udgivet i den folkekirkelige rummeligheds navn og for popsangenes vedkommende ved en politisk forenklet fanatisme. Det værste sker, når man har forsøgt at lade disse to grupper gå op i en højere enhed, hvilket i egentlig forstand har ført til en moderne pietisme, der passer meget dårligt til tidens krav om at komme hinanden ved". Carl Erik Jensen indrømmer iøvrigt, at det er svært at lave en sangbog, da problemet med at finde og udvælge tekster er vanskeliggjort derved, at "*sangen er virkning - ikke årsag*".

DANSK SKOLESANGBOG[4]'s MODTAGELSE IØVRIGT

Et halvt års tid efter fremkomsten af *Dansk Skolesangbog*[4] bragte *Friskolebladet* uddrag af en række anmeldelser, der havde stået i andre tidsskrifter og blade [31]. Poul Engberg skrev i *Kristeligt Dagblad*, at den nye udgave af Dansk Skolesangbog efter hans opfattelse var "den bedste folkelige og kristelige sangbog, der til dato findes i vort land", hvorfor den bør finde udbredelse også uden for friskolernes kreds, idet det er hans håb, at "den kan bidrage til, at den folkelige og bibelhistoriske sang pány kan blive taget i brug i skole og hjem, såvel som ved møder i alle kredse. For vi voksne trænger også til at synge igen". I

Dansk Kirketidende skrev Peter Riemann, at Dansk Skolesangbog[4] var "en god, ja, ligefrem dejlig sangbog", og han fremhævede især "den sans, udgiverne viser for både Bibelhistorie, Historie og Folkeviser", idet der bringes en stor mængde af Grundtvigs bibelhistoriske sange, ligesom der er skrevet nye sange til bibelhistorien af Aastrup. Også Jørgen Jensen kunde i *Præsteforeningens Blad* stærkt anbefale Dansk Skolesangbogs nye udgave, "den kan også bruges til konfirmander og til møder for voksne". Jørgen Jensen fandt meget godt og lødigt samlet i sangbogen, som børn vil synge med glæde, "meget af det vil de aldrig vokse fra". Torben Lindhardt skrev i *Musikorientering*, at "de meget "lette" sange og viser, som i udstrakt grad synges i nutidens skole, findes ikke i denne skolesangbog. Til gengæld får man her en fornem samling bibelhistoriske og historiske sange". Mogens Wenzel Andreasen fandt i *Folkeskolen*, at Dansk Skolesangbog[4] var mere gammeldags end de fleste andre skolesangbøger af i dag. Han tvivlede på, at det var muligt at få børnene til at synge med på dens sange, og han opfattede sangbogen som et udtryk for, at der stadig er "en række mennesker, der mener, at den danske sangskat lever - og *bør* leve". I modsætning hertil var Leif Varmarks anmeldelse i *Information* direkte afvisende: Dansk Skolesangbog er "en traditionel sangbog med den sædvanlige indoktrinering af børnene med fædrelandsfims, nationalromantik og religiøse løgne - så at sige hele den borgerlige sangmødding væltet i hovedet på ungerne. Her er de fleste af de sange, som vi husker og hader fra skoletiden, og som vi aldrig har sunget siden. Gud og Jesus boltrer sig lystigt over siderne, her besynges den idylliske natur, som ikke længere eksisterer, fjerne tiders postulerede guldalder genopstår lyslevende, den naive glæde ved arbejdet i folkefællesskabets Danmark har manet tidligere tiders primitive sociale konflikter i jorden, og kernefamilien fungerer perfekt. Borgerskabets babydrømme oser ud fra siderne og ind i de rå barnehjerner i moralens og oplysningens tjeneste...". Leif Varmark finder, at "Dansk Skolesangbogs konsekvente undertrykkelse af *folkesangen* til fordel for *den folkelige sang* - krydret med borgerlig ideologi" ikke er speciel, men karakteristisk for Dansk Skolesangbog, og rettet imod Per Warmings skelnen mellem folkelig sang og folkesang i Tidsskriftet Den frie Lærerskole i 1975 tilføjer han, at han må "erkende, at den folkelige sang er noget

skidt lige fra Grundtvig til Jesper Jensen og intet andet repræsenterer end en finkulturel vulgarisering af folkekunsten", og han tilføjer: "Det tåbelige er, at Warming og hans kolleger gennem loo år ikke kan se, at de selv er effektive formidlere af den undertrykkelse (nemlig af den enkelte, derunder børnene, og hans naturlige følelses- og driftsliv), de bilder sig ind at bekæmpe". Endelig kunde N.H. Borup i *Højskolebladet* konstatere, at Dansk Skolesangbogs 4. udgave har *555 SANGE* som forbillede; men "hvor 555 Sange skelner mellem sange og salmer og bringer de sidste i et afsnit for sig, har Dansk Skolesangbog ikke skelnet mellem disse kategorier. Ud fra et "pædagogisk synspunkt" er det nok ikke nogen dårlig idé, at denne sondring ikke er gennemført. De pr. så manges definition kedsommelige salmer står ikke som en enklave for sig, som et afsnit, man blader omhyggeligt uden om". Dansk Skolesangbog er imidlertid en "tungere bog end sit forlæg. Det er en ideologisk bestemt bog, derfor en snævrere bog end 555 Sange.... Her er ingen pluralisme med dens protest og kritik og brud med traditionen... Lidt mere virkelighedstroskab havde ikke misklædt Dansk Skolesangbog!" for "er ikke også sangbøger anno 1976 nødt til at erkende og anerkende pluralismen? Og være i stand til at tage imod dens udfordring, fordi udgangspunktet er det folkelige, - der er noget man er rodfæstet i? Folkelighed og pluralisme er ikke alternativer, der udelukker hinanden". Og N.H. Borup slutter: "Dansk Skolesangbog er en sangbog fra den danske friskole til den danske folkeskole; en sangbog fra én side - en ensidig sangbog med begrænsningens styrke og begrænsningens svaghed".

SALMERNE I DANSK SKOLESANGBOG[3] (1958)

3. udgave af Dansk Skolesangbog ligner i mangt og meget sine forgængere lige tilbage til 1. udgaven fra 1929. Ligesom *Højskolesangbogen* begynder den med en afdeling, der hovedsagelig indeholder salmer og bibelhistoriske sange. Det første hovedafsnit, "Morgensange og -salmer" (1-57), der begynder med "Den signede dag med fryd vi ser" (1), indeholder først 17 egentlige morgensange, hvoraf den største gruppe er Ingemanns morgensange for børn, der omfatter numrere 9 til 15. Derefter følger et afsnit med lovsan-

ge (18 - 26), der indledes med Ingemanns "Til himlene rækker din miskundhed, Gud" (18), men ellers udelukkende består af Grundtvig-salmer, ligesom det næste afsnit med salmer om kristenlivet (29 - 43) hovedsagelig består af Grundtvig-salmer. "Morgensalmer og -sange" afsluttes med en række enkelte vers (44 - 57), især tænkt som afslutningsvers ved morgensang. Næste hovedafsnit er "Aftensalmer og -sange" (58 - 84), ordnet tildels i kronologisk orden, idet vægterversene (58) følges af 3 Kingo-salmer og lidt senere 3 Grundtvig-salmer før K.L. Aastrups "Gud ske tak for dag, der gik" (68) og Jakob Knudsens "Tunge, mørke nattesky-er" (69). Herefter følger de egentlige aften*sange*, først 6 af Ingemanns (7o - 75). Det største af de tre hovedafsnit med salmer er afsnittet "Bibelhistoriske sange og salmer (85 - 175). Afsnittet er bygget op som en gennemgang af den bibelske historie fra verdens skabelse i 1. Mosebog til Apostlenes Gerninger og kirkens historie. Bortset fra numrene 85 og 1o9, henholdsvis Brorsons "Op al den ting, som Gud har skabt" og "Goliat drog fra Gat", består afsnittet om Det gamle Testamente (86 - 116) udelukkende af Grundtvigs bibelhistoriske sange. Efter Ingemanns "Den store mester kommer" (117) kommer afsnittet om Det nye Testamente (118 - 171). Først to salmer om Advent eller tidens fylde (118 - 119) og derefter afsnittet om Jesu fødsel (12o - 133), der bringer et udvalg af de kendteste julesamler. Numrene 134 - 136 handler om Jesu opvækst og numrene 137 - 148 om hans liv, om hans dåb, undergerninger og lignelser. Derefter følger salmerne om Jesu lidelse, død og opstandelse (149 - 16o) og om Pinsen og Helligånden (161 - 17o); den bibelhistoriske gennemgang slutter med nr. 171, C.J. Brandts sang om Paulus, "Ung Savlus rider sin ganger rask". Et par kirkehistoriske salmer, bl.a. "Kirken den er et gammelt hus" (173) og "Tusind år stod Kristi kirke" (175), begge af Grundtvig, runder hovedafsnittet af. Senere i sangbogen, under hovedafsnittet "Året" findes der yderligere et par årstidssalmer.

SALMEFORFATTERNE I DANSK SKOLESANGBOG[3]

Langt de fleste salmer i sangbogens tre salmeafsnit er skrevet af Grundtvig, ialt 1o6 af de 179 salmer. Dette store tal skyldes i-

sær det forhold, at det store afsnit med "Bibelhistoriske sange og salmer", især for Det gamle Testamentes vedkommende, næsten udelukkende består af Grundtvig-sange og salmer. Den næstbedst repræsenterede forfatter er B.S. Ingemann med 19 salmer, heraf de 13 i afsnittene med morgen- og aftensange. Kingo er repræsenteret med 14 salmer, hvoraf de 6 er morgen- eller aftensalmer. C.J. Brandt har 8 salmer med i salmeafsnittene, Chr. Richardt 5, Brorson, Paul Gerhardt, Sthen, Jakob Knudsen og Luther hver 4, og en lang række forfattere, deriblandt K.L. Aastrup, har 1 salme med. Selvom sangbogen således har et bredt udsnit af danske salmedigtere med i sit udvalg af salmer, er der ingen tvivl om, at det er en grundtvigsk sangbog, man har for sig, hvilket ikke alene kan ses af de mange Grundtvig-salmer, men også af de forholdsvis få salmer af især Brorson.

SALMERNE I DANSK SKOLESANGBOG[4] (1976)

I modsætning til sin forgænger forsøger *Dansk Skolesangbog*[3] at gå nye veje i sin redaktion af salmestoffet. Ikke alene har man søgt at forny bestanden af salmer og bibelhistoriske sange, man har også skilt salmerne til kirkeårets højtider ud fra de bibelhistoriske sange og salmer til Det nye Testamente og anbragt dem under afsnittet "Året", sådan at både de kirkelige og de verdslige "årstidssange" er anbragt i samme afsnit. Det er sket udfra den betragtning, at de bibelhistoriske salmer hører sammen med de øvrige fortællende sange til bibelhistorien, hvorimod salmerne til de kirkelige højtider hører hjemme i det kirkelige liv året igennem og derfor står naturligst sammen med årets sange iøvrigt. Ved denne fordeling af sangene og salmerne til Det nye Testamente er man kommet den kritik af sangbogsudvalgets forslag til en ny sangbog imøde, som Lars Skriver Svendsen fremkom med efter præsentationen af forslaget, og som gik ud på, at forslagets stive inddeling i afsnit var uheldig, for, som han skrev, "det må være løgn - at man i Grundtvigs fædreland kan få den idé at dele f.eks. årstidssange op i "kristelige" og "ikke-kristelige" sange" [32].

Dansk Skolesangbog[4]*'s* første afsnit indeholder som i 3. udgaven under overskriften "*Morgen*" (1 - 49) dels morgensange, lov-

sange, sange om kristenlivet og 1-vers-sange. Af de egentlige morgensange (1 - 21) er de 16 overtaget fra 3.udg. Det vil sige, at alle 3. udgavens morgensange på to nær er overtaget af 4. udgaven, samtidig med at nogle af 3. udgavens lovsange er overflyttet til afsnittet med morgensange. Ialt 5 nye morgensange er optaget, 2 Kingo-salmer og 3 Aastrup-salmer. Af afsnittet med lovsange (25 - 36) er 9 af de 12 salmer overtaget fra 3.udg., 5 fra afsnittet med lovsange og 3 fra afsnittet om kristenlivet. 3 salmer er nyoptagne: Uffe Hansens bearbejdelse af "Nu takker alle Gud" (31), Gustav Jensens af "Herre, Gud, dit dyre navn og ære" (32) og Grundtvigs "Denne er dagen, som Herren har gjort!" (34). I afsnittet med salmer om kristenlivet (37 - 47) er kun 5 af de 11 salmer overtaget fra 3.udg., 3 fra det tilsvarende afsnit, 1 fra afsnittet om Det nye Testamente ("Lille Guds barn, hvad skader dig", 41), og 1 fra afsnittet om kirken ("Kirken den er et gammelt hus", 4o). Af de 6 nyoptagne er en af Grundtvig ("O kristelighed", 39), en af Ingemann ("Lover Herren! han er nær", 43) og 4 af K.L. Aastrup. Sidst i afsnittet "Morgen" står 2 salmer på 1 vers, begge af Grundtvig, "Gudsordet er vort arvegods" (48) og "Stol du kun på dit fadervor" (49).

Som nævnt står salmerne i afsnittet "Året" spredt ud over afsnittet sammen med de verdslige årstidssange. Det betyder, at flere salmer og sange står helt uformidlet ved siden af hinanden, således følger "Hil dig, frelser og forsoner" (82) efter "Der er så travlt i skoven" (81) og "Se, det summer af sol over engen" (95) efter "Nu bede vi den helligånd" (94), et forhold, der uden tvivl vil overraske mange og sikkert støde nogle, men som på den anden side vil føles ligeså naturligt af sangbogens brugere, dvs. børnene, for hvem Påske og forår og Pinse og forsommer nu engang hører sammen i en uløselig enhed.

Først bringes i spredt orden 5 salmer til nytår, vinter og forår, nemlig Grundtvigs "Vær velkommen Herrens år... Sandheds Gud" (5o), "Her vil ties, her vil bies" (56) af Brorson, "Frydeligt med jubelkor" (77) af Morten Børup, i Moths oversættelse, "Nu blomstertiden kommer" (78) af Kolmodin og C.J. Brandt og Luthers "Nu årets bedste tid er nær" (79) i Poul Pedersens oversættelse, som alle, med undtagelse af Morten Børups forårsvise, er nye i forhold til 3.udg. Derefter følger afsnittet med påskesalmer (82 - 88), hvor to er nye, Grundtvigs "Opstanden er den

Herre Krist" (83) og Wexels "Stat op, min sjæl, i morgengry" (86), og en, Ingemanns "Nu ringer alle klokker mod sky" (85), er hentet fra 3. udgavens afsnit med morgensange. I pinse-afsnittet (89 - 94) er 4 salmer hentet fra 3. udgavens pinse-salmer og 2 - begge af Grundtvig - er nye i 4. udgaven. Paul Gerhardts og Kragballes sommersalme "Gak ud, min sjæl, betragt med flid" (1o7) er ny i 4. udg. ligesom 2 af de 4 høst- og efterårssalmer (115 - 116, 118 - 119), nemlig "Vi pløjed og vi så'de" (115) af Matthias Claudius og Jakob Knudsen og "Du gav mig, o Herre, en lod af din jord" (116) af Sundell og Aastrup. Af de 6 adventssalmer (123 - 128) er 2 nye, Bengtsons "Før jul er fuglesangen borte" (125) og Grundtvigs "Skyerne gråne, og løvet falder" (128). Resten er hentet fra det tilsvarende afsnit med salmer fra overgangen mellem Det nye og Det gamle Testamente i 3. udgaven. Det største afsnit med kirkelige "årstidssalmer" af afsnittet med jule-salmer (137 - 156). Af disse salmer er de 12 hentet fra det tilsvarende afsnit i 3.udg., det drejer sig bl.a. om 6 af Grundtvig og 3 af Ingemann. Af de 8 nye salmer er 2 af Grundtvig, "Maria sad på hø og strå" (142) og "Lad det klinge højt i sky" (144), og 2 af Luther, "Fra himlen kom en engel klar" (153) og "Fra himlen højt kom budskab her" (154).

Det afsnit, hvor forskellen fra 3. til 4. udgave mærkes mest, er afsnittet om "*Bibelhistorien*" (157 - 2o9), især de bibelhistoriske sange til Det gamle Testamente (157 - 185). Bortset fra Brorsons "Goliat drog fra Gat" (179) er alle sangene af Grundtvig og hentet fra Sangværkets 2 bind. Fra det tilsvarende afsnit i 3. udg. (85 - 117) er der i 4. udg. udeladt nogle sange om Abraham og Moses og fra den efereksilske tid, hvorimod der er kommet 4 nye sange fra dommertiden og 2 fra kongetiden til i stedet. Selvom 4. udg. har et par bibelhistoriske sange færre end 3. udg., er dækningsgraden i forhold til Det gamle Testamente øget. Det samme gælder til en vis grad de bibelhistoriske sange til Det nye Testamente (186 - 2o9). Her er de fortællende sange blevet tilbage, efter at de egentlige salmer er blevet overført til "Året". Først kommer et afsnit med sange om Jesu fødsel (186 - 19o), 2 af Grundtvig stammer fra 3. udg., og 3 nye er kommet til, 2 af Grundtvig og 1 af Aastrup. Om Jesu opvækst er to overført fra 3. udg. (191 - 192). Det største underafsnit med sange om Det nye Testamente er afsnittet om Jesu liv (193 - 2o4). Af disse

Bibelhistorien

157 Paradiset

L.M.Lindeman 1864 (FM 192)

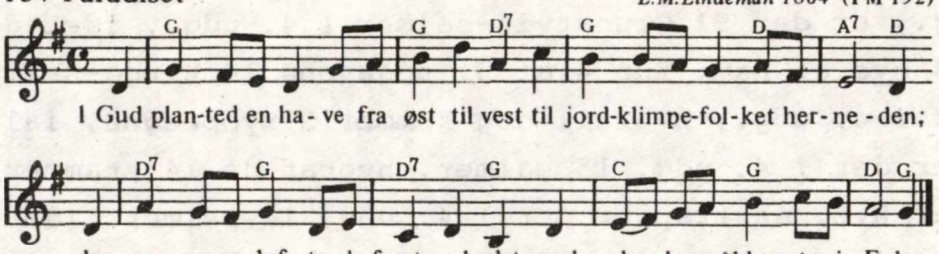

1 Gud planted en have fra øst til vest
til jordklimpefolket herneden;
der roserne duftede først og bedst
med alle småblomster i Eden.

2 Og midt i den have stod livsens træ,
på det var Guds mildhed at kende:
han vil ej, at folk de skal dø som fæ,
men leve med ham uden ende.

3 Men kundskabens træ på godt og ondt
desværre faldt dejligst i øje;
et lysteligt syn, det er tit usundt,
det lækreste hårdt at fordøje.

4 Hvor Eden var dejlig, slet ingen ved,
de lærde har kiv om dens leje,
for nu er på alting vendt op og ned,
i midten gå hvalernes veje.

5 Det kommer deraf, at den jordklimp fin,
Gud livede op med sin ånde,
har levninger nu kun af lykken sin,
nedsunket i ve og i vånde.

6 For sølv fik vi stålet og bly for guld,
det ene må ligne det andet:
så spejler sig lykken for mand af muld
i sky som i hav og på landet.

7 For synden er kommet i verden ind,
vi mer har af ørk end af Eden,
men bedst også bære kan nu vort sind
det ringe og grimme herneden.

8 Så lad os i verden om Edens lyst
ej spejde fra bjergenes toppe,
men elske det billed, vi har i bryst,
og paradis søge hist oppe!

Grundtvig 1839

Sang-Værk II 1946 17 vers.
En mindre, formel ændring.

Kan også synges som
Apostlene sad i Jerusalem, nr. 207

Dansk Skolesangbog
4. udgave

sange er 8 Grundtvig-sange hentet fra 3. udg., og 4 nyoptaget, 2 af Grundtvig og 2 af Aastrup. De øvrige sange i afsnittet, om Jesu død og opstandelse (2o5 - 2o6), Pinsen (2o7), Paulus (2o8) og kirken (2o9) er alle overtaget fra 3. udg.

Sangbogens sidste afsnit, "*Aften*" (4o9 - 42o), er stærkt reduceret i forhold til 3. udg. Oprindelig var det sangbogsudvalgets tanke at lade det udgå helt, da man i en børneskole nok har brug for morgen- men ikke for aftensange. Af 3. udgavens aftensange er alle 3 Kingo-salmer udeladt sammen med bl.a. 5 Ingemann-salmer (kun een er blevet tilbage) og 2 Grundtvig-salmer. Tilbage

er blevet 12 salmer og sange, hvoraf en er ny, Chr. Winthers "Jeg lægger mig så trygt til ro" (416).

SALMEFORFATTERNE I DANSK SKOLESANGBOG[4]

Også i *Dansk Skolesangbog*[4] Grundtvig langt den dominerende salmeforfatter. Selvom 38 af Grundtvig-salmerne ikke kom med fra 3. til 4. udg., er der 91 Grundtvig-salmer i 4. udg., idet der er optaget 23 nye af ham. Kun 4 af 3. udgavens 14 Kingo-salmer er kommet med i 4. udg., hvortil dog kommer 2 nyoptagne, ialt 6. Af Ingemann er der i 4. udg. 15 salmer, hvoraf de 14 stammer fra 3. udg., og af K.L. Aastrup er der i 4. udg. 12 salmer, idet 11 nye er kommet med. C.J. Brandt er repræsenteret med 6 salmer, hvoraf 2 er nytilkomne. Af Luther er der overtaget 2 og nyoptaget 3 salmer, og af Brorson er der henholdsvis 2 overtagne og 2 nyoptagne salmer i 4. udg. Af Sthen, Paul Gerhardt og Jakob Knudsen er der for alles vedkommende 2 gamle og 1 ny salme med. De øvrige forfattere er alle repræsenteret med 1 salme i 4. udg. bortset fra Chr. Richardt, der har fået 2 med, begge gengangere fra 3. udg. Forfatterne er nogenlunde de samme i 4. som i 3. udgave af *Dansk Skolesangbog*. Dens grundtvigske præg er således bibeholdt, men der er sket en ikke ubetydelig udskiftning af de enkelte forfatteres salmer.

DANSK SKOLESANGBOG[4]'s TEKSTREDAKTION

Ligesom det er tilfældet med udvalget af salmer i *Dansk Skolesangbog*[4], er også tekstredaktionen en selvstændig videreførelse af 3. udgaven. Bortset fra de bibelhistoriske sange, som skal omtales senere, følger 4. udgaven i det store og hele tekstredaktionen i 3. udgaven, der igen er afhængig af på den ene side *Den danske Salmebogs* og på den anden side Højskolesangbøgernes tekstredaktion.

Som eksempler på at *Dansk Skolesangbog*[4] følger *Den danske Salmebog* mod *Dansk Skolesangbog*[3] kan nævnes "Den signede dag med fryd vi ser" (2), hvor 4. udgaven ligesom *Den danske Salmebog* begynder vers 2 med "Den signede stund, den midnatstid" og ikke med 3. ud-

gavens "Den salige stund, den midnatstid", ligesom den ikke har 3. udgavens endelse på vers 4: "for alt hvad på mark i tusind år / der grode til sjæleføde", men salmebogens "Den signede dag i Jesu navn / os alle vort liv forsøde". I "Nu kom der bud fra englekor" (126) har 4. udg. i modsætning til 3. udg. alle salmebogens 6 vers af salmen, og i "Glade jul, dejlige jul" (146) har man ligesom *Den danske Salmebog* ændret Ingemanns gamle flertalsformer til f.eks. "flyver" og "ser" i vers 1 i modsætning til 3. udg., der har beholdt Ingemanns flertalsformer med endelsen -e. Det samme er tilfældet i 5. vers af "I Nazaret i trange kår" (192). Ellers er det det almindelige, at 4. udg. følger 3. udg. mod *Den danske Salmebog*, sådan som det kan ses allerede i sangbogens første salmer. I "Vågn op og slå på dine strenge" (1) har 4. udg. ligesom 3. udg. i vers 4 "Jeg trøstig til mit kald mig giver" i modsætning til salmebogens "Velan, jeg til mit kald mig giver" og i "Nu rinder solen op af østerlide" (5) er vers 5 ligesom i 3. udg. sat sammen af vers 5 og 6 i *Den danske Salmebog*. På samme måde har, for at tage nogle af de sidste salmer i sangbogen, 4. udg. overtaget 3. udgavens gamle flertalsformer i i "Sig månen langsomt hæver" (41o) og "Nu hviler mark og enge" (411) - altså modsat nr. 146 og modsat salmebogen - og i "Jeg er træt og går til ro" (415) har 4. udgaven 3. udgavens "Jeg i dag, o, kære Gud / syndet har mod dine bud" i vers 2 i modsætning til salmebogens "Har i dag jeg, kære Gud / syndet imod dine bud". I "Nu hviler mark og enge" (411) har 4. udg. ligesom 3. udg. udeladt salmebogens vers 5. Modsat både 3. udgaven og salmebogen har 4. udgaven kun 3 vers i "Sov sødt, barnlille" (42o) og følger dermed den oprindelige salmebogsredaktion i Grundtvigs *Festpsalmer* fra 1864, men den følger 3. udgaven ved at beholde den gamle imperativform i flertal "Står engle på vagt" i vers 1, og ved i vers 2 i sidste linie at have "din sjæl og dit hjerte sig bade!" i stedet for salmebogens "din sjæl og dit hjerte du bade!".

Dansk Skolesangbog^{4}*'s* afhængighedsforhold til *Højskolesangbogen* [33] ses af, at den flere steder følger dens tekstredaktion mod *Den danske Salmebog* og *Dansk Skolesangbog*^{3}. Det er tilfældet i "Rind nu op i Jesu navn" (6), hvor *Dansk Skolesangbog*^{4} i vers 1 har *Højskolesangbogens* "og min frelsers lov opføre" og ikke salmebogens "og min Frelsers lovsang føre", ligesom den i vers 4

har *Højskolesangbogens* "Al min gerning, drift og dåd" og ikke salmebogens "Al den gerning, drift og dåd". I "Giv mig Gud, en salmetunge" (27) har *Dansk Skolesangbog*[4] ikke 3. udgavens versredaktion, der udelader salmebogens vers 4 og 6, men *Højskolesangbogens*, der udelader salmebogens vers 8 og i stedet føjer et nyt 7. vers ind. I "Hyggelig, rolig, Gud! er din bolig" (28) slutter *Dansk Skolesangbog*[4] salmen i vers 7 med *Højskolesangbogens* "Godt ikke fattes, hvem Gud haver kær!/ Lavt er ej bænket, hvem du sidder nær!" i modsætning til både 3. udg. og salmebogen, der har "Godt ikke fattes, hvem du haver kær!/ Lavt er ej bænket, hvem Gud sidder nær!" På samme måde følger *Dansk Skolesangbog*[4] *Højskolesangbogen* i "Vor Gud, han er så fast en borg" (29), vers 2, mod både 3. udg. og salmebogen: "Vor egen magt, den er kun svag/ let kan os fjenden fælde,/ men en antager sig vor sag,/ omgjordet med Guds vælde;/ det er den herre Krist,/ og sejer får han vist;/ der er ej anden Gud,/ han drager med os ud,/ han marken skal beholde". Et andet eksempel på, at *Dansk Skolesangbog*[4] følger *Højskolesangbogen* mod 3. udgaven og salmebogen, der her har samme tekst, er "Det lakker nu ad aften brat" (412).

DE BIBELHISTORISKE SANGE

Der er for tiden en almindelig tendens i sangbøger, både voksensangbøger som *Højskolesangbogens* 16. udgave (1974) [34] og skolesangbøger som *555 SANGE* (1972) [35], til at antallet af historiske og ikke mindst bibelhistoriske sange bliver stærkt reduceret. Således har *Højskolesangbogens* 16. udg. 6 bibelhistoriske sange (139 - 144) til Det gamle Testamente imod 15. udgavens 18 sange (241 - 258), ligesom *555 SANGE* har 6 (549-554), der tilmed ikke står i sangbogens udgave for gymnasiet, men kun i folkeskoleudgaven. I modsætning hertil er afsnittet med bibelhistoriske sange i *Dansk Skolesangbog*[4] revideret og udbygget sådan, at denne sangbog med sine 29 bibelhistoriske sange til Det gamle Testamente, hvortil kommer en række tilsvarende sange til Det nye Testamente, er den eneste sangbog på markedet, der har et fyldestgørende udvalg af bibelhistoriske sange. Dette skyldes Dansk Friskoleforenings ønske om at lægge hovedvægten i sin sangbog på de fortæl-

lende sange. Herved fremtræder *Dansk Skolesangbog*[4] på grund af sine mange bibelhistoriske sange som et alternativ til de mange hæfter med bibelhistoriske viser for børn, der udgives i disse år.

Den fornyede interesse for de bibelhistoriske sange, som *Dansk Skolesangbog*[4] er et udtryk for, går tilbage til Gustaf Bengtsons og Per Warmings sproglige og musikalske bearbejdelse af de lo bibelhistoriske sange fra Grundtvigs *Sangværk*, som blev præsenteret i *Friskolebladet* i løbet af foråret 1973 [36]. Arbejdet med disse sange og de øvrige bibelhistoriske sange, der kom med i *Dansk Skolesangbog*[4], gjorde Gustaf Bengtson senere, i 1975, rede for i *Tidsskriftet Den frie Lærerskole*, sådan som det er refereret ovenfor [28]. Udgangspunktet for Gustaf Bengtsons og med ham Per Warmings revisionsarbejde var de bibelhistoriske sange i *Dansk Skolesangbog*[3]. Disse sange repræsenterede det traditionelle udvalg af Grundtvigs bibelhistoriske sange, sådan som det fandtes ikke alene i de tidligere udgaver af *Dansk Skolesangbog*, men også i andre skolesangbøger og *Højskolesangbogen* i dens forskellige udgaver op til 16. udgave (1974). Alligevel betyder *Dansk Skolesangbog*[4] et brud med den bibelhistoriske tradition for så vidt som man ikke, sådan som man tidligere har gjort, ukritisk overtog den traditionelle redaktion af sange, vers og tekst. Først og fremmest har man ønsket at bringe sange til hele den bibelske historie og ikke kun til de store højdepunkter omkring f.eks. Abraham og David. Derfor har man fundet en række sange om især dommertiden og kongetiden frem fra Grundtvigs *Sangværks* andet bind. Dernæst har man ønsket at bringe sangene på en pædagogisk forsvarlig måde, dvs. man har udvalgt vers og bearbejdet sproget, sådan som Gustaf Bengtson har beskrevet det i sin artikel. Resultatet er blevet en reducering af versantallet i de fleste sange, både i dem, der er hentet direkte fra *Sangværket*, og i dem, der er overtaget fra *Dansk Skolesangbog*[3]. F.eks. er "Gud planted en have fra øst til vest" (157) blevet reduceret fra 11 til 8 vers, og "Kain pløjed rask i vår" (158) fra 15 til 8 vers. Der er imidlertid ikke alene tale om en blot og bar bortskæring af vers. I flere tilfælde er der samtidig føjet nye vers til, sådan som det er tilfældet med "Når nat udvælder fra sorten sky" (159), der i 3. udg. havde 18 vers. Af disse blev lo fjernet ved bearbejdelsen, samtidig med at tre nye

blev hentet fra den originale version i *Sangværket*. I visse tilfælde har bearbejdelsen og versreduktionen betydet, at sangen har mistet sin oprindelige førstelinie, sådan som det er tilfældet med "Sara var død, i sin enlighed" (3.udg. 94), der nu har fået det tidligere andet vers som vers 1: "Isak var alt i de fyrre nu" (163). Det samme er tilfældet med 3. udgavens "Som ørnen sidder på højen hald" (3.udg. 96), der nu, efter at have fået fjernet sit tidligere førstevers, hedder "Som lammet hviler i engens skød" (165), hvorved det tydeligere fremgår, at det er Jakob (lammet) og ikke Esau (ørnen), sangen handler om. Således også "Der sad en svend i det sorte hul" (3.udg. 97), der nu, efter at have fået et nyt førstevers tilføjet hedder "Til træl var Josef uskyldig solgt" (166). Denne sang, der efter at være blevet forkortet med 7 vers nu har 12 vers, er iøvrigt et godt eksempel på, hvorledes stilen er strammet ved bearbejdelsen. Kun de vers, der er absolut nødvendige for fortællingen er bibeholdt. Derved kommer flere af versene til at stå næsten uformidlet ved siden af hinanden, og den, der kun kender sangen og ikke har hørt fortællingen om Josef i fængslet, har svært ved at følge gangen i handlingen, hvorimod den, der har hørt fortællingen og nu synger om det fortalte, genoplever det dramatiske forløb langt mere intenst end før. Der kan derfor ingen tvivl være om, at bearbejdelsen af de bibelhistoriske sange i *Dansk Skolesangbog*[4] har givet de gammelkendte sange nyt liv og gjort det muligt at bruge dem i skolen fremover.

De egentlige sproglige rettelser er få. Enkelte steder er ord ændret for bedre at kunne forstås, som "færredsnekker", der er blevet til "færgesnekker" (159.5:5). Andre steder er ord blevet ændret for at gøre rytmen bedre, da der ellers vilde mangle stavelser i linien, som "hånd", der er blevet til "hånden", og "læskedrik", der er blevet til "læskende drik" i nr. 163, henholdsvis 3:1 og 5:3. En del steder er der foretaget omstilling af ord, som f.eks. 164.3:3 "Kiød dog immer" til "immer dog kød" og 166.1o:2 "kunne ej" til "ej kunne" og 1o:3 "ham galgen vented" til "ham vented galgen". Et par steder er præpositionerne blevet ændret: 161.2:4 "i bytte" til "til bytte", 169.4:1 "til drengen" til "ad drengen" og 178.5:4 "ved hove" til "til hove". Et enkelt sted skyldes ændringen en forveksling af optativ og gammel flertalsendelse: 185.5:3 ("Ved Babylons floder vi sørgende sad"),

hvor selvforbandelsen "vil andet jeg sjunge, da vokse min tunge/ til ganen mig fast" er blevet til "... da vokser min tunge osv."

Iøvrigt er afsnittet med de bibelhistoriske sange som hele den øvrige sangbog præget af udgiverens retskrivning. Således bliver "vor Herre" eller "vor herre" til "Vorherre", "Himlen" bliver til "himlen", "Fader" (om Gud) til "fader", "Frelser" (om Jesus) til "frelser", "Guds Søn" til "Guds søn", "Guds Ord" til "Guds ord", Guds Ånd" til "Guds ånd", "Helved" til "helved" og "Paradis" til "paradis".

DANSK SKOLESANGBOG[4]'s NOTER

Dansk Skolesangbog[4] er en meget bevidst og dygtigt tilrettelagt sangbog, hvor intet synes overladt til tilfældet. Der er dog en undtagelse, nemlig de noter, der findes under alle sange og salmer. Alle sange er forsynet med forfatterangivelse og et årstal for sangens tilblivelse eller første offentliggørelse. Flere steder er det imidlertid kun den danske oversætter eller bearbejder, f.eks. Grundtvig, der er nævnt, og ikke den fremmedsprogede forfatter. Således bliver det oplyst, at det er den oldengelske digter Kædmon, der har inspireret Grundtvig til "I kvæld blev der banket på Helvedes port" (2o5), men ikke, at det er Grundtvigs samtidige, J. Montgomery, der har skrevet forlægget til "Du, som går ud fra den levende Gud" (9o). Værre er det dog, at mange af de vedføjede årstal er forkerte. Således oplyses det, at Kingos "Vågn op og slå på dine strenge" (1) er fra 1673, Sthens "Den mørke nat forgangen er" (4) er fra 1659 og Ingemanns "Nu titte til hinanden" (11) er fra 1836, selvom et opslag i *Den danske Salmebog* eller, hvis man ikke tror den, i *Mallings* salmeværk vil vise, at de er fra henholdsvis 1674, 1589 og 1837 [37].

SLUTNING

Dansk Skolesangbog[4] er på mange måder en usædvanlig skolesangbog. På flere punkter går den bevidst mod den tendens, der iøv-

rigt er fremherskende, det gælder de historiske, derunder de bibelhistoriske, sange, og det gælder de fortællende sange i det hele taget. Herved bliver *Dansk Skolesangbog*[4] et alternativ, også et pædagogisk alternativ, til de øvrige skolesangbøger på markedet. Det er ikke her stedet at vurdere *Dansk Skolesangbog*[4] i forhold til andre skolesangbøger, heller ikke i forhold til den seneste udgave af *Højskolesangbogen*, sådan som mange har gjort. Men netop fordi *Dansk Skolesangbog*[4] er "anderledes", tvinger den læseren til at overveje, hvordan en skolesangbog skal være, og hvorfor. Derfor denne præsentation.

NOTER

1. Dansk Skolesangbog:
   1) 3.udg. Udgivet af Dansk Friskoleforening. Ekspedition: Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, Kolding. 1958.
   2) Fjerde udgave. Udgivet af Dansk Friskoleforening, Prices Havevej 11, 56oo Fåborg. 1976.
2. Friskolebladet 1974/12 sp. 178, 28 marts
3. Per Warmings fremlæggelse af programmet i Fb. 1974/25 sp. 4o4-4o6,27 juni
4. Referat af hovedstyrelsesmødet Fb. 1974/27 sp. 445, 8. august
5. Refereret af E. Buntse i Fb. 1974/31 sp. 5o9-51o, 5. september
6. Carlo Larsens referat i Fb. 1974/45 sp. 7o8-7o9, 5. december
7. Fb. 1974/42-43, sp. 2-15, 21. november
8. Fb. 1975/1 s.6-7, 9. januar, "Farvel til 277 sange"
9. Fb. 1975/3 s.41, 6. februar
1o. Fb. 1975/4 s.5o, 2o. februar, refereret af Tom Kirk
11. Fb. 1975/8 s.113, 17. april
12. Fb. 1975/15 s.215, 28. august
13. Fb. 1976/5 s.68, 4. marts
14. Fb. 1976/14 s.2o3, 12. august
15. Fb. 1976/17 s.239-24o, 23. september
16. Refereret af Lars Nørgård i Fb. 1976/18 s.276, 7. oktober
17. Fb. 1977/8 s.122, 12. maj
18. Fb. 1973/5 sp. 63-65, 8. februar
19. Fb. 1974/35 sp. 577-579, 3. oktober, optryk fra Hjem og Skole 1974/1
2o. Refereret af E. Buntse i Fb. 1974/45 sp. 699-7oo, 5. december
21. Tidsskriftet Den frie Lærerskole, 24. årg. 1975/2, s.2-13, oktober: "Sang i det grønne - forskellige indfaldsvinkler på samme sag".
22. Sammesteds, s.14-22

23. Sammesteds, s.23-28
24. Fb. 1975/8 s.1o7-1o9, 17. april
25. Fb. 1973/11 sp. 157-158, 22. marts, "Om at synge bibelhistoriske sange"
26. Fb. 1974/25 sp. 4o4-4o6, 27. juni: "En ny sangbog"
27. Fb. 1974/42-43, sp. 2-15, 21. november: "En ny sangbog! Skitsen til den ny udgave af Dansk Skolesangbog"
28. Tidsskriftet Den frie Lærerskole, 24. årg. 1975/2, s.14-22, oktober
29. Fb. 1976/18 s.272-273, 7. oktober, "Den indre dimension"
3o. Fb. 1976/19 s.288-289, 2o. oktober
31. Fb. 1977/4 s.44-47, 24. februar
32. Fb. 1974/4 s.52-54, 2o. februar, "Et fint projekt - en dårlig sangbog"
33. Folkehøjskolens Sangbog 15. udg. Odense 1964
34. Folkehøjskolens Sangbog 16. udg. Odense 1974
35. Thomas Alvad og Svend-G. Asmussen 555 SANGE for Folkeskolen, Egtved 1972
36. Fb. 1973, numrene 11-2o
37. I 3. oplag af Dansk Skolesangbog[4] (1979), der har bragt det samlede oplag af sangbogens 4.udgave op på 3o.ooo eksemplarer, er en stor del af disse unøjagtigheder blevet rettet

DEN LATINSKE HYMNE I TUSINDE ÅR

ET ESSAY TIL INDFØRING

VED JØRGEN PEDERSEN

2. del

III Lille historisk antologi.

Gennem de to første afsnit endte vi med at kunne pege på, hvorledes den latinske hymnedigtning i dens egenart, stadig nærværende i traditionen og direkte såvelsom indirekte tilgængelig gennem denne, dog ikke mindst fremstod og kunne belyses på baggrund af dens historiske tilkomst og dens dermed grundlagte og deraf følgende plads i kirkens såvel som i kulturens liv. De i det følgende givne eksempler fra denne digtnings lange historie fra Ambrosius' tid frem til afslutningen på dens egentlige skabende periode i det 13. årh. [1] skal herefter dels tale for sig selv og i deres fællesskab, men dels også markere etaper i historien.

Vel giver hymnernes også overhistoriske og sakrale egenart en mulighed for i deres mangfoldighed og differentieringer at præsentere og beskrive dem også direkte i deres eksklusive funktion og plads i den kirkelige liturgi og i videste forstand som tilhørende *Ecclesia orans* [2]; tilsvarende er det fortsat det sakrale præg og den sakrale brug i kirke, menighed og fromhedsliv, der er referensrammen for den faglige hymnologi som historisk analytisk videnskab, ret funderet i dette aspekt måske også med teologisk-systematiske muligheder, i alle tilfælde med praktiske. Heroverfor står så ligeledes fortsat og som muligt perspektiv også for den antologiske udvælgelse den litteraturhistoriske betragtning, der i kraft af sine særlige - humane eller humanistiske - forudsætninger sætter sig til opgave at beskrive den kristne poesi, inden for hvis helhed den så tillægger hymnerne - om den da

ikke i givet fald radikalt og per forudindtagen definition udskiller disse af den humane poesi og litteraturens verden - en større eller mindre vægt. Om hvormeget netop denne åbne litterært-humane forståelse af hymnerne selv har vundet i klarhed og indsigt og dermed også på sin side har kunnet bidrage til et fornyet autentisk forhold til disses egentlige verden og ånd, vidner just udviklingen i dette århundrede, jvf. tidligere anført litteratur på linien fra Rémy de Gourmont til F.J. Raby. Og på samme linie må vi her alene for titelens skyld også nævne et værk, der om det ikke specielt bidrager til at øge det foreliggende kendskab til hymnepoesien, dog netop viser de stadig videre horisonter eller problemstillinger også på det humane plan, som et sådant kendskab nu kan åbne for. I tilslutning til Gourmont og Raby samt E. De Bruyne (Études d'ésthétique médiévale, Gent 1946), E. Mâle og E. Panofsky og deres bekendte arbejder til belysning af forholdet mellem middelalderens tankeverden og dens billed- og bygningskunst, E.R. Curtius (jvf.op.cit.) og endelig H. Hrs von Balthasars teologiske belysning og revaluering af skønhedsbegrebet (Herrlichkeit. Eine theologische Ästhetik, især I: Schau der Gestalt, Einsiedeln 1961) er det hymnerne i deres æstetisk-spirituelle aspekt og deres kulturfilosofiske relevans som centrale bærere af overordnede og kontinuerlige temaer og strukturer, som A. Michel har gjort til genstand for sit udtrykkeligt ikke-teologiske værk *In hymnis et canticis. Culture et beauté dans l'hymnique chrétienne latine*, Paris-Louvain 1976. Værdifuldt i sit aspekt, omend måske nok med overdreven vægt på den retoriske tradition og på sprogfilosofiske forsøg, er dette værk ikke mindst ved sin tredje del, hvor forfatterens grundperspektiv har sat ham i stand til at yde væsentlige bidrag til klarlæggelsen af de middelalderlige hymners fortsatte betydning inden for renaissancelitteraturen og specielt for den franske poesi i nyere tid, men herigennem for moderne poesi overhovedet.

Vender vi efter disse orienterende perspektiviske muligheder tilbage til synspunkt og ramme for de følgende eksempler, så er dette og denne altså hverken at finde på den liturgiske eller den faghymnologiske linie og heller ikke på den specielt litteraturhistoriske eller den alment kulturhistoriske eller kulturfilosofiske, uanset alt hvad man ellers kan hente på disse felter. Her følges derimod den særlige middelvej - eller i sidste

instans den hovedvej, det gælder at fastholde og bane - hvor udvalget kun gælder den sakrale poesi i dens eget eksklusive og integrale sigte, ikke den kristne eller den middelalderlige litterære poesi i videre forstand, men hvor på den anden side hymnepoesien i sin åndelige virkelighed, sin funktion og sin tradition som nævnt ses i den historie, hvori den træder frem, belyst ved historien og selv belysende etaper deri. Ikke mindst i betragtning af de mange forskellige synspunkter, der ofte, også implicit, betinger og præger de foreliggende samlinger og fremstillinger, og som kan virke desorienterende på den uforberedte læser, kan der her også ved dette beskedne og begrænsede foretagende være grund til at fremhæve dette. Således er det af uheldig virkning for indtrykket af H. Brochmanns iøvrigt udmærkede samling (*4o latinske Salmer*), at præsentationen er opdelt efter den lutherske ortodokse dogmatiks hovedpunkter og anliggender. På tilsvarende måde gælder det, at heller ikke hymnernes skønhed kan præsenteres eller afledes alene som et kulturfænomen.

Mens den for hymnedigtningen grundlæggende skikkelse Ambrosius også som digter eksklusivt og specielt var salmedigter, var derimod hans lidt yngre samtidige *Prudentius* (som under II allerede påpeget) i første instans den klassiske repræsentant for den nye kristne digtning i videre forstand, af åndsform såvel som litterært. Og begge grundtyper forbliver klassiske i salmedigtningens historie. Af Prudentius' litterære værk, der med al religiøs humanisme vel stod hymnestilen nær, men som i sin helhed ikke er sakralt, kunde der på den anden side dog udtages rent hymniske afsnit, således f.eks. den her allerede nævnte julehymne *Corde natus ex parentis* (Grundtvigs *Sønnen af Guds Fader-Hjerte*). Foruden denne skal også nævnes *Ales diei nuntius* (Bevingede dagens bebuder, af Cathemerinon I), kristenhedens bjarkemål, kunde man kalde den, i form såvel som i motiv med Ambrosius og dennes hanegalshymne (*Æterne rerum conditor*, Alle tings evige skaber) som forbillede. Her må vi imidlertid nøjes med den også klassiske og praktisk så "uopslidelige" *Jam maesta quiesce querela, Med sorgen og klagen hold måde*, DS 636 ved Hegelund 1586 og Sundt 184o, DS 64o ved Grundtvig 1844 og 1864; en tidligere udmærket gendigtning ved denne allerede fra 181o findes GSV III,11: *Hold op med at sørge og klage*. Den her vedføjede oversættelse er R. Zoosmanns (*Lobet den Herrn*, s.55 f.):

Jam maesta quiesce querela,
lacrimas suspendite matres,
nullus sua pignora plangat,
mors hæc reparatio vitæ est.

Nun lasset verstummen die Klagen,
Nun trocknet, ihr Mütter, die Zähren;
Umsonst ist das Grämen und Trauern,
Der Tod muss das Leben gebären.

Quidnam sibi saxa cavata,
quid pulchra volunt monumenta,
res quod nisi creditur illis
non mortua, sed data somno.

Was wollen denn diese Gewölbe,
Die marmornen Male euch künden,
Wenn nicht die Gewissheit, dass drunten
Nicht Tote, nur Schläfer zu finden.

Nam quod requiescere corpus
vacuum sine mente videmus,
spatium breve restat, ut alti
repetat collegia sensus.

Hier rastet die sterbliche Hülle,
Das Haus, von der Seele verlassen;
Nicht lange, und Körper und Seele
Aufs neue sich innig umfassen.

Venient cito sæcula, cum jam
socius calor ossa revisat,
animata sanguine vivo
habitacula pristina gestet.

Jahrhunderte fliehn, die Gebeine
Durchflackert die Wärme dann wieder,
Mit pulsendem Blute erneut sie
Zur Wohnung des Geistes die Glieder.

Quæ pigra cadavera pridem
tumulis putrefacta jacebant,
volucres rapientur in auras
animas comitata priores.

Die lang als verwesende Hüllen
im Moder gelegen der Grüfte,
Sie schwingen, vermählt mit dem Geiste,
Gleich Vögeln sich auf in die Lüfte.

Sic semina sicca virescunt,
jam mortua jamque sepulta,
quæ reddita cæspite ab imo
veteres meditantur aristas.

So grünen Saatkörner, die trocknen,
Gestorben schon längst und begraben,
Und sprossen, gedenkend, dass einstens
Schon Ähren getragen sie haben.

Nunc suscipe, terra, fovendum
gremioque hunc concipe molli,
hominis tibi membra sequestro
generosa et fragmina credo.

Nimm, Erde, den Staub denn des Menschen,
Im traulichen Schoss ihn zu hegen,
Lass blühen die herrlichen Glieder
Dem schöneren Leben entgegen.

Animæ fuit hæc domus olim
factoris ab ore creatæ,
fervens habitavit in istis
sapientia principe Christo.

Sie waren das Haus einst der Seele,
Dem Hauche des Schöpfers entflossen,
In sie hat sich herrlich die Weisheit,
Von Christus entzündet, ergossen.

Tu depositum tege corpus;
non immemor ille requiret
sua munera fictor et auctor
propriique ænigmata vultus.

Bewahre nun, Erde, den Körper;
Rückfordert aus deinem Gefilde
Sein Werk einst der Schöpfer und Bildner,
Geschaffen nach eigenem Bilde.

Veniant modo tempora justa,
cum spem Deus impleat omnem,
reddas patefacta necesse est,
qualem tibi trado figuram.

Erscheinet der Tag der Erfüllung,
wo wahr wird, was Gott uns verheissen,
Auftu dann den Schoss, dass der Leib sich
Kann deinem Gefängnis entreissen.

I hymnernes historie har også *Gregor den Store* (d. 6o4) en væsentlig plads, ved sin åndsform og sit virke og i traditionen specielt ved sin betydning for den efter ham opkaldte gregorianske sang [3], - den, der holdt i "den værdige tales rythme" (Det danske Antifonale, s.3oo) samtidig vel er den, der kommer engle-

Gregor den Store underviser i sang, inspireret af en engel. Italiensk gradualebind i elfenben, 12.årh. (efter Vecchi, s.177).

nes nærmest, og uden hvilken man i al fald ikke ret kunne forestille sig hymnerne. I øvrigt har Gregor siden rationalismens tid og endnu hos respektable kirkehistorikere i udstrakt grad været i miskredit som vulgærkatolsk antiklassiker og antihumanist, - dobbeltheden i kulturarven søger her revanche, - men har derved også tilsløret Gregors originale kvaliteter som forfatter (Benedikts liv, *Regula pastoralis*, middelalderens klassiske vejledning i praktisk pastoralteologi, omfattende tematiske bibeludlægninger (Job, Ezekiel, Evangelier, middelalderens "opbyggelige taler i forskellig ånd"), prædikener og breve) og også hans åndelige storhed som pastoral kirkeleder og kontemplativ mystiker tolkende den kristne eksistentielle og spirituelle erfaring. Traditionen og breviaret har også tillagt Gregor en række hymner, der trods det usikre forfatterskab dog fuldgyldigt kan stå som repræsentanter for deres tidsalder, overgangen til den kristne middelalder, da efter antikkens udklang dennes verden blev helt dens egen og den med sin egen farve folder sig ud i sin egenarts lange faser. Til de kendteste og mest brugte af disse hymner hører, foruden *Creator alme siderum* (Hos Grundtvig også efter ældre ovs. *Stjernernes Skaber og Himmelens Drot*, GSV I, 156) samt den tidligere (1.del, s.2o7) nævnte *Lucis creator optime*, ikke mindst komplethymnen *Te lucis ante terminum*, her med H. Vilstrups ovs. (Dansk Tidebog, s.53):

Te lucis ante terminum,	Paa Dagens sidste Grænseskel
rerum creator, poscimus,	vi beder dig at vogte vel
ut solita clementia	din Hjord, og som en Hyrde tro
sis præsul et custodia.	at lade den med Freden bo.
Procul recedant somnia	Hold fjernt hint kaade Gøglespind,
et noctium phantasmata,	som hilder os i Drømme ind,
hostemque nostrum comprime,	driv selv vor Fjendes Magt paa Flugt,
ne polluantur corpora.	hold baade Kød og Aand i Tugt.
Præsta, Pater omnipotens,	O hør os, Almagts Fader god
per Jesum Christum dominum,	for din Søns Jesu Kristi Blod,
qui tecum in perpetuum	han som med Aanden og med dig
regnat cum Sancto Spiritu.	lovprises bør evindelig.

Også i hinsidigheden genlyder ifølge Dante denne aftensang, som han hørte den sunget foran porten til skærsilden (Purg. VIII, 13-18, her med Dorothy Sayers' ovs.):

Te lucis ante sì devotamente
le usci di bocca, e con si dolci note,
che fece me a me uscir di mente.

Te lucis ante, so devoutly he
Breathed forth, so sweet the singing syllables,
All sense of self was ravished out of me.

The others joined their sweet, devout appeals
To his, and sang the whole hymn afterward,
Fixing their eyes on the eternal wheels.

En skikkelse vidt forskellig fra Gregor (og på den litterære linie også fra Prudentius) var hans samtidige *Venantius Fortunatus* (54o-ca.6oo), lejligheds- og hofdigter, den sidste poet i direkte romersk profan tradition og med tilbørlige forbehold efter visse af sine temaer også den første troubadur [4]. Men med alt dette var han tillige en af de klassiske hymnedigtere, hvis to kendteste frembringelser har overlevet i missalet og også genfindes i vor egen salmebog. Fra Italien kom Venantius til Gallien og virkede hos merovingerfyrsterne, bl.a. med et hyldestdigt til den frygtindgydende Brynhilde i Burgund og Austrasien. Men det var hos dennes modsætning, kong Chlotar I af Neustriens tidligere dronning, den hellige Radegunde i klosteret i Poitiers, en røvet germansk prinsesse, for hvem mødet med den kristne latinske kultur havde været altafgørende, han i et sværmerisk venskab fandt sit åndelige og blivende hjem for til sidst at blive biskop i byen. - Venantius' store og i alle henseender mesterlige passions- og korshymne *Pange, lingue, gloriosi proelium certaminis* er smukt og troværdigt gengivet på dansk af Johs. Jørgensen, (*Pris, min Tunge, Laurbærkransen, vunden i den største Strid*) en oversættelse, der findes såvel i messebogen (til hvis ændringer i den latinske tekst den også svarer, udg. 1926, s.428f.) som nu også i Dansk Tidebog (s.241 og 245). I salmebogen er det derimod kun en svagere genklang, der er blevet tilbage og med god vilje kan genkendes i opstandelsessalmen *Frydetonen går mod tronen* (DS 228). I dette tilfælde byder også Grundtvigs iøvrigt så markante og poetiske gengivelse af *Vexilla regis prodeunt (Lad vaje højt vort kongeflag*, DS 184, GSV I, 228) på noget af en reduktion (yderligere forstærket i salmebogens udvalg) af korsmotivet i originalen, mens styrken hos Venantius i begge digte ligger ikke alene i referens og tydning (fulget crucis mysterium, d.v.s. korsets forløsen-

de kraft åbenbaret som en forvandling, uden at dette måske umiddelbart opfattes i Grundtvigs: Lad flyve Korsets Banner!), men tillige og som fangende og fyldende anskuelsen i den korshyldning, der hos Grundtvig er blevet tilbage som en påmindelse, en (ikke opfyldt) opfordring: Afbild os kun det Korsets Træ, Hvorpaa vor Frelser hængde! Også i messebogens tekst med Johs. Jørgensens oversættelse (s.431) er der tale om en delvis tilsvarende beskæring, og det samme gælder i Dansk Tidebog (s.24o) H. Vilstrups version, der her gengives med undtagelse af de to sidste strofer, der med messebogens tekst helt forlader originalen:

Vexilla regis prodeunt,
fulget crucis mysterium,
quo carne carnis conditor
suspensus est patibulo.

Nu rykker Kongens Faner frem.
Alt Korsets Gaade staar i Glans:
Den, ved hvem Kødet dannedes,
paa Pælen blev hans Kød ophængt.

Confixa clavis viscera
tendens manus, vestigia
redemptionis gratia
hic immolata est hostia.

Tæt fæstnedes med Naglers Staal
til Træet Haand og Fødders Saal.
Den hele Verdens Syndemaal
tilmaaltes ham i Dødens Skaal.

Quo vulneratus insuper
mucrone diro lanceæ,
ut nos lavaret crimine,
manavit unda et sanguine.

Han stunget blev af Lansens Od,
med skarphed laant af Dødens Brod.
Til Soning for, hvad vi forbrød,
en Strøm af Vand og Blod udflød.

Impleta sunt quæ concinit
David fideli carmine,
dicendo nationibus:
regnavit a ligno Deus.

Opfyldt er Davids Varselsang.
Fremskuende fjerntfra i Tro
han kvad: "Fra Træet hersker Gud.
Nationer blier paa hans Bud!"

Arbor decora et fulgida,
ornata regis purpura,
electa digno stipite
tam sancta membra tangere!

Vi hylder, Træ, din Majestæt,
i Kongekaabens Purpur klædt,
udvalgt at bære den, som bar
al Verdens straf og brøde svar.

Beata cujus brachiis
pretium pependit sæculi!
statera facta est corporis
prædam tulitque Tartari.

Paa dine Arme er henstrakt
al Verdens dyre Løsesum,
som har de fangne Frihed bragt
og Frelse fra Hel-Fyrsten grum.

Fundis aroma cortice,
vincis sapore nectare,
jucunda fructu fertili
plaudis triumpho nobili.

(Din bark udspreder liflig duft,
men til dig drager nektars smag.
I glæde ved din rige frugt
jubler du for den ædle sejr.

Salve ara, salve victima,
de passionis gloria,
qua vita mortem pertulit
et morte vitam reddidit.

Hil alter, hil dig offerlam,
i lidelsen dens herlighed,
med den har lidet døden dræbt,
ved døden gav det liv igen).

Hvad der gjaldt Gregor, gælder på sin måde også om Venantius. "Written in iambic dimeters, with a free use of rime, this fa-

Tav. I

INNO AL CANTO DEL GALLO
(Ambrogio)

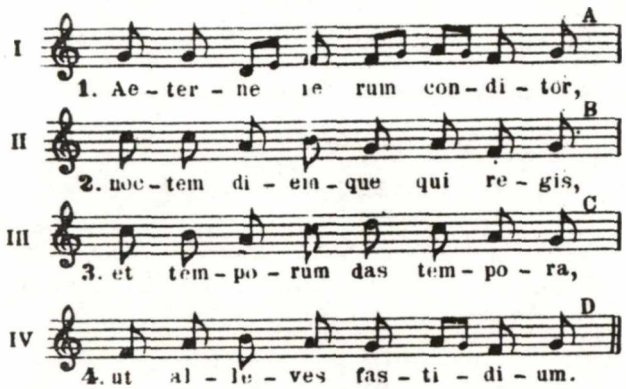

INNO ALLA CROCE
(Venanzio Fortunato)

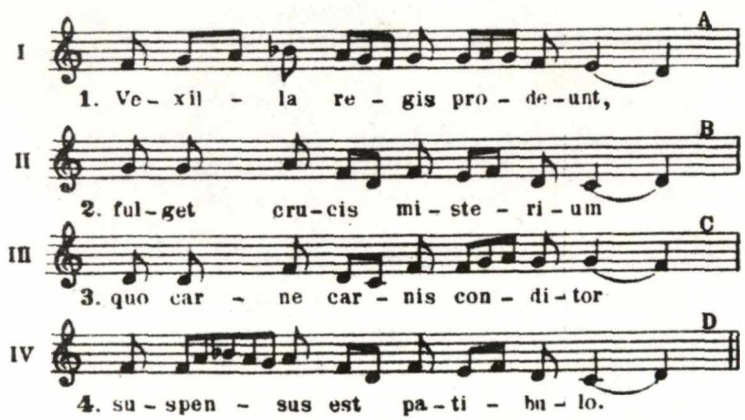

mous poem is one of the first creations of purely medieval religious feeling" (Raby, op.cit.,s.89).

Fra den nærmest følgende tid havde man også gerne i nøjere betragtning opholdt sig ved den bekendte kirkehymne *Urbs beata Ierusalem*, både for dens egen og for gengivelsens skyld, Grundtvigs *Paa Jerusalem det ny* (GSV I,349, DS 289). Men her skal vi begrænse os til at minde om, at også grundteksten - i dens glansfuldhed og dens dybde - beholder sin interesse, og desuden henvise til J. Elbeks litterære analyse i *Grundtvig og de latinske salmer*, som anført at finde i Grundtvig studier 1947, se s.5of.

+++

Den karolingiske renaissance i det 8. og 9. århundrede, hvor det nye kristne Europa nu tog form og nu bevidst satte sig dertil svarende mål for samfundsdannelsen og for det kulturelle og religiøse liv, var også og ikke mindst en litterær renaissance med en stor produktion ofte af klassicerende tilsnit, men herudover og i det overordnede perspektiv tillige en religiøs og kultisk renaissance med fortsat grobund for den autentiske hymnedigtning og spirer til nyudviklinger. Som et første eksempel fra denne epoke, næsten som dens hymniske kendemærke eller "fanfare", melder sig den karolingiske Pindar, kejserens ven og nære medarbejder, biskop Theodulf af Orleans' (76o-821) palmesøndagshymne *Gloria, laus et honor*, til hvis første og i messebogen stadig bevarede del her anvendes R. Zoozmanns oversættelse (op.cit., s.155):

Gloria, laus et honor tibi sit, rex Christe redemptor,
cui puerile decus prompsit hosanna pium.

Ruhm sei und Lob und Ehre dir Christus, König und Retter,
Fromm aus kindlichem Mund tönt dir Hosannagesang.

Israel es tu rex, Davidis et inclyta proles,
nomine qui in domini, rex benedicte, venis.

Kamst als Israels König und Davids erhabener Sprössling
Zu uns im Namen des Herrn, der dich gesegnet voll Huld.

Coetus in exelsis te laudat caelicus omnis
et mortalis homo et cuncta creata simul.

Hoch in himmlischer Höh lobsingt dir der Reigen der Engel,
wie auch der sterbliche Mensch, alle Geschöpfe zumal.

Plebs Hebræa tibi cum palmis obvia venit,
cum prece, voto, hymnis adsumus ecce tibi.

Froh entgegen dir zog palmschwingend das Volk der Ebräer,
Also mit Dank und Gebet nahen lobsingend wir dir.

Hi tibi passuro solvebant munia laudis,
nos tibi regnanti pangimus ecce melos.

Jene weihten dir da Loblieder, du Leidesgefasster,
Herrscher, so schalle dir heut unser Siegesgesang.

Hi placuere tibi, placeat devotio nostra,
Rex bone, rex clemens, cui bona cuncta placent.

Jene freuten dich einst, so freue dich unsrer Verehrung,
König, gütig und mild, alles erfreut dich, was gut.

Fecerat Hebræos hos gloria sanguinis alti;
nos facit Hebræos transitus ecce pius.

Hebræere blev disse ved blod fra en ophøjet slægt,
men at vi blev hebræere, skyldes din fromme rejse til døden.

Inclita terrenis transitur ad æthera victis,
virtus a vitiis nos capit alma tetris.

Sejren over alt jordisk leder os til de høje himle,
guddomskraften befrier os fra mørkets laster.

Nequitia simus pueri, virtute vieti;,
quod tenuere patres, da teneamus iter.

Lad os for ondskab være som børn, men i dyden fuldvoksne,
giv også os trofast at følge fædrenes vej.

Degeneresque patrum ne simus ab arte piorum,
nos tua post illos gratia sancta trahat.

Men at vi ikke skal falde tilbage fra fædrenes fromme visdom,
beder vi om din hellige nåde, der leder os i deres spor.

Sis pius ascensor, tuus et nos simus asellus,
tecum nos capiat urbs veneranda Dei.

Også for os drage du op, og vi skal bære dig som dit æsel,
og sammen med dig modtages vi i Guds hellige by.

Men også for denne tid gælder det, at hymnetraditionen og dens liv ikke blot bæres eller tegnes af dens fremtrædende repræsentanter, men tillige så at sige har sin substans også i sin store anonyme strøm. Faren ved denne bredde kan blive en vis enstonighed, som dog på den anden side har en egen værd, som garant bl.a. mod identificeringen af det væsentlige og det afgørendde med det usædvanlige og den stadige forandring og dermed også mod en for står åndelig eller personlig afhængighed af human eller artistisk brillans. Også i sin anonymitet, og netop uden at bryde den, markerer sig den gammelkirkelige og den middelalderlige hymne.

Et særligt smukt og i sin tematiske gennemsigtighed også sublimt eksempel herpå er fra karolingertiden dens kærlighedens hymne, l'hymne de la charité, som A. Wilmart betegner den [5], en skærtorsdagssalme *ad mandatum*, d.v.s. til fodtvætningen, hjemmehørende i det monastiske milieu, der nu som bærende og normgivende også i samfundet konstituerer sig [6]. Foruden direkte at tolke budskabet i den centrale bibelsk-liturgiske handling, der er dens tema, rummer denne hymne deri, udhævet ved omkvædet og samtidig dens titel: *Ubi caritas et amor, Deus ibi est* (hvor der er sand og hel kærlighed, der er Gud), også en tilknytning til et hovedaspekt i den middelalderlige teologi, af betydning for orienteringen i den kristne tænkning fra Augustin til Lombarderen og fra høj- og senskolastikken til Luther. Augustins tydning og bestemmelse af kærligheden, Guds kærlighed og den kærlighed, hvori mennesket elsker Gud og næsten (specielt i 8. og 15. bog af *De Trinitate*, i sin problematik genoptaget af Petrus Lombardus i den berømte og også dogmatisk omdisputerede distinktion 17 af Sentensernes 1. bog), rejste, såvel i dens trinitariske aspekt, hvor den angår læren om Helligånden og om nåden, som i hans tolkning af Johannesskrifterne, det spørgsmål, om ikke den sande kristne kærlighed i sidste instans er og forbliver identisk

med Gud selv. Er kærligheden således ikke, givet af Gud og "udgydt i vore hjerter ved den Helligånd, der blev givet os", ved denne sin art og sin oprindelse også i sine gerninger ensbetydende med Guds egen ånd og gave i dennes ikke af skabningen betingede virken og akt i mennesket? Eller er det i stedet sådan, at også den sande og genfødte kærlighed, stadig givet af Gud, dog fundamentalt skal opfattes som en menneskets egen handling eller gerning, en skabt virkelighed altså, i forholdet til næsten såvel som til Gud dog som en akt eller en fuldkommenhed i subjektet selv [7]. I alle tilfælde hævder dog den middelalderlige teologi, at Gud selv er nærværende i sin gave, hvis konkrete og fornyende realitet er dens virksomme frugt, og som i sin fylde omfatter det umiddelbare forhold til evigheden. "Kun hvo som elsker, kender Gud" er (som allerede én gang fremhævet) også en hovedlærdom i den middelalderlige kristendom, omend blandt dens teologer rollen mellem tanke og kærlighed kan fordeles forskelligt, og det er ikke tilfældigt, at det er i en gengivelse af en augustinsk-cisterciensisk hymne (*Jesu dulcis memoria*, Vor Herres Jesu Mindefest), at Grundtvig for sin del og med sin fremhævelse af "livet i din kærlighed" formulerede denne sin maxime. Tværs henover de teologiske problemstillinger og sondringer forener sig i hymner og salmer temaer og inspirationer. Her hedder det (Analecta hymnica 12,24-25):

27. IN COENA DOMINI.

Ad Mandatum.

R° Ubi caritas et amor,
Deus ibi est.

1. Congregavit nos in unum
Christi amor,
Exsultemus et in ipso
jucundemur,
Timeamus et amemus
Deum vivum
Et ex corde diligamus
nos sincero.

2. Qui non habet caritatem,
nihil habet,
Sed in tenebris et umbra
mortis manet;
Nos alterutrum amemus
et in die
Sicut decet ambulemus
lucis filii.

3. Caritas est summum bonum et
amplum donum,
in qua pendet totus ordo
praeceptorum,
Per quam vetus atque nova
lex impletur,
Quae ad coeli celsa mittit
se repletos.

4. Nam ut caritas conjungit
et absentes,
Sic discordia disjungit
et praesentes,
Unum omnes indivise
sentiamus,
Nec ut simul adgregati
dividamur.

5. Simul ergo cum in unum
congregamur,
Ne nos mente dividamus,
caveamus,
Cessent jurgia maligna,
cessent lites,
Vere in medio sic nostri
Christus erit.

6. Clamat Dominus et dicit
clara voce:
Ubi fuerint in unum
congregati
Meum propter nomen simul
tres vel duo,
Et in medio eorum
ego ero.

7. Haec per coccum priscae legis
figuratur,
Qui bis rubeo colore
tingebatur,
Quia caritas praeceptis
in duobus
Constat, quis Deus amatur
atque homo.

8. Ardua et arta via
ducit sursum,
Ampla est atque devexa,
quae deorsum,
Sed perennem dat fraternus
amor vitam,
Et perpetuam malignis
lis dat poenam.

9. Tota ergo mente Deum
diligamus
Et illius nil amori
praeponamus,
Inde proximos in Deo
ut nos ipsos,
Diligamus propter Deum
inimicos.

lo. Unanimiter exelsum
imploremus,
Ut det pacem clemens nostris
in diebus,
Jungant fidei speique
opus bonum,
Ut consortium captemus
supernorum.

ll. Gloriam aeterno regi
decantemus
Et pro vita dominorum
exoremus,
Multos ut cum ipsis annos
gaudeamus,
Propter quorum hic amore
congregamur.

1. Kristi kærlighed har i en enhed forsamlet os her,
lad os juble og frydes i ham,
lad os frygte og elske den levende Gud,
og elske hverandre oprigtigt af hjertet,
Hvor kærligheden er sand og hel, der er Gud.

2. Hvem der ikke har kærligheden, har intet,
men forbliver i dødens mørke og skygge,
Lad os indbyrdes elske hinanden og i dagen
vandre som det bør sig for lysets børn.

3. Det største gode er kærligheden og den rigeste gave,
på den beror meningen med alle bud,
ved den opfyldes den gamle såvel som den nye lov,
og dem, som den fylder, fører den til himlen.

4. For som kærligheden forener også de adskilte,
så ledes skiller tvedragt mellem dem, der er sammen.
Lad os alle uden splid tænke eet om det samme,
så vi, når vi er sammen, alligevel ikke er delte.

5. Når vi altså forenet i fællesskab samles,
lad os så agte på, at vi ikke i sindet er skilte.
Forbi med al ondsindet trætte, forbi med spliden,
Kristus selv vil så være midt iblandt os.

6. Herren kalder og siger med egne og klare ord:
hvor for mit navns skyld er forsamlet
to eller tre tilsammen,
der skal også jeg være midt iblandt dem.

7. Et billede på dette i den gamle pagt er purpursneglen,
den hvis røde farve er en dobbelt,
for i kærligheden er der to bud, som den gælder,
at elske Gud såvel som også mennesket.

8. Stejl og snæver er den vej, der fører opad,
bred og skrånende er den, der fører ned.
Evigt liv er frugten af broderkærligheden,
men af striden kommer straffen for ondskab.

9. Så lad os elske Gud af hele vort sind,
mere end kærligheden til ham skal intet gælde,
i Gud skal vi derved som os selv elske vor næste,
og for Guds skyld også vore fjender.

lo. Endrægtigt beder vi nu den højeste
barmhjertigt at give os fred i vore dage;
lad i disse det gode værk forenes med troen og håbet,
så også vi hører til i fællesskabet i himlen.

ll. Lov og ære synge vi nu for den evige konge
med bøn for dem, der er vore herrer,
så vi i mange år må glæde os sammen med disse,
i kærligheden til hvem vi her er forsamlet.
Hvor kærligheden er sand og hel, der er Gud.

Et særligt træk ved den tidlige middelalder såvel i dens teologi som ikke mindst i dens tilbedende fromhed, og nært forbundet med fordybelsen i kærligheden, er dens direkte, fornyende og samtidigt så at sige udvidende forhold til læren om den Helligånd eller rettere til Helligånden i dens guddommelige virkelighed og i dens gave. Og det er også som en frugt af den karolingiske renaissance, at man i det 9. århundrede møder den vel mest bekendte af alle Helligåndshymner *Veni creator Spiritus* (Kom Skaber Helligånd; Luther, *Komm, Gott Schöpfer, heiliger Geist,* Grundtvig, dels *Kom, skab os om, Gud-Helligaand,* GSV I, 345, dels *Kom, Gud-Faders Aand fuldgod,* GSV I, 385, DS 261), den tid-

lige middelalders værdige modstykke til den senere Helligåndssekvens *Veni sancte Spiritus* (sml. ndf. s.65). Vel i kraft af sin betydning har denne hymne været tillagt såvel Gregor den Store som Karl den Store, men som forfatter fastholdes nu oftest *Rhabanus Maurus* (d.856), sin generations største kirkemand, benediktinsk abbed af Fulda, siden ærkebiskop af Mainz, den første tyske teolog. Blandt alle de mange tyske oversættelser, der uophørligt er fremkommet siden det 12. årh., foreligger der også af den ældre Goethe - of all people - den her vedføjede:

Veni, creator Spiritus,
mentes tuorum visita,
imple superna gratia,
quæ tu creasti pectora.

Komm, Heiliger Geist, du Schaffender,
Komm, deine Seelen suche heim;
Mit Gnadenfülle segne sie,
Die Brust, die du geschaffen hast!

Qui diceris Paraclitus,
donum Dei altissimi,
fons vivus, ignis, caritas,
et spiritalis unctio.

Du heissest Tröster, Paraklet,
Des höchsten Gottes Hochgeschenk,
Lebend'ger Quell und Liebesglut
Und Salbung heiliger Geisteskraft.

Tu septiformis munere,
dextræ Dei tu digitus,
tu rite promissum Patris,
sermone ditans guttura.

Du siebenfaltiger Gabenschatz,
Du Finger Gottes rechter Hand,
Von ihm versprochen und geschickt,
Der Kehle Stimm' und Rede gibst.

Accende lumen sensibus,
infunde amorem cordibus,
infirma nostri corporis
virtute firmans perpeti.

Den Sinnen zünde Lichter an,
Dem Herzen frohe Mutigkeit,
Dass wir im Körper Wandelnden
Bereit zum Handeln sei'n, zum Kampf!

Hostem repellas longius,
pacemque dones protinus,
ductore sic te prævio
vitemus omne noxium.

Den Feind bedränge, treib' ihn fort,
Dass uns des Friedens wir erfreun
Und so an Deiner Führerhand
Dem Schaden überall entgehn!

Per te sciamus da Patrem,
noscamus atque Filium,
te utriusque Spiritum
credamus omni tempore.

Vom Vater und Erkenntnis gib,
Erkenntnis auch vom Sohn zugleich,
Uns, die dem beiderseit'gen Geist
Zu allen Zeiten gläubig flehn!

Gloria Patri domini,
Natoque, qui a mortuis
surrexit, ac Paraclito,
in sæculorum sæcula.

Darum sei Gott dem Vater Preis,
Dem Sohne, der von Tod erstand,
Dem Paraklet, dem wirkenden,
Von Ewigkeit zu Ewigkeit!

Vender man sig nu i efterklangen af hymnen og til efterprøvning endnu engang fra Goethes oversættelse til H. Vilstrups i Dansk Tidebog (*Kom til os, Skaber, Helligånd*, s.3oo), fra digterfyrsten i Weimar til den danske sognepræst, så står denne sig i alle tilfælde godt i sammenligningen og har også noget, som dog mangler hos

Goethe. Overfor hymnerne og deres autentiske signifikation og ånd er det, viser det sig endnu engang, ikke den litterære perfektion eller dennes horisont, der i sidste instans eller isoleret tæller. Bedst havde det været her at bringe gengivelser, men i alle tilfælde skal de dog begge ikke alene videregive, men også vise tilbage til den original, uden hvilken de ikke havde været.

+++

Udover en sådan tidlig kulmination i hymnedigtningen i dens historiske forløb sætter denne i den sene karolingertid omtrent samtidigt også et nyt og frugtbart skud, nemlig med fremkomsten af de såkaldte *sekvenser*. Ved sådanne forstår man hymniske digtninge, der imidlertid ikke på forhånd er bestemt af givne og udefra indoptagne litterære versformer, men som er udsprunget af og bundet til en speciel funktion og plads i gudstjenesten, nemlig i første række som en højtidelig videreførelse af det bibelske gradualvers mellem epistel og evangelium og det dette afsluttende Halleluja (men også andre liturgiske led kan være grundlaget for tilsvarende dannelser). Ordet sekvens (sequentia) er således også oprindeligt en musikalsk betegnelse og gælder, sammen med jubilus, rythmus og lign., den melodiske tonefølge, hvori hallelujaets slutnings-a blev trukket ud, og først derefter den tekst, man i givet fald tilpassede melodien, således at teksten altså er bestemt heraf og ikke omvendt. I deres første form er sekvensteksterne, hvor man også finder betegnelser som tropus og prosa, derfor også uden regulære, metrisk udarbejdede versformer [8], men deles dog efter en selvstændig indledning i parallelle, men forskellige strofer af ensartet, men ubunden rytme, der modsvarende den stedfundne udvikling i hymnerne helt bygger på stavelser og ordaccent. Man taler derfor også her om den uregelmæssige sekvens, til forskel fra den senere og regelmæssige, der i tilnærmelse til de klassiske hymner, men stadig med sin egen dominerende inspiration nåede sit højdepunkt i det 12. og 13. århundrede.

For det førstes, den uregelmæssige, men dog allerede udviklede sekvens' vedkommende er den store mester *Notker af St. Gallen* (Balbulus, d.912), hvis samlede værk (*Liber ymnorum*) nu er restitueret og med latinsk-tysk tekstudgave indgående belyst af Wol-

Tav. IV

SEQUENZA

(Notker il Balbuziente)

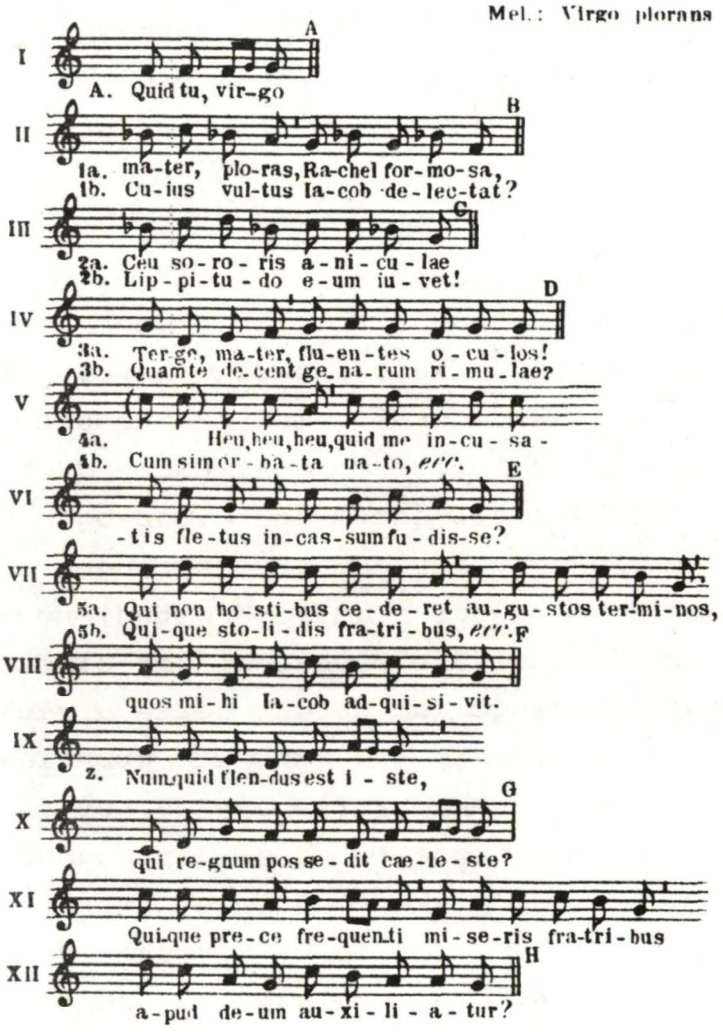

fram fon den Steinen i tobindsværket *Notker der Dichter und seine geistige Welt*, Bern 1948. I Notkers eget proëmium, der skildrer, hvordan han fandt sin form, har man et glimt fra datidens "salmeværksted" og tillige af sekvensdigtningen på dens tilblivelsesstadium - her den første halvdel i von den Steinens oversættelse:

Als ich noch ein junger Mensch war und die überlangen Melodien, so oft im Gedächtnis eingeprägt, aus dem unbeständigen Herzelein wieder entrannen, fing ich im Stillen zu überlegen an, welcher Art ich sie wohl festbinden könnte.

In dieser Zeit geschah es, dass ein Priester aus dem kürzlich von den Normannen zerstörten Jumièges zu uns kam und sein Antophonar mitbrachte, worin eine Art Verse den Alleluia-Vokalisen angepasst waren (ad sequentias erant modulati); es waren schon damals reichlich verderbte Verse. Wie deres Anblick mir erfreulich, so war ihr Schmack mir bitter. Immerhin begann ich in Nachahmung derselben zu schreiben: "Lob singe vor Gott die ganze Erde, die gnadenhaft erlöst ist" und weiterhin: "Der Drache, Adams betrüger". Als ich diese Verse meinem Lehrer Iso darbrachte, hat er unter Glückwünchen für meinen Eifer und im Mitleid mit meiner Unerfahrenheit zwar was gut erschien gelobt, dad minder gute jedoch berichtigen wollen, indem er sagte: Jede einzelne Melodiebewegung muss eine einselne Silbe für sich haben. Wie ich das hörte, habe ich die Silben, die auf das -ia *kamen, glatt ausgebessert,*

Notker af St. Gallen.
Efter man. fra 1025 (Vecchi s.64).

dagegen die auf dem -le- *und* -lu- *als eher unmöglich nicht einmal in die Hand zu nehmen mögen, da ich doch auch dies nachmals durch Uebung als ganz leicht erkannte, wie (die Melodien) "Dominus in Syna" und "Mater" bezeugen. Und solchergestalt ausgerüstet dichtete ich alsobald in zweitem Ansatz: "Psalliere die Kirche, die unversehrte Mutter"* - altså just den *Psallat ecclesia,* der som tekstillustrationen til temaet den syngende middelalderkirke eller egl. rettere kirken selv i middelalderens kirkelige sang bragtes i 1. del (HM 1978 nr. 4, as s. 208). Til gengæld kan der i tilslutning dertil blive plads til et andet lille eksempel:

Læta mente *canamus Deo nostro,*	Frohen Sinnes lasst uns unserm Gotte singen
Qui defectam peccatis *semper novat ecclesiam*	Der die sündengeschwächte Kirche immer erneuert
Et eam pallidulam de radio *veri solis illuminat*	Und sie, blass wie sie ist, mit dem Strahl der wahren Sonne erleuchtet
Et terræ de Mesraim eduxit *fornacibus ignitis,*	Und sie aus den Feueröfen des Landes Mesraim herausführte;
Quique in omni *tribulatione* *eam exaudit,*	Der sie auch in jeder Kümmernis erhört,
Insuper caelesti nutrit pane *et cultum docet suum.*	Dazu mit himmlischem Brote nährt und ihn verehren lehrt.

(forts. s.56)

DIEBUS DOMINICIS

PUELLA TURBATA

A Cantemus cuncti
melodum nunc Alleluia.

1	In laudibus aeterni regis haec plebs resultet Alleluia.	Hoc denique caelestes chori cantant in altum Alleluia.	2
3	Hoc beatorum per prata paradysiaca psallat concentus Alleluia.	Quin et astrorum micantia luminaria iubilant altum Alleluia.	4
5	Nubium cursus, ventorum volatus, fulgurum coruscatio et tonitruum sonitus dulce consonent simul Alleluia.	Fluctus et undae, ymber et procellae, tempestas et serenitas, *cauma, gelu, nix, pruinae,* saltus, nemora pangant Alleluia.	6
7	Hinc, variae volucres, creatorem laudibus concinite cum Alleluia.	Ast illinc respondeant voces altae diversarum bestiarum Alleluia.	8
9	Istinc montium celsi vertices sonent Alleluia.	Illinc vallium profunditates saltent Alleluia.	10
11	Tu quoque, maris iubilans abysse, dic Alleluia.	Necnon terrarum molis immensitates: Alleluia.	12
13	Nunc omne genus humanum laudans exultet Alleluia.	Et creatori grates frequentans consonet Alleluia.	14
15	Hoc denique nomen audire iugiter delectatur: Alleluia.	Hoc etiam carmen caeleste comprobat ipse Christus: Alleluia.	16
17	Nunc vos, o socii, cantate laetantes Alleluia.	Et vos, pueroli, respondete semper Alleluia.	18
19	Nunc omnes canite simul Alleluia domino, Alleluia Christo, pneumatique alleluia!	Laus trinitati aeternae! Alleluia — Alleluia — Alleluia — Alleluia — Alleluia — Alleluia.	20

[ALEMANNISCH, FRÜHERES 10. JAHRHUNDERT]

Alle istemmer vi nu med sang
til dets jubeltone Halleluja.

1-2. I dette folks lovprisning
af den evige konge skal Halle-
luja genlyde. Og samtidig løf-
ter i sang de himmelske kor
mod det høje dette Halleluja.

3-4. Ud over paradisets enge
toner fra de salige samstemmigt
dette Halleluja. Og også de
glimtende stjernelys synger med
jubel det høje Halleluja.

5-6. Fra de drivende skyer,
fra vindenes flugt, fra lynenes
glimten og tordenens bragen
genlyder i liflig samklang Hal-
leluja. Strømme og bølger, regn
og stormvind, uvejr og godt
vejr, hede, kulde, sne og frost,
bjergskove og lunde former til-
sammen Halleluja.

7-8. Mens her I, fugle af mange
slags, sammen skal synge skabe-
rens pris med Halleluja, skal
borte fra de vilde dyrs stemmer
svare Halleluja.

9-1o. Fra den ene side skal høj-
je bjergtoppe lade Halleluja ly-
de, og fra den anden dalenes
dybder danse til Halleluja.

11-12. Også du, havets syngende
dyb, sig dit Halleluja, og på
samme måde jordens vældige mas-
ser: Halleluja.

13-14. I lovprisning skal nu
den hele menneskeslægt juble
Halleluja, og dens stemmer med
stadig fornyet tak til skaberen
forenes i Halleluja.

15-16. Bestandig glæde vækkes
ved dette ord Halleluja. Og Kri-
stus selv bekræfter den himmel-
ske sang Halleluja.

17-18. Også I, o brødre, syng nu
med glæde Halleluja. Og I, børn,
skal altid svare med Halleluja.

19.2o. Alle skal vi nu sammen synge
Halleluja for Herren, Halleluja for
Kristus, for Ånden Halleluja. Lov
være den evige Treenighed. Halleluja.
Halleluja.- Halleluja, Halleluja.
- Halleluja, Halleluja.

Klokkeringende kvinde i dans over noderne til Halleluja. Fransk miniature fra 11. årh. - Vedstående hallelujasekvens fra det 10. årh. (Søndagssangen", die Sequenz der Sequenzen) bringes af W. von den Steinen i *Notker der Dichter*, II s.132, jvf. I, s.293 ff. Den hører hjemme søndag Septuagesima som en afsked, før i fastetiden liturgiens Halleluja forstummer, og som en forventning om dets tilbagekomst med påsken. - Forlæg for sekvensens motiv og billeder er foruden et litani af Walafried Strabo (d.849) med tilsvarende tema den bibelske lovsang (canticum) fra Daniel 3,57 ff. (Vulgata; de tre mænd i ildovnen, men jvf. også fx. Ps. 148), der indgår i søndagens matutin (laudes): *Benedicite omnia opera Domini Domino*. På et senere stadium af middelalderens religiøse digtning, af største betydning også for "salmetonen", genfinder vi samme bibelsk-liturgiske udgangspunkt som baggrund for Frans af Assisis solsang (*cantico delle creature*, sml. nedenfor s.78).

Quin de petra	Ja aus dem Felsen
melle dulci	mit süssem Honig
eam adimplet.	erfüllt er sie.

En middelalderlig og senere hårdnakket fastholdt tradition tillægger, men påviseligt med urette, også Notker den så kendte og udbredte *antiphona de morte* (om døden) *Media vita in morte sumus*, som efter en reformationstidsoversættelse genfindes i vor salmebog (442): *Midt i livet er vi stedt udi dødens våde.* I al sin korthed lyder den således:

Media vita in morte sumus.	Midt i livet er vi i døden.
Quem quærimus adjutorem	Hvem søger vi som vor hjælper
nisi te domine?	uden dig, Herre?
Qui pro peccatis nostris	Du som over vore synder
juste irasceris.	vredes med rette.
Sancte Deus, sancte fortis,	Hellige Gud, hellige stærke Gud,
sancte et misericors salvator,	hellige og barmhjertige frelser,
amaræ morti ne tradas nos.	overgiv os ikke til den bitre død.

Sin vundne og prøvede plads, siden Luther (*Mitten wir im Leben sind*) også blandt de evangelske salmer, beholder denne "bodssang" uberoende af de historiske korrektioner, der i dette tilfælde snarere henlægger den til det 11. årh.; i det større perspektiv tjener sådanne derimod, netop ved belysningen af traditionen, til at berige forståelsen og tilegnelsen [9].

Under sekvensdigtningens udvikling finder man en rig variation af overgangsformer mellem dens første opblomstring og fremkomsten af den regulære metrisk-rytmiske sekvens, ligesom stilen også omfatter og nu sætter sit præg på andre liturgiske digte, således en række antifoner, og tillige finder anvendelse i længere frembringelser (rythmi), med hvilke det religiøse digt nu slutter sig til hymnens særlige sakrale karakter og tone og i givet fald sammen med den indgår i en fælles tradition (- altså modsvarende forholdet mellem Prudentius' digtning og hymnen, men således, at det her er hymnestilen, ikke på forhånd de profanlitterære former, der er grundlæggende; tilsvarende bliver den samtidigt udadtil et fundament og et incitament for den begyndende nationalsprogede sækulare digtning). Så kendte antifoner som *Salve regina* og *Alma redemptoris mater*, højdepunkter i Mariadigtningen, finder vi her,

ofte, men sikkert urigtigt, tilskrevet benediktineren Hermanus Contractus (d. 1054), men i alle tilfælde fra det 11. århundrede. Den kendteste sekvens fra denne tid, *Victimæ paschali laudes*, endnu på sin plads i den romerske påskemesse, kan med traditionen derimod nogenlunde sikkert tilskrives *Vipo* (d. 1050), hofpræst hos Konrad II og Henrik IV. - Grundtvigs ikke mindst i dette tilfælde kongeniale gendigtning findes GSV I, 235; hertil kommer ved såvel Johs. Jørgensen som H. Vilstrup gengivelser, hvor ordfølgen vel er bevaret, men hvor der dog på den anden side, især ved den metriske og rimede tillempning af sekvensformen, mangler en præcision også i tonen, der her gør et nyt forsøg ønskeligt:

Victimæ paschali laudes *immolent christiani.*	Påskeofret bringer de kristne deres lovprisnings offer.
Agnus redemit oves; *Christus innocens Patri* *reconciliavit* *peccatores.*	Lammet løskøbte fårene; Kristus forsonede, skyldfri, syndens fortabte børn med faderen.
Mors et vita duello *conflixere mirando;* *dux vitæ mortuus* *regnat vivus.*	Død og liv har her kæmpet i et underfuldt møde. Livets døde fyrste hersker levende.
Dic nobis Maria, *quid vidisti in via?* *Sepulchrum Christi viventis* *et gloriam vidi regurgentis,*	Sig os Maris, hvad du så på vejen? Den grav, som Kristus forlod i live, den opstandnes herlighed har jeg set,
Angelicos testes, *sudarium et vestes.* *Surrexit Christus spes mea,* *præcedet suos in Galilæa.*	engle, som er vidner, svededugen og klædet; Kristus, mit håb, er opstanden, før sine egne er han i Galilæa.
Credendum est magis *Mariæ veraci* *quam Judæorum turbæ fallaci.*	Troværdig er os den sanddru Maria fremfor den falske mængde af jøder.
Scimus Christum surrexisse *a mortuis vere;* *tu nobis, victor rex, miserere.*	At Kristus opstod fra de døde, dette ved vi er sandt. Forbarm dig, sejrer, konge, over os.

Som digter og hymnograf finder man i det 11. århundrede også den iøvrigt på mange måder ekceptionelle *Petrus Damianus* (d. 1072), fortaler for den asketiske bevægelse og en kirkens revser, en paradoksets og lidelsens teolog, lidenskabelig i sin forkyndelse af Guds dom over en syndig og selvbedragerisk menneskehed. Ikke

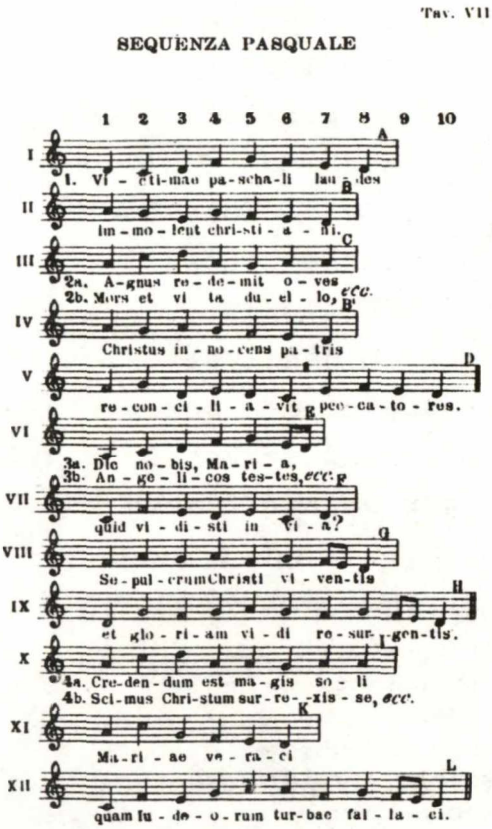

mindst i sin skånselsløshed mod kirkens dignitarer er det, han viser sig hos Dante, med dette udbrud fra paradiset: O pazienza, che tanto sostiene, guddommelige tålmod, der udholder dette. - Er imidlertid den overvejende attribution rigtig, er det alligevel netop denne store vrede, der dog først og sidst var kontemplativ asket, der for sig har set og har formet den *Rhytmus de gloria paradisi*, der kan stå som et middelalderens modstykke til "De levendes land". Bag den med den historiske situation givne digteriske form er det Augustins og Gregor den Stores ånd, der taler - i den stadige fortsættelse, hvori siden hos Dante, specielt i de sidste fire sange af hans *Paradiso*, den middelalderlige poetiske, teologiske og spirituelle salighedshigen og salighedsvision (på helvedes tilbagelagte og overvundne baggrund) når sin endelige kulmination, ja deri næsten sin realisation, i al fald i et evigt øjeblik den lige skygge og den ligelige bevægelse, som Dante siger, der er evighedens, Gudskærlighedens, egen. - Med enkelte udeladelser (pazienza!) her digtet samt Zoozmanns tilsvarende oversættelse (på dansk findes det også hos Brochmann):

Ad perennis vitæ fontem
mens sitivit arida,
claustra carnis præsto frangi
clausa quærit anima,
gliscit, ambit, eluctatur
exsul frui patria.

Nach des ewigen Lebens Quelle
Dürstet heiss die Seele mein;
Aus des Leibes Fessel will sich
Der gefangene Geist befrein,
Müht sich, ringt und kämpft und möchte
Gern im Vaterlande sein.

Dum pressuris et ærumnis
se gemit obnoxiam,
quam amisit, dum deliquit,
contemplatur gloriam,
præsens malum auget boni
perditi memoriam.

Unter Leiden und Entbehrung
Seufzt er schmerzlich und bedrückt,
Denn er büsste ein durch Sünde,
Was ihn glänzend einst geschmückt,
Und es mehrt sein jetziges Elend,
Denkt er, was ihn einst beglückt.

Nam quis promat summæ pacis
quanta sit lætitia,
ubi vivis margaritis
surgunt ædificia,
auro celsa micant tecta,
radiant sublimia.

Wer auch kann den Himmelsfrieden
Schildern und die Seligkeit?
Wo aus Perlen steht errichtet
Prachtgebäude dicht gereiht;
Deren goldne hohe Dächer
Blitzend funkeln weit und breit.

Solis gemmis pretiosis
hæc structura nectitur,
auro mundo tanquam vitro
urbis via sternitur,
abest limus, deest fimus
lues nulla cernitur.

Nur aus reinsten Edelsteinen
Ist erbaut die Himmelstadt,
Und gediegenes Gold zum Pflaster
Eine jede Strasse hat;
Schmutz gibts nimmer, sauber immer
Sind sie all und marmorglatt.

Hiems horrens, æstas torrens
illic nunquam sæviunt,
flos perpetuus rosarum,
ver agit perpetuum,
candent lilia, rubescit
crocus sudat balsamum.

Winterkühle, Sommerschwüle
Bringen keinem hier Verdruss,
Rosen blühen im allewigen
Frühling hier im Überfluss;
Weisse Lilien, roter Krokus
Würzen süss der Lüfte Kuss.

Virent prata, vernant sata,
rivi mellis influunt,
pigmentorum spirat odor,
liquor et aromatum,
pendent poma floridorum
non lapsura nemorum.

Saat und Auen, grün zu schauen,
Tränkt manch honigsüsser Bach,
Und von Schmelz der Kräuter werden
Tausend Wohlgerüche wach,
Während immer-reife Früchte
Prangen rings im Blatterdach.

Non alternat luna vices,
sol vel cursus siderum,
Agnus est felicis urbis
lumen inocciduum,
nox et tempus desunt ei,
diem fert continuum.

Unverfinstert glänzen Sonne,
Mond und Sterne immerdar,
Gottes Lamm, das Licht des heiligen
Ortes leuchtet ewigklar,
Weder Nacht noch Dämmer waltet,
Hier herrscht Tag unwandelbar.

Nam et sancti quique velut
sol præclarus rutilant,
post triumphum coronati
mutue conjubilant,
et prostrati pugnas hostis
jam securi numerant.

Auch der Heiligen Leiber leuchten
Wie im sonnenhellen Glanz;
Glück einander wünschend prangen
Sie in ihrer Siege Kranz,
Zählen die besiegten Feinde
Aus dem wilden Kriegestanz.

Omni labe defæcati
carnis bella nesciunt,
caro facta spiritalis
et mens una sentiunt,
pace multo perfruentes
scandalum non perferunt.

Der Versuchung überhoben,
Ohne Kampf mit Fleischeslust,
Fühlt der Geist mit dem verklärten
Leib sich eines Sinns bewusst;
Und den Frieden voll geniessend
Trübt kein Ärgernis die Brust.

Mutabilibus exuti
repetunt originem,
et præsentis veritatis
contemplatur speciem,
Hinc vitalem vivi fontis
hauriunt dulcedinem.

Keinem Wechsel unterworfen
Heimgekehrt zum Ursprungsort,
Sehn sie hier das Bild der Wahrheit
Unverschleiert fort und fort,
Schöpfen aus dem Born des Lebens
Lebenskraft, die nie verdorrt.

Inde statum semper idem
existendi capiunt,
clari, vividi, jucundi
nullis patent casibus,
absunt morbi semper sanis,
Senectus juvenibus.

Solch ein spiegelglattes, friedlich
Dasein ewig ihnen fliesst,
Klar und heiter, lebenslustig,
Und kein Ungemach verdriesst;
Jugend ohne Krankheit, Alter
In Gesundheit man geniesst.

Hinc perenne tenent esse,
nam transire transiit,
inde virent, vigent, florent,
corruptela corruit,
immortalitatis vigor
mortis jus absorbuit.

Hier herrscht Dauer ohne Wandel,
Was vorbeigeht, ist vorbei, 9b)
Hier gedeiht und wächst und blühet
Alles von Verwesung frei,
Kraft unsterblich-ewigen Lebens
Brach des Todes Joch entzwei.

Qui scientem cuncta sciunt,
quid nescire hi queunt?
nam et pectoris arcana
penetrant alterutrum;
unum volunt, unum nolunt,
unitas est mentium.

Die ihn kennen, der allwissend,
Was kann ihnen wohl entgehen?
In der Herzen tiefste Falten
Können sie einander sehen;
Eins ertrachten, eins missachten,
Sinneseintracht bleibt bestehn.

Licet cuiquam sit diversum
pro labore meritum,
caritas hoc facit suum
quod amat in altero,
proprium sic singulorum
fit commune omnium.

Ob auch jeder seiner Werke
Wohlverdienten Lohn empfängt,
Wird doch des geliebten andern
Glücksgefühl auch ihm geschenkt:
Zum Gemeingut wird, was jeder
Einzeln zu geniessen denkt.

+ +

Ubi corpus illic jure
congregantur aquilæ,
quo cum angelis et sanctæ
recreantur animæ,
uno pane vivunt cives
utriusque patriæ.

Wo ein Leichnam liegt, da finden
Bald sich auch die Geier ein,
Hier, wo mit den Engelscharen
Selige sollen selig sein,
Leben beider Welten Bürger
Von dem einen Brot allein.

Avidi et semper pleni
habent quod desiderant,
non satietas fastidit,
neque fames cruciat
inhiantes semper edunt
et edentes inhiant.

Hungrig stets und stets gesättigt,
Wird dem Wunsche Überfluss,
Niemals quält sie Durst und Hunger
Noch des Ekels Überdruss;
Sie geniessen im Begehren
Und begehren im Genuss.

Novas semper harmonias
vox meloda concrepat,
et in jubila prolata
mulcent aures organa,
digna per quem sunt victores
regi dant præconia.

Immer neue Lobgesänge
Quellen aus der Brust empor,
In den Jubel tönt die Orgel
Machtvoll-rührend an das Ohr,
Ihm, dem Könige aller Siege
Lobsingt würdevoll der Chor.

Felix caeli quæ præsentem
regem cernit anima,
et sub sede spectat alta
orbis volvi machinam,
solem, lunam et globosa
cum planetis sidera.

Heil dir Seele, dass des Himmels
Höchsten König du siehst hier,
Unterm hohen Sitze zeigt sich
All das Weltentriebwerk dir,
Drin sich drehn um ihre Achsen
Sonne, Mond und Sternenzier.

Christe, palma bellatorum,	Christus, Palme deiner Kämpfer,
hoc in municipium	Gnädig meine Schritte lenk
introduc me post solutum	Auf zu deiner Stadt, und löse
militare cingulum,	Mir des Kriegers Wehrgehenk,
fac consortem donativi	Mach mir deiner seligen Bürger
beatorum civium.	Himmelsfreude zum Geschenk.
Præbes vires in infesto	Gabst du deinem Erdenkämpen,
laboranti proelio,	Mut und Stärke einst im Streit,
nec quietem post certamen	Nicht versag ihm die verdiente
deneges emerito,	Ruhe nach der Kriegeszeit,
teque merear potiri	Gieb dich selbst zum höchsten Lohne
sine fine praemio.	Dann mir hin in Ewigkeit.

+++

Som den regulære sekvens'[10] mester fremtrådte i det 12. århundrede, en mangeartet blomstringstid i den europæiske kultur, *Adam af St.Viktor* (d. 1192), tilhørende den også i så mange andre henseender så frugtbare viktorinerskole (efter dens hjemsted korherrestiftelsen St.Viktor ved Paris). Adams digtning er især knyttet til kirkeårets højtider og helgenfesterne (som iøvrigt også Notkers) og foreligger med metriske oversættelser smukt udgivet af Franz Wellner: *Adam von Sankt Viktor, Sämtliche Sequenzen*, 2.ed., München 1955. Med sin fuldendte form forener han også en betydelig digterbegavelse og en inspiration, der i dens fastliggende liturgiske højtidsfuldhed og dens dogmatiske markering dog også kan virke bunden og nærme sig det verbale. Og selv om også hos ham er et præg af den viktorinske åndelige fylde og dens mystik (Hugo og Richard af St.Viktor er her de store navne), så kan man trods al Adams berømmelse ikke helt se bort fra det rigtige, der kan være i en karakteristik hos Rémy de Gourmont af denne "le grand fabricateur de séquences régulières": "il lui manque peu de dons pour être, en vérité, le plus grand poète lyrique du moyen âge; il lui manque de joindre à son génie d'artiste un peu de la folie de l'amour, un peu de l'envol du mysticisme; il lui manque encore une originalité réelle de pensée"[11]. Men hertil er selvfølgelig atter at sige, at det dog ikke var det artistiske og litterære mesterskab (som isoleret målestok) og heller ikke engang den personlige originalitet (men derimod nok forholdet til det originale), der for hymnedigteren i sidste instans var det primære eller eneafgørende, det der skulle bære hans værk. Med dette forbliver poesien imidlertid et

konstituerende element hos Adam, i mange sammenhænge beriget ved hans hymniske brug og prægning af den allegoriske symbolisme i dens middelalderlige form, hvori skabningen fremtræder som en afbildning af skaberen, i sig selv, men ikke mindst i sin historie og ved åbenbaringen deri, og således at denne afbildning netop derved bliver et spejl for mennesket i dets egen eksistens over for Gud, for dets stadier på livets vej og for dets plads og dets delagtighed i det kirkens og tilbedelsens fællesskab, der omspænder himlen og jorden. Det bekendteste eksempel herpå er vel - hos os atter ved Grundtvigs syn for det og ved hans gendigtning - påskesekvensen *Mundi renovatio (Verdens Igenfødelse*, GSV I, 237, DS 2o5), allerede bragt i HM (1978,2), hvorfor her kun det første vers skal tjene til erindring:

Mundi renovatio	Verdens igenfødelse
nova parit gaudia;	glæden igenføder;
resurgenti domino	skønt forynget skabningen
conresurgunt omnia,	den opstandne møder.
elementa serviunt	Øst og vest og syd og nord,
et auctoris sentiunt	ild og vand og luft og jord
quanta sit potentia.	synger påskesalmer.

Ikke med urette, men måske nok ikke altid i det rette og fulde perspektiv har man i den moderne tilbageskuen her hos Adam fæstnet sig ved den "åbning mod naturen", som denne symbolisme også i et eksempel som dette rummer, men for så også (lidt bagvendt) netop deri først og fremmest at se i al fald spiren til en ny og selvgyldig umiddelbarhed, der kunde overvinde symbolismen og dennes forskellige "belastninger" og derved bekræfte en hovedtendens i den senere udvikling, religiøst såvel som humant. Således har dog selvfølgeligt Grundtvig ikke set det, hvor "moderne" han end kan være, for hos ham er det stadig den symbolske sammenhæng og referens, der er det bærende og ikke naturanskuelsen eller -sansningen som isoleret og ideal erfaring i sin egen fylde og mening. En lille forskydning kan dog her i verset iagttages, idet det hos Grundtvig er den fornyede natur (hvis genfødelse, også qua skabning *kunde* ses som alene en naturproces, alskabningens eget forårsunder), der *møder* den opstandne, mens den hos Adam *med* ham opstår; på samme måde er det i originalen den kosmiske natur, der direkte i skaberens tjeneste i sit udtryk selv præges af hans også nyskabende almagt, hvor denne natur hos

Grundtvig først ligesom selv og i impulsen indefra træder frem og samles til sang. Uden at behøve overbetoning er nuancen der, i sin egen legitimitet. Betydningsfuldt forbliver det, at naturbegrebet og naturforholdet med ny styrke og udvidede perspektiver træder frem i det 12. århundredes tænkning og digtning, men for hymnernes vedkommende (- og noget tilsvarende gælder for samtidens litterære lyrik) skal dog stadig understreges, at erfaringen af naturen eller en tydning af den ingenlunde i dem var noget nyt. Tværtimod kunde man sige, at naturen (med eller uden den allegoriske symbolik eller den kosmiske vision) i hymnerne havde en medfødt plads, i den erfaring af tilværelsen, de helliger, og med dybe rødder i bibelsk såvel som også i klassisk-antik poesi. Et skoleeksempel på dette forhold i den kristne litteratur uden for hymnernes kreds fandt det 12. århundrede også hos sin store læremester Boëthius, i de digteriske partier af hans *Consolatio philosophiæ*, filosofiens trøst. I samme forbindelse kunne man også henvise til menneskeopfattelsen, der er integral, med evighedsforholdet og al spiritualisme ingenlunde dualistisk. Vi kan her blot henvise til den 8. strofe hos Prudentius (ovenfor s. 39), hvor vi i en tilmed meget prægnant og smuk formulering finder den kristne syntese i alle dens dimensioner. Også det asketiske afkald og sukket i tårernes dal hører med til disse dimensioner, som de omfatter himlen og jorden, livet og døden, og den menneskelige virkelighed i dens afmagt og dens stræben over for Gud og hans gave, som denne også manifesterer sig i den jordiske tilværelses herlighed som et vidnesbyrd om skaberen og om skabningens fornyelse og fuldendelse (sml. iøvrigt 1. del, s.12o samt ovenfor Halleluja-sekvensen, s.54).

Endnu en enkelt af Adam af St.Viktors mange sekvenser bør i sammenhængen her heller ikke forbigås. Umiddelbart vil man måske ikke føle modsvarigheden mellem Grundtvigs så kendte optakt *Kiærligheds og Sandheds Aand* (GSV I, 348, DS 249) og den tilsvarende begyndelseslinie i Adams pinsesekvens *Qui procedis ab utroque*, som han med sin salme gengiver. Og omend det følgende tværtimod hurtigt overbeviser om den nære sammenhæng i inspiration såvel som i ord, forbliver der også for analysen noget tilbage af det første indtryk af distans. I det latinske forlæg begrundes så at sige Helligåndens egenart ved dens trinitariske udspring og således ved det indre liv i Gud, og det er som guddomsperson i dens

enhed med den guddommelige natur, at den med sin kraft og sin særlige gave virker i verden og til fornyelse af det menneskelige liv. Også med sekvensens slutning, ved den trinitariske bekendelse og lovprisning, hvori den munder ud, markeres denne den hymniske anskuelsesform som den grundlæggende og den for helheden orienterende. Det trinitariske udgangspunkt er hos Grundtvig fastholdt, men derimod ikke eller i al fald ikke explicit den dertil svarende ramme og afslutning. Desuden sammenfattes hos Grundtvig i ét billedet af Ånden i dens indre guddommelige liv og i dens forhold til verden, som i én fælles udgang, hvorfor også hans første vers i samme ansats dækker de to første hos Adam, og tilsvarende er det i hans slutning Åndens pol i verden, mennesket i dets dialektiske forhold til sig selv og til forløsningen, der træder i centrum, mens forholdet til frelseren hos Adam er indeholdt i lovprisningen af Ånden i dens konsubstantialitet med Sønnen og Faderen. Den dogmatisk formede og fastholdte bekendelse til den treenige Gud som den absolutte religiøse virkelighed og kilde til frelse og til åndeligt og personligt liv forflygtiges ikke hos Grundtvig, hvorimod der på den anden side nok kan tales om en indre forskydning i anskuelsen, i den retning lyset falder og det centrum blikket søger. Medvirkende til denne nuance er også den relative ejendommelighed for Grundtvig, der allerede præger netop begyndelseslinien og slører dens referens til originalen, nemlig at han som vanligt, når det drejer sig om treenigheden, bruger kærligheden, den absolutte og skabende kærlighed, som approprierende prædikat for Faderen, og ikke som ellers i den augustinsk-vesterlandske tradition for Helligånden. Med sit eget eftertryk taler han dog samtidigt om det kærlighedens bånd (vinculum caritatis, "jords og himmels hjertebånd"), der, som fremhævet af denne tradition, knyttes af Ånden. Augustinsk er som allerede nævnt også konsubstantialiteten mellem lys og liv, mellem sandhed og kærlighed, i Gud selv og som frugten af hans gave også i mennesket. - I øvrigt var det nøjere forhold mellem de to digte, sekvensen og salmen, et nøjere studium værd. Også med sin egen anskuelse følger Grundtvig sit forlæg, men integrerer i sin gengivelse samtidig i de enkelte udtryk elementer, der i originalen forekommer fordelte. Til de følgende strofer anvendes, foruden Grundtvigs gengivelse, til dem, han samtidigt også har brugt, Wellners oversættelse. Digtet bør

dog også have lov til at tale for sig selv, som vidnesbyrd bl. a. om en inderlighed, en åndelig virkelighed på et plan, der i sig selv udgør et korrektiv til kritikken af Adams ånd og formåen.

Qui procedis ab utroque,
Genitore Genitoque,
pariter, paraclite,
redde linguas eloquentes,
fac ferventes in te mentes
flamma tua divite.

Kiærligheds og Sandheds Aand!
Jords og Himmels Hjerte-Baand
Knytter Du alene:
Os forlene deilig Røst,
Os opgløde dybt i Bryst,
Dine Flammer rene!

Amor Patris Filiique,
par amborum et utrique
compar et consimilis,
cuncta reples, cuncta foves,
astra regis, caelum moves
permanens immobilis.

Sohns und Vaters Liebeswille,
Beiden gleich an Gnadenfülle,
Dem wie jenem wesensgleich:
Alles füllst du, alles hegst du
Und als fester Pol bewegst du
Rings der Himmel Sternenreich.

Lumen carum, lumen clarum
internarum tenebrarum
effugans caliginem,
per te mundi sunt mundati,
tu peccatum et peccati
destruis rubiginem.

Liebeshelle, Strahlenwelle,
Die des Herzens dunkle Zelle
Du vom bangen Dunst befreist:
Erdenmakel machst du schwinden,
Tilgst du Sünde, tilgst der Sünden
Trüben Rost aus unserm Geist.

Veritatem novam facis
et ostendas viam pacis
et iter justitiæ,
perversorum corda vitas
et bonorum corda ditas
munere scientiæ.

Wahrheit machst du neu erstehen,
Lässt uns Friedens Wege gehen,
Führst zur Tugend uns den Pfad;
Von den schlechten bleibst du ferne,
Den Gerechten leihst du gerne
Deines Wissens hohe Rat.

Te docente nil obscurum,
te præsente nil impurum,
sub tua præsentia
gloriatur mens jucunda,
per te læta, per te munda
gaudet conscientia.

Hvor Du lyser, Mørket flyer,
Al Uteerlighed Dig skyer,
spotter med din Naade;
Sandhed, som den klare Dag,
krandser i dit Venne-Lag
Kiærlighedens Gaade.

Uden yderligere kommentarer kan herefter også gengives den med Adam samtidige pinsesekvens, som den katolske messe ene af alle har bibeholdt. Forfatteren er ukendt, men sekvensen har været tilskrevet så forskellige personligheder som kong Robert af Frankrig, skolastikeren og ærkebispen af Canterbury Stephen Langton og pave Innocents III. Til Grundtvigs gendigtning er tidligere henvist, her messebogens oversættelse:

Veni, Sancte Spiritus
et emitte caelitus
lucis tuæ radium.

Helligaand, kom mildelig,
Send os fra dit Himmerig
Lyset, hvori alt fornys.

Veni, pater pauperum,	Kom, o Fader for de smaa,
veni, dator munerum,	Af hvis Haand vi Gaver faa,
veni, lumen cordium.	Kom, o klare Sjælelys.
Consolator optime,	Trøster, som husvaler bedst,
dulcis hospes animæ,	Hjertekamrets søde Gæst,
dulce refrigerium.	Kvægelse med himmelsk Smag.
In labore requies,	Hvile sød i Trælleland,
in æstu temperies,	Svale Vind i Solens Brand,
in fletu solatium.	Taarebod paa Sorgens Dag.
O lux beatissima,	O du Salighedens Skær,
reple cordis intima	Opfyld med din Glans enhver,
tuorum fidelium.	Som af Troens Væld har øst.
Sine tuo numine	Hvor din Guddom straaler ej,
nihil est in homine,	Vandrer alt ad Mørkets Vej,
nihil est innoxium.	Er der intet lydeløst.
Lava quod est sordidum,	Aftvæt Urenhedens Spor,
riga quod est aridum,	Læsk som Dug den tørre Jord,
sana quod est saucium.	Læg hvert Saar som Salve mild.
Flecte quod est rigidum,	Bøj alt stift, gør lindt alt haardt,
fove quod est frigidum,	Smelt om Hjertet Isen bort,
rege quod est devium.	Vejled den, som farer vild.
Da tuis fidelibus,	Dine syvfold Gavers Skat,
in te confidentibus,	Giv dit Folk, som trygt har sat,
sacrum septenarium.	Til din Gavmildhed sin Lid.
Da virtutis meritum,	Led vort Fjed ad Livets Sti,
da salutis exitum,	Til en salig Død, saa vi
da perenne gaudium.	Skue dig til evig Tid.

+++

Det 12. århundredes sublime hymniske fylde rummer imidlertid også anden storhed end den liturgiske sekvensdigtning. I tilslutning til denne skal først og fremmest nævnes den digtning, der til ophav eller til direkte inspiration har århundredets store modsætningspar, *Abailard* (d.1142) og *Bernhard af Clairvaux* (d.1153) - dialektikeren og etikeren, der så sit teologiske mål i en tankemæssig tolkning, tilgængelig for fornuftens forståelse, af grundvolden i kirkens lære, treenighedsdogmet, over for den cistercienssiske klosterfromheds og kærlighedsmystikkens talsmand, der samtidig var en fængende, men i givet fald også manipulerende leder af mennesker. Sympatierne i dette efter omstændighederne endnu brænd-

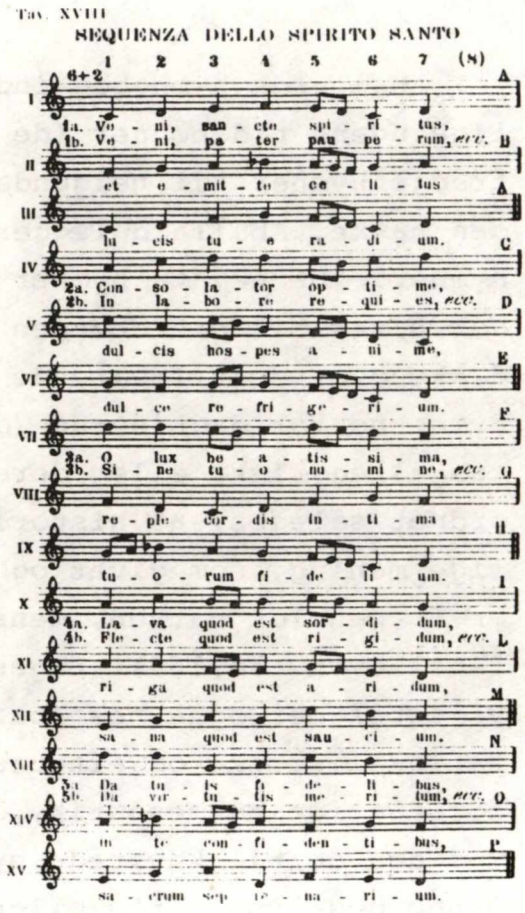

bare modsætningsforhold har været vekslende fordelte, og mens det i kirken og fromheden var Bernhard, der "vandt" for i Dantes Paradis, efter sin ånd og sit budskab hævet op over de menneskelige ufuldkommenheder, at nå apoteosen som den sidste vejleder, den salighed nærmest, hvis forsmag han i sin beskuelse havde erfaret, så blev på den anden side Abailards præg på teologien og også hans etiske menneskesyn (forenet med den fundamentale overbevisning, der efter hans egen bekendelse hvilede på troens klippe) i det lange løb i mange måder afgørende.

Sent og ligesom uden for traditionens hovedstrøm er også Abailards digtning kommet i søgelyset, og man kan sige, at er der i det litterære milieu opstået visse forbehold over for Adam af St.Viktors digterkvaliteter, så er Abailard som poet en stjerne i stigen på den hymnologiske himmel. Og dette synes ingenlunde ufortjent, selv om det ligesom i Adams tilfælde ikke mindst er formkvaliteterne, det gælder, og hvor man kan fremhæve Abailards mangfoldighed af på engang forenklede og samtidigt rytmisk og sprogligt raffinerede hymniske former. Abailards hymnesamling *Hymnarius paraclitensis* (ialt 133 hymner), hvortil kommer 6 planctus (klagesange), er som navnet antyder bestemt for Héloises kloster og også påbegyndt på hendes opfordring. I forvejen var hans digtergave hende bekendt nok fra hans ungdoms nu tabte kærlighedssange. Samlingens tre enkelte dele er forsynet med fortaler, hvor Abailard kritisk gør sig rede for sit forehavende i forhold til hymnetraditionen. Hymnens egenart bestemmer han med Augustin som en *laus Dei cum cantico* (en lovprisning af Gud i sang, sml. 1. del, s.223) og understreger samtidig dens plads og funktion i officiet, hvor den i overensstemmelse med apostelen (Kol.3,16) udgør en særlig kategori ved siden af de bibelske samler og cantica spiritualia (Marias og Simeons lovsange m.fl., jvf. Analectia hymnica 48,143).

I Abailards hymnebog indeholder den første del hymner til samtlige ugens tidebønner (de tempore), den anden festhymner og den tredje hymner til helgendagene. Bemærkelsesværdigt er her bl.a. den tanke, Abailard lægger til grund for sine daglige tidebønshymner: "De nævnte hymner har jeg skrevet med det sigte, at de, der hører til nattebønnen (nocturni, d.v.s. til matutin) skal dække over de tilsvarende dages særlige opgaver (opera), mens hymnerne for dagtiderne (diurni) skal meddele disse opgaver i deres allegoriske eller deres moralske betydning. Og derfor er det ordnet således, at historiens dunkelhed (d.v.s. i dens bogstavelige mening, som givet og gyldigt, men også som utydet faktum) er forbeholdt natten, mens udlægningernes lys forbeholdes dagen" (Anal.hymn. 48,165). Ligesom hos de samtidige viktorinere står vi altså her også hos Abailard over for middelalderens for sene, rationalistiske og efterrationalistiske, tider som oftest så uforståelige hermeneutik, den såkaldte allegoriske fortolkning med den dertil knyttede symbolik. Og tillige ser man, hvordan denne opdeling i tre eller fire lag (- den historiske eller bogstavelige betydning, der fremstiller den empiriske begivenhed eller erfaring, den allegoriske, der heri peger på en trossandhed, og den moralske, der gælder eksistensbetydningen, den etisk-religiøse fuldbyrdelse, den sidste, den religiøse, inkluderende såvel den mystiske som den eskatologiske, ofte også udskilt under navnet den spirituelle eller den anagogiske) - ikke alene er litterær og formel eller alene gælder bibeltolkningen, men at den også medindbefatter eksistensbetragtningen og tilværelsens samlede dimensioner, i forholdet til det givne budskab og de foreliggende vilkår. Abailard har set, at også udformningen og brugen af de liturgiske hymner kunde tydes i referens hertil [12].

Spørgsmålet om forholdet til sandheden som et spørgsmål om den humane forståelse deraf, om den intellektuelle klarlæggelse, er centralt for Abailard som tænker (hans arv til skolastik og akademisk teologi) [13], og med dette anliggende forstået som en radikal position har han ofte fået ry for rationalistiske eller fritænkerske tilbøjeligheder. Sådanne konklusioner må dog for Abailards eget vedkommende siges at være en misforståelse, idet der hos ham ingenlunde sigtes til en reduktion af trossandhederne eller af kirkeligt anerkendte teologiske synspunkter, - uden at dette på den anden side dog udelukker, at der hos Abailard selv i

hans stræben efter at bringe disse til forståelse ikke kan forekomme misforståelser af den art, der stedvis også kommer til udtryk i hans hymner. For den mellem ham og hans modstandere omstridte tolkning af treenighedslæren kan dette således gælde lørdagens vesperhymne *O quanta qualia sunt illa sabbatha* (Hvor stor og hvor fuld af højtid er den sabbatsfest, som den himmelske kongsgård evigt fejrer), og hvad angår forsoningslæren og etikken f.eks. den iøvrigt ligeledes meget smukke, ja gribende passionshymne *Solus ad victimam procedis, domine* (Alene går du til din ofring, Herre) [14]. - En eminent belysning ikke alene af Abailards poetisk-hymniske formåen, men også af hans teologiske grundholdning, her formuleret i sin samhørighed med den allegoriske fortolkning og med særlig adresse, kan man sige, til eksegeter, giver den følgende matutinhymne:

Deus qui tuos erudis	Gud, du som dine belærer
testamentorum paginis,	med skrifternes udsagn,
ex eorum intelligentiæ	med forståelsen af disse
cantus nostros condis dulcedine.	fylder du vore sange med sødme.
Tibi sit acceptabile,	Dig være til velbehag,
nobis sic fiat utile	os dermed også til gavn,
quod de tuis solvemus laudibus,	hvad vi til din lovprisning udsynger,
si quod sonat intellexerimus.	om vi også forstår, hvad der lyder.
Triplex intelligentia	Den tredobbelte forståelse
diversa præbet fercula,	rummer forskellig slags næring,
deliciis abundat variis	liflige retter byder os Skriftens
sacræ mensa scripturæ fertilis.	frugtbare rigdom på sit hellige bord.
Alunt parvos historica,	De små nærer historien,
pascunt adultos mistica,	de voksne den mystiske indsigt,
perfectorum ferventi studio	gløden i de fuldkomnes studium
suscipitur moralis lectio.	gælder den moralske læsning.
Illis fides astruitur,	Hos de første øges troen,
ex hac fructus colligitur,	af den indsamles frugterne,
fructus hic est et consummatio,	frugten er også den fuldbyrdelse,
quam det nobis morum instructio.	som ret vejledning for livet skænker os.
Hæc nobis, Deus, fercula	Disse retter beredte os
tua paravit gratia,	Gud, som din gave, din nåde,
ut his nostra peregrinatio	så vi på vejen med dem som vort livsbrød
sustentetur quasi viatico.	altid må styrkes til livets vandring.

Også cistercienserne søgte i gudsforholdet en trinvis og integral fuldbyrdelse, men deres ånd og vej var en anden. Det nye og afgørende i bevægelsen, også som reformbevægelse i brud med kirkens og det monastiske livs assimilation med verden, med det etablere-

de feudalsamfund og en fremblomstrende kultur med sækulare aspekter, var den radikalt personlige erfaring af gudsforholdet som et forhold til Kristus i efterfølgelsen af hans lidende menneskehed og i den kærlighed, der, næret og modnet i en sådan hengivelse, også ud over alt menneskeligt umiddelbart åbenbarer Gud selv i hans nærvær og forener med ham. Med tilknytning (som nævnt) til temaer hos Augustin og Gregor den store og desuden under ny indflydelse fra oldkirkelig græsk teologi og fromhed, fra Origenes til Dionysios og Maximos, føjede cistercienserne til den kirkelige monastiske opposition mod den filosofiske fornuft og en specialiseret skolastisk teologi den mystiske inderlighed og den ekstatiske higen. Deres vej var derfor ikke tankens formelle abstraktioner og middelbarhed, men følelsens, den *affectus*, som i den umiddelbare erfaring og kærlighed er fremkaldt af følelsens genstand, den totale og absolutte kærlighed, som på en gang er dens kilde og dens mål. Først i en sådan følelsens forløsning i den fuldt integrerede kærlighed, der i sin stigende intensitet og renhed og samtidig i sit gensidighedsforhold gælder overalt, fordi den modsvarer det ene fornødne, det absolutte, kærligheden selv i dens nærvær, dens sødmefyldte gave og fylde, er der lys, sandhed og salighed.

Grundtankerne i denne kærlighedsmystik fremstilles af Bernhard selv især i hans *De diligendo Deo* (kærligheden til Gud) og hans prædikener over Højsangen, efter hans død fortsatte af Gilbert af Hoyland, samt andre af hans disciple, især Vilhelm af St. Thierry. Dens egenartede og i kærnen sublime udtryk i den hymnisk-religiøse digtning (og præget af sekvenserne) er de to store (allerede nævnte) "rytmer", bønnen *Salve mundi salutare* (Hil dig, verdens frelser) og den som Jubilus betegnede *Jesu dulcis memoria* (Jesu søde ihukommelse). Disse skyldes imidlertid ikke, trods en lang traditions fastholden herved, Bernhard selv, men tilhører dog helt hans egen kreds og nærmeste tidsalder eller eftertid, idet den første nu normalt tillægges cistercienserabbeden *Arnulf af Louvain* (d.125o) med mulig tilknytning også til den franciskanske passionsfromhed. De autentiske digte fra Bernhards hånd falder her ved siden af, og hans poesi og poetiske impuls ligger, som det også er sagt om Augustin, i hans prosa. - En fyldigere gengivelse, endsige en egentlig analyse, vilde ikke kunne rummes her, men et par korte uddrag skal istedet antyde så-

vel indhold som tone:

Salve mundi salutare,
salve, salve Jesu care,
cruci tuæ me aptare
vellem vere, tu scis quare,
da mihi tui copiam.

Hil dig, hele verdens frelser,
hil dig, hil dig, Jesus kære,
på dit kors jeg dig vil ligne
sandt og ret, du ved hvorfor,
af al din fylde giv du mig.

Ac si præsens sis, accedo,
immo te præsentem credo,
o quam nudum hic te cerno,
ecce tibi me prosterno,
sis facilis ad veniam.

Som var du her, så kommer jeg,
nej sandelig, jeg tror dig nær,
og ak så nøgen ser jeg dig,
selv du ser jeg ned mig kaster,
tilgivende du dig forbarm.

Quo amore vincebaris,
quo dolore torquebaris,
cum te totum exhaurires,
ut te nobis impartires
et nos a morte tolleres.

Hvad kærlighed var det der bandt dig,
hvilken smerte gav dig pine,
så du dig vilde helt opgive,
til os hengive helt dig selv,
fra dødens mørke udfri os.

Propter mortem quam tulisti,
quando pro me defecisti,
cordis mei cor dilectum,
in te meum fer affectum,
hoc est quod opto plurimum.

For den døds skyld, som du tålte,
da du for mig opgav livet,
du mit hjertes elskte hjerte,
bind til dig alt hvad jeg føler,
dette er hvad helst jeg vil.

O quam dulcis sapor iste,
qui te gustat, Jesu Christe,
tuo victus a dulcore,
mori posset præ amore,
te unum amans unice.

O den smag så fuld af sødme,
hvem dig smager, Jesu Kriste,
overvundet af din sødme,
døde gerne, for han elsker,
i ét han elsker dig den ene.

Sic affectus, sic despectus,
propter me sic interfectus,
peccatori tam indigno
cum amoris intersigno
appare clara facie.

Sådan ramt og så foragtet,
for mig sådan pint til døde,
mig, en synder så uværdig,
med dit kærlighedens mærke,
lad du mig se dig åbenbart.

O cor dulce prædilectum,
munda cor meum illectum
et in vanis induratum,
pium fac et timoratum
repulso tetro frigore.

O milde hjerte elsket over alt,
rens du mit hjerte, som fór vild,
fortabt i tomhed og gjort hårdt,
gør det lydigt, dig hengivent,
fordriv den mørke hjertekulde.

Per medullam cordis mei
peccatoris atque rei
tuus amor transferatur,
quo cor totum rapiatur
languens amoris vulnere.

Lad du i mit hjertes indre,
jeg en synder fuld af brøde,
din egen kærlighed nu ledes ind,
ved den hjertet helt bortrykkes,
selv ramt ved kærlighedens sår.

Dulcis Jesu Christi pectus,
tuo fiam dono rectus,
absolutus ab peccatis,
ardens igne caritatis,
ut semper te recogitem.

Jesu Kristi milde bryst,
ved din gave ret mig atter,
udfriet af min syndighed,
tænd kærlighedens ild i mig,
vær altid i min tanke nær.

Tu abyssus es sophiæ,
angelorum harmoniæ,
te collaudant, ex te fluxit
quod Johannes cubans suxit,
in te fac ut inhabitem.

Du er visdomsdybets fylde,
alle engles harmonier
priser dig, og fra dig udflød,
hvad Johannes hos dig inddrak,
giv mig altid at bo hos dig.

(ialt 74 strofer)

\+ \+

Jesu dulcis memoria,
dans vera cordi gaudia,
sed super mel et omnia
ejus dulcis præsentia.

At komme Jesus sødt i hu
til hjertet skænker glæde sand,
men mer end honnings smag og alt,
hans eget nærvær er os sødt.

Nil canitur suavius,
nil auditur jucundius,
nil cogitatur dulcius
quam Jesus Dei filius.

Ej lyder mere liflig sang,
ej høres dejligere en lyd
ej tænkes noget sødere
end Jesus vor Guds egen søn.

Jesus spes poenitentibus,
quam pius es petentibus,
quam bonus te quærentibus,
sed quid invenientibus.

Jesus bodfærdighedens håb,
hvor mild mod dem, der beder dig,
hvor god mod dem, der søger dig,
men hvad for dem, der finder dig!

Jesus dulcedo cordium,
fons vivus, lumen mentium
excedens omne gaudium
et omne desiderium.

Jesus du hjertets liflighed,
livskilden selv og åndens lys,
langt mere end vor største fryd
og mere end al higens glød.

Nec lingua valet dicere,
nec littera exprimere,
expertus potest credere,
quid sit Jesum diligere.

Men ej kan tungen sige det,
ej nogen bog beskrive det,
kun i erfaring ved vor tro,
hvad kærlighed til Jesus er.

(ialt omkr. 5o strofer)

I dette lille udvalg af disse to store digte er der lagt vægt på at medtage strofer, der indeholder nogle af de for den cistercienske fromhed særligt kendetegnende udtryk og samtidigt også at inddække nogle af de strofer, der direkte benyttedes af Grundtvig i hans gengivelser (se videre nedenfor). Selv med kendskab til disse vil for den nutidige læser originalerne nok i første omgang virke enten overraskende eller for nogle endog fremmede eller uvedkommende, som var den direkte tråd dog skåret over. Siges kan det også hertil, at forsåvidt var allerede i middelalderens sammenhæng og i hymnografien den cistercienske fromhed i sin renhed et særfænomen og af kortvarig blomstring. Men dens indflydelse og fortsatte impuls blev til gengæld stor. Den fremstår i nogen måde som en monastisk foregribelse af det franciskanske evangelium og er samtidig en kilde for franciskansk-augu-

stinsk teologi samt som nævnt for Dante en overhistorisk kulmination; ligeledes er det arven fra cisterciensernes mystiske inderlighed, der i senmiddelalderen efter adskillelsen mellem teologi og fromhed i den da frembrydende *moderna devotio* genoptoges og rendyrkedes (- *De imitatione Christi* er i store partier at betragte som en prosahymne, solus ad solum). Også til fromhedsbevægelser i nyere tid har denne arv givet næring, på katolsk som på evangelisk grund (med fortsat genlyd i salmedigtningen, kendtest vel Paul Gerhardts *O hoved højt forhånet*, DS 168, der også direkte går tilbage til *Salve mundi*), og på den romantiske opvågnens tid var, som det ses f.eks. hos Fr. Schlegel, netop Bernhard (med Bonaventura og Dante, og slet ikke den aristotelske skolastik og dens heroer) et af de for den nyopdagede middelalder mest repræsentative og inspirerende navne. Først den positivistiske nyrationalisme, og blandt dennes middelalderhistorikere f.eks. B. Hauréau, blev igen forbeholden eller direkte modvillig. Alligevel har dog heller ikke denne beholdt det sidste ord. Hos den nyligt afdøde filosof og humanist E. Gilson, repræsentant for nythomismen og blandt vor tids mest fremstående og alsidige kendere af middelalderens tænkning, hedder det således i en analyse af *Jesu dulcis memoria:* "... l'une des expressions les plus émouvantes de la piété médiévale. Nous n'avons jamais pu lire cette pièce sans admirer la vivacité de ses images, sans jouir pleinement de sa musicalité si raffinée, de son mouvement aisé, fluide, et surtout sans être ému de l'exquise tendresse religieuse dont elle est pleine" [15].

Trods den historiske og i andre henseender også ideelle afstand mellem Grundtvig og cistercienserne (som for bevidstheden normalt heller ikke forbindes med hinanden) forelå der således alligevel, set i historien, en reel og direkte forbindelse, som Grundtvig selv havde sans for at gribe klarere end andre og på særlig måde frugtbargøre i sit værk. En nærmere (iøvrigt vistnok tiltrængt) analyse af dette forhold er her ikke på sin plads. Læseren skal blot påny og først og fremmest henvises til de store passions- og nadversalmer, hvori den cisterciensiske inspiration på én gang direkte er tilegnet og dog omsat til et eget og nyt liv, *Hil dig, Frelser og Forsoner* (GSV I,232, Salve mundi salutare) samt *Vor Herres Jesu Mindefest* (GSV III,233, Jesu dulcis memoria). I kort sammenfatning kunde man understrege, at det

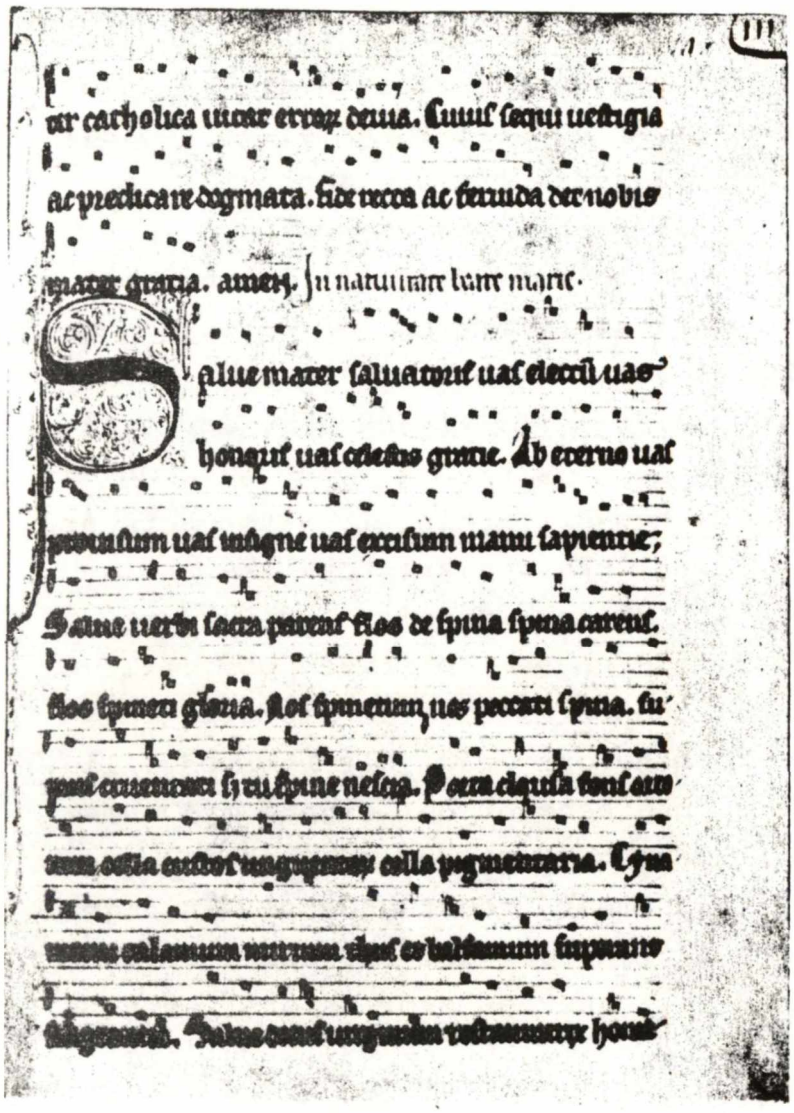

Adam af St.Viktors store Mariasekvens *Salve mater salvatoris* i fransk man. fra det 13. årh. (Vecchi s.2o4).

ejendommelige og stærke ved disse Grundtvigs gendigtninger netop består i den særlige omsætning, der i sin egen og selvgyldige form dog, med alle ændringer i detaljer og perspekvig, ikke afsvækker et umiddelbart og direkte forhold til originalerne, i de konkrete enkeltheder, de åbenbarer såvel som i deres videre intention; for denne kan den nye form tværtimod snarere virke befriende, idet den her bliver almen og alment tilgængelig, også i sin udstråling, og i øvrigt ikke alene i noderne, men også i middelalderlig forstand. For hvad Grundtvig gengiver som "den dybe sammenhæng" dækker også, uden at implicere kendskab til den gammelkristne visdomstanke (*tu abyssus es sophiæ*, hed det), den autentiske middelalderlige vision. - Om Grundtvigs intense beskæftigelse med de cisterciensiske temaer og tilegnelse deraf vidner, udover de nævnte, kendte eksempler, også en anden i sig selv ikke mindre vigtig gendigtning af *Jesu dulcis memoria*, nemlig den mesterlige og iøvrigt så teksttro *At komme, Jesus, dig ihu* (GSV IV, 21), der ikke er en nadversalme, men som fra originalen bibeholder den direkte tiltale og inderlighed [16]. Men samtidig kan man her tilføje, at der i yderligere en grundtvigsk nadversalme foreligger en stærk tilknytning specielt til dette forlæg, nemlig *Du er vor Skat, o Jesus sød* (GSV III,192, DS 426), se f.eks. v.11-12 (9-1o)

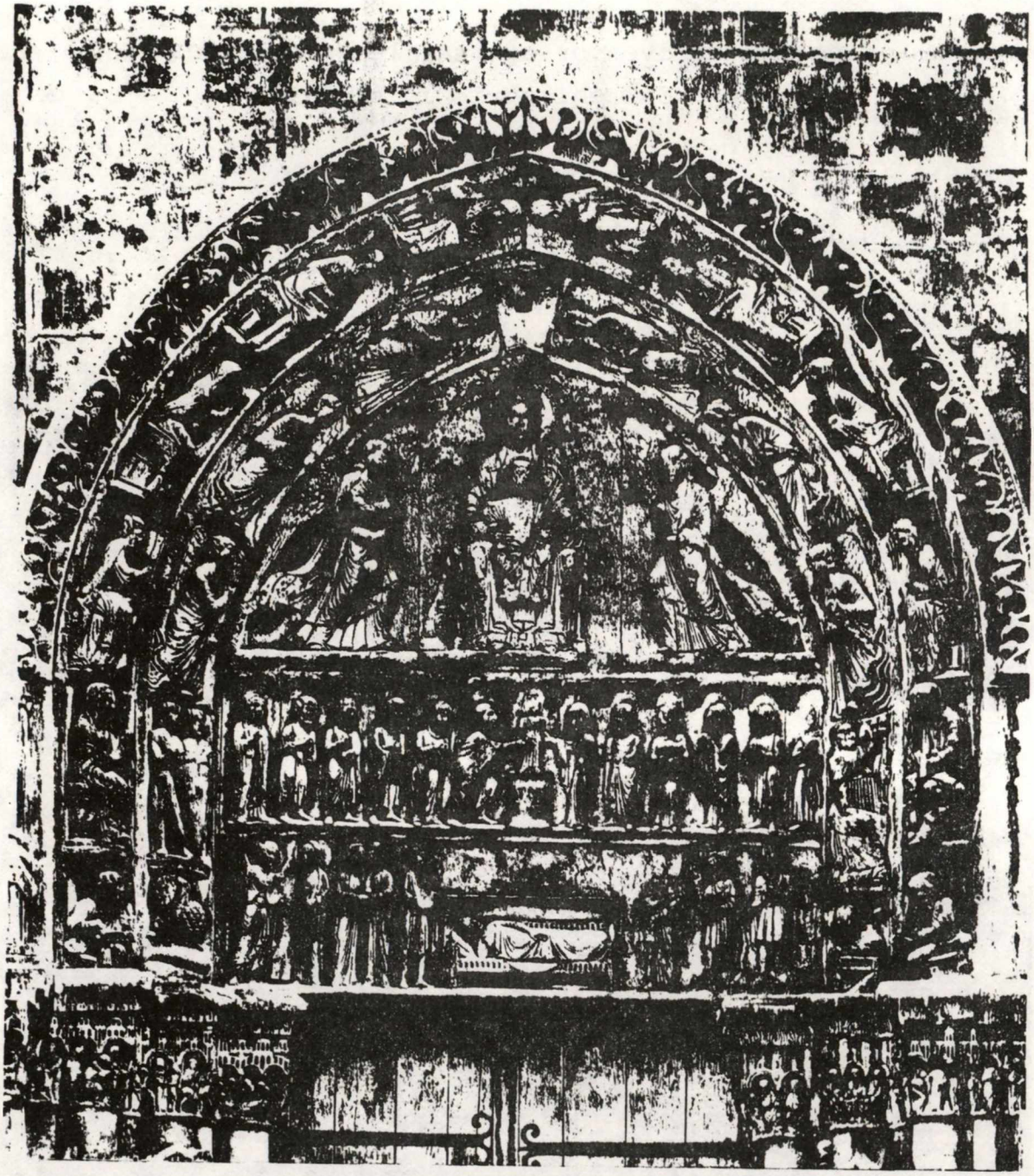

6 Chartres, Kathedrale Notre-Dame, rechtes Westportal. Tympanon und Türsturz: Thronende Madonna; Verkündigung, Heimsuchung, Geburt Christi, Hirtenverkündigung; Darbringung im Tempel. Archivolten: Freie Künste. 1145–1155

Katedralen i Chartres (med hvilken den gotiske højmiddelalder tog form), højre vestportal, tympanon og overligger, 1145-55. Den tronende Madonna over de kultisk tydede og formede fremstillinger af fødselen i Betlehem og fremstillingen i templet giver et indtryk af højmiddelalderens inkarnations- og sakramentsfromhed, i den tid da ikke alene det cisterciensiske og det franciskanske Kristusbillede, men også læren om realpræsensen (forvandlingsunderet ved nadveren) trængte igennem og samtidig den kristne tænkning nåede sin universelle form (de store katedralers tid var også de store summa'ers). Denne universalisme med dens religiøse fundament og brændpunkt kommer også her til udtryk og understreges med buerne, hvor skabningens åndelige fuldkommenhed såvel i himlen (englene) som på jorden (de humane videnskaber, de syv frie kunster afbildet ved deres symbolske figurer) omslutter hovedmotivet i dets centrale akse og med dets tyngdepunkt for oven.

i sammenligning med de ovenfor og især 1. del, s. 2lo, anførte strofer (samt Mallings Salmehistorie I, s. 271).

+ + +

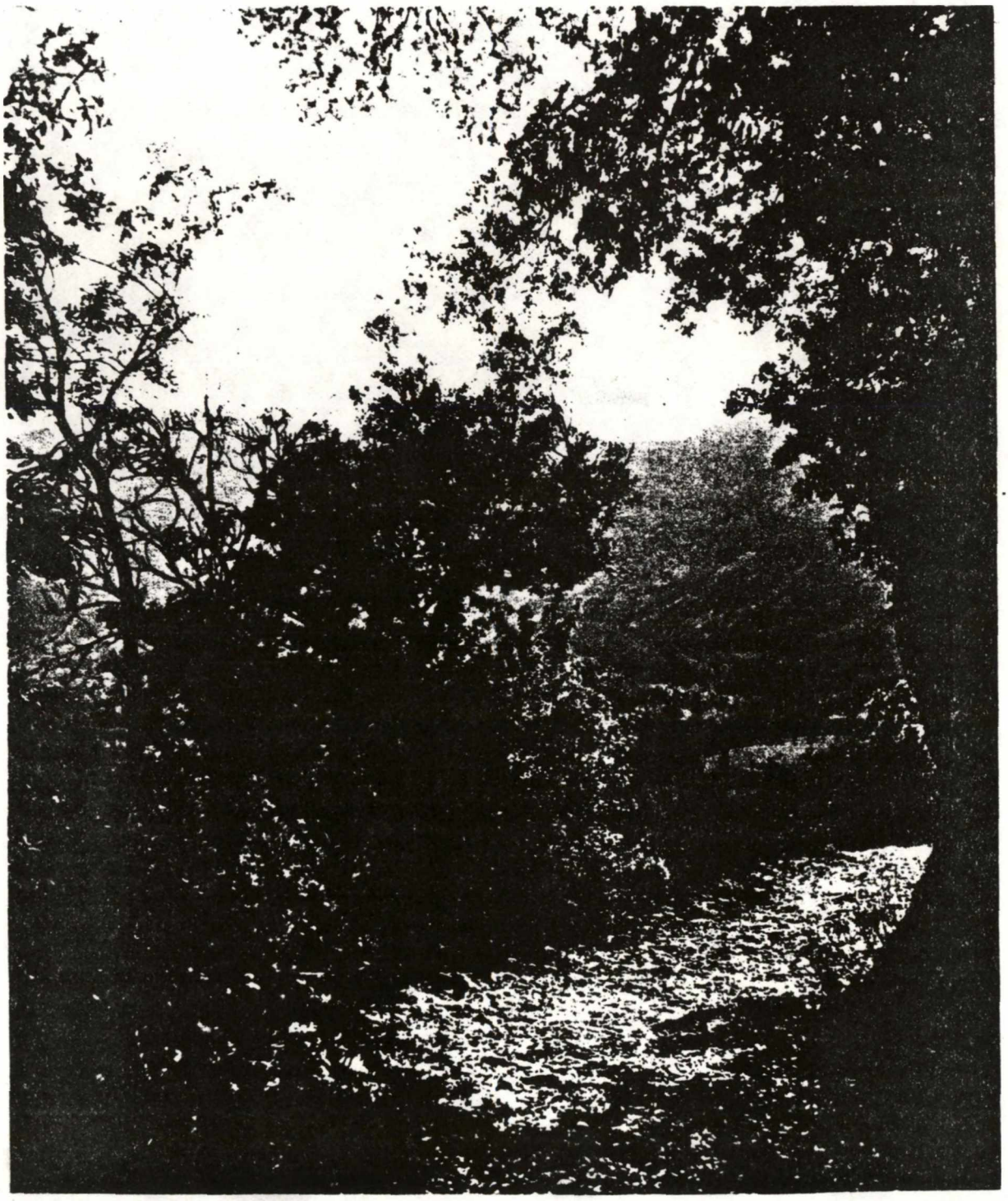

Med det 13. århundrede og især dets første del når den kristne middelalder og dens kultur sin kulmination; med denne kulminerer også den latinske hymnedigtning, hvis lange skabende tid hermed samtidig er forbi, men hvis efterblomstring og hvis ånd, som det her stadig har været magtpåliggende at fremhæve, dog fortsat gjorde sig gældende i senmiddelalderen og op i den nyere tid. Allerede kulminationen indebar således et tidehverv, det der i kirken især markeredes ved fremkomsten af tiggerordnerne, i dennes og rettroenhedens tjeneste de religiøse bærere og tolkere af en

Det tidligste billede af Frans af Assisi (sidekapel i Subiaco) fra kort før el. efter hans død (1222 el. 1228). Det franciskanske gennembrud var på en gang en frugt af og en impuls for højmiddelalderens kulmination og indvarslede samtidig en ny epoke med lange perspektiver. - Også for fornyelsen af naturfølelsen (den religiøst inspirerede umiddelbarhed og frihed) blev det franciskanske Umbrien et hjemsted. Billedet til venstre er fra bjergegnen nær Poggio Bustone (nord for Rieti), hvor Frans ofte kom og i 1216 grundlagte et kloster. I sin levnedsskildring skriver Thomas af Celano (cap. 39): "Hvem kan beskrive den sødme han erfarede, når han i skabningen betragtede skaberens visdom, hans magt og hans godhed. Ofte fyldtes han derved af en helt forunderlig og uudsigelig glæde. ... Alle skabninger kaldte han ved brodernavn, og på en særlig, ikke af andre erfaret måde, så han med hjertets blik ind i skabningernes skjulte væsen, som den der allerede var nået til Guds børns herlige frihed".

ny ånd, som samtidigt i en ejendommelig modsvarighed, men en evangelisk fællesnævner, som det er blevet sagt, mærkedes også i det skolastiske nybrud, det aristotelske indbefattet [16b]. Som kirkens virksomme støtter i dens universelle aspirationer var det på den anden side dem, der nu brød ud over feudalsamfundets og det kirkelige hierarkis, ud over klostrenes og universiteternes afgrænsninger for med fattigdommens og især den franciskanske glædes evangelium samt også med en ny og individualistisk mystik (for hvilken beguinerne og deres samfund var en særlig grobund) at tale direkte til mennesker med et budskab båret af en personlig følelse og ud over nedarvede formler og symboler i søgen efter en ny realisme og en ny direkte individuel erfaring, umiddelbar i forholdet til verden, og i det indre liv og dets søgen, umiddelbar også i forholdet til det absolutte.

Denne situation og tiggerordnernes placering deri satte også sit afgørende præg på hymnedigtningen såvel som på dennes overgang i den religiøse lyrik. De tre største navne i denne henseende og tid er dominikanerteologen og -filosoffen, skolastikeren par excellence *Thomas Aquinas* (d.1274), hans kollega ved pariseruniversitetet, franciskanernes ordensleder, den augustinske tænker og kontemplative mystiker *Bonaventura* (d.1274) og endelig (for her at forbigå skikkelser som Frans af Assisi selv, Hedvig af Antverpen og Mechtild af Magdeburg) den umbriske digter og franciskanerspiritual *Jacopone da Todi* (123o-13o5). Af disse hører Jacopone så at sige også til en ny sfære, idet han foruden at stå som latinsk kirkedigter, en fuldender af sekvensdigtningen, med sine *Laude* tillige er en hovedskikkelse i den nationale italienske poesi, der nu fødes, og i hvilken også Frans af Assisis berømte Solsang *Cantico delle creature* er et monument [16c]. Den religiøse digtning åbner sig her mod en ny verden og henter, i sin egen intention, men i søgen efter en ny intensivering, former og motiver fra folkesangen og samtidens sækulare poesi, især den høviske, hvis kærlighedsmotiv herigennem tilføres nye og spirituelle valører, og hvorved det som en fornyelse af denne også (gen)knyttes til den kirkeligt-religiøse tradition, som Dantes Beatrice til Bernhard og til Jomfru Maria [17].

Mens *Thomas Aquinas* med sin kristne aristotelisme inden for filosofien og teologien står som en fornyer, "den eneste modernist, der i den katolske kirke er slået igennem", har man (indtil fornylig) sagt, er han med sine 5 mesterværker inden for den sakrale og

liturgiske poesi den af de tre nævnte, der i sit udgangspunkt står traditionen nærmest, ja kan siges at være dens fuldender. Mens det i denne henseende er Adam af St.Viktor, som han i formen såvel som i den "objektive", læremæssige holdning nærmest knytter sig til, er der derimod i selve temaet, i det perspektiv, hvori det anskues og behandles (jvf. note 17), og i den dertil svarende tone og følsomhed alligevel en nyansats, der centralt ligger i selve den måde, hvorpå Thomas ikke alene formulerer det dogme, der er hans emne, men med denne sin formulering samtidigt også skaber udtryk og tilhold for den eucharistifromhed, der med transsubstantiationslæren og sakramentstilbedelsen nu slår igennem. Thomas' sekvens til messen *Lauda Sion salvatorem* (Sion, pris din frelser) og hans tre tidebønshymner - *Sacris solemniis*, (Med hellig højtidsfest, sml. citat herfra i 1.del, s.2o8), *Verbum supernum prodiens* (Det evige Ord, som på sin vej) og *Pange, lingua, gloriosi corporis mysterium* (Pris, tunge, det herliggjorte legems sakramente), denne sidste tillige og stadig processionshymne skærtorsdag, - er nadversalmer og indgår i det ritual for den nyindstiftede Kristi Legemsfest, som Thomas 1264 af pave Urban IV fik til opgave at komponere [18]. Med alt hvad der iøvrigt kunde siges om disse exceptionelle digte og deres åndshistoriske placering, kan man ikke undgå at bemærke, at det er i denne sammenhæng - forvandlingsunderet ved nadveren - at Thomas Aquinas for sin del formulerer sit *sola fides*: ... et si sensus deficit,/ad firmandum sincerum,/ sola fides sufficit (og om sans og tanke her ikke slår til, så er dog troen alene nok til at bekræfte det beredvillige hjerte).

Nogen diskussion har der været om forfatterskabet til det femte digt, en meditativ eucharistibøn "of incomparable beauty" (Raby, op.cit., s.41o). Her med Richard Zoozmanns oversættelse:

Adoro te devote, latens deitas, (eller: *veritas*)
quæ sub his figuris vere latitas,
tibi se cor meum totum subjicit,
quia te contemplans totum deficit.

Visus, tactus, gustus in te fallitur,
sed auditu solo tuto creditur,
credo quidquid dixit Dei filius,
nil hoc veritatis verbo tutius.

In cruce latebat sola deitas,
at hic latet simul et humanitas,
ambo tamen credens atque confitens
peto quod petivit latro poenitens.

Plagas sicut Thomas non intueor,
Deum tamen meum te confiteor,
fac me tibi semper magis credere,
in te spem habere ac diligere.

O memoriale mortis domini,
panis vivus, vitam præstans homini
præsta meæ menti de te vivere
et te illi semper dulce sapere.

Pie pelicane, Jesu domine,
me immundum munda tuo sanguine,
cujus una stilla salvum facere
totum mundum quit ab omni scelere.

Jesu, quem velatum nunc adspicio,
oro, fiat illud quod tam sitio,
ut te revelata cernens facie
visu sim beatus tuæ gloriæ.

Ich bete dich in Demut, verborgene Gottheit, an,
Die sich in dieses Zeichen so wahrhaft hüllen kann.
Mein Herz hab ich gegeben ganz deinem Walten hin,
Weil voll dich zu erfassen ich all zu kraftlos bin.

Durch Sehen, Fühlen, Schmecken wirst du mir niemals kund,
Nur dem Gehör zu glauben, hab ich gar sichern Grund,
Ich glaube, was gesprochen der Gottessohn allein,
Das ist das Wort des Lebens, kein Wort kann wahrer sein.

Am Kreuze hing verborgen nur deine Göttlichkeit,
Verborgen war dein Menschtum darin auch gleicherzeit.[19)]
An beides aber glaub ich und bitte drum zu dir,
Was du dem reuigen Schächer gewährt, gewähr auch mir.

Nicht kann ich deine Wunden, wie Thomas konnte, sehn,
in dir als meinem Gotte soll mein Vertraun doch stehn.
Lass immer fester werden an dich den Glauben mein,
In dir beruht mein Hoffen und Leben ganz allein.

O heiliges Gedenken an unsers Heilands Tod,
Ein ewiges Leben schenken willst du, lebendiges Brot.
So gieb denn meinem Geiste, von dir zu leben, Kraft,
Und nur von dir zu wissen die süsse Wissenschaft.

Lass Pelikan, du frommer, Jesus und Herr allein,
in deinen Blut mich werden von Erdenflecken rein.
Kann doch ein einzig Tröpflein die Rettung geben schon
und alle Welt erlösen aus harter Sündenfron.

Jesu, der seinen Anblick verhüllet jetzt vor mir,
Ich bitte dich, o lösche die heisse Durstbegier,
Dass, wenn einst unverschleiert erstrahlt dein Angesicht,
Ich dich beglückt darf schauen in deines Glanzes Licht.

Også autenticiteten af de *Bonaventura* tilskrevne hymniske digte har i nogen grad været bestridt, men er dog generelt akcepteret. Temaet er her såvel som i hans øvrige ordensfællers digte det store franciskanske, lidelsen i fællesskab med Kristus, sorgen og medfølelsen som den forløsende kraft i verden. Kristi kors og den realistiske genkaldelse af frelserens menneskelige lidelse (amarissima acerbitas) er på en gang centrum i og vej til foreningen med ham. "Ecce igitur quomodo omnia in cruce manifestantur, se altså hvorledes alle ting åbenbares i korset, ... derfor er dette kors nøglen, porten og vejen til sandheden og dennes herlighed, og den der tager det på sig og følger det, skal ikke vandre i mørket, men have livets lys" [19b]. Også Bonaventura fik en liturgisk opgave, idet det efter traditionen var kong Ludvig den Hellige, der overdrog ham at komponere et passionsofficium, af hvis led især matutinhymnen *In passione domini* kan nævnes. Men kendtest er det store hymniske digt *Laudismus de sancta cruce* (En lovsang om det hellige kors), også benævnt efter begyndelseslinien *Recordare sanctæ crucis* (Læg dig på hjerte det hellige kors) [2o].

Også for den sidste store digter vi i denne næsten tusindårige sammenhæng skal fremdrage, *Jacopone da Todi*, gælder det, at hans direkte forfatterskab til den sidste (kan det med megen ret siges, selv om genren som nævnt fortsatte) af middelalderens store latinske sekvenser *Stabat mater* ikke dokumentarisk er fuldt godtgjort, Men at det er hans genius og hans ordens poetisk og religiøst eksistentielle ånd, der taler i den, viser med evidens hans italienske *laude* [21], digte sunget af lægmandssammenslutninger ved kirkehøjtiderne og brugte også af de vandrende flagellanter. Den velhavende byadelsmand og jurist ser Jacopone brød efter en ulykke, hvor hans hustru omkom, med sit hidtidige liv, bortgav sin ejendom og levede som vandrende franciskansk tertiar og til sidst som ordensbroder og blev for sin radikale opposition mod kirkens og ordenslivets verdsliggørelse i sin alderdom en tid lang holdt fangen af Bonifatius VIII. Hans digte skildrer og pri-

ser den forløsende lidelse og kærlighedens forvandlende suverænitet og frelsende magt, og han hylder den guddommelige dårskab som den sande filosofi imod al verdens klogskab, magt og lærdom, også den teologiske; "Paris er vi imod, for Assisi har den ødelagt for os" var et af hans ord, der stadig har givet genklang. Som den nærmeste parallel til *Stabat mater* regnes den også så berømte *Pianto della Madonna* (Vor frues klage) eller efter indledningen også kendt som *Donna del paradiso*. Om forholdet mellem det italienske digt og den hymniske sekvens siger G. Vecchi (op. cit., s.5o3): "Den der erindrer sig Jacopones Pianto della Madonna, den så bevægende og dramatiske lauda, vil bedre opfatte den inderlige sødme og ømheden i denne hymniske komposition, som menneskeliggør jomfruens smerte og korsets drama". Og sandt er det, at en sådan bevæget og bevægende menneskeliggørelse, ikke mindst i det medfølende forhold til smertensmoderen, præger *Stabat mater*; Den franciskanske sekvens er blevet personlig som det lyriske religiøse digt, uden at dog dens hymniske værd på den anden side beror alene herpå (- eller at dette er ensbetydende med en godtgørelse af forfatterskabet, som må bero på, om den digteriske genius omfatter begge genrer). Hymnisk status har derimod sekvensen ved den sakrale, forløsende og lovprisende karakter, den giver også den personlige følelse (d.v.s. den som sådan forklarede og fastholdte *affectus* og *fervor*) i dens lyriske udtryk og den bøn, hvori den former sig. Fra den femte strofe hedder det (messebogens og Zoozmanns overs.):

Eia mater, fons amoris,	Moder, Kærligheden Kilde,
me sentire vim doloris	O hvor gerne jeg dog vilde
fac, ut tecum lugeam,	Dele Smertens Kval med dig!
fac ut ardeat cor meum	Lad din Ild mit Hjerte tænde,
in amando Christum Deum,	Lad for Christus kun det brænde,
ut sibi complaceam.	Saa han kendes kan ved mig.
Fac me vere tecum flere,	Lad med dig mig bittert græde,
curcifixo condolere,	Herrens Kors med Taarer væde,
donec ego vixero,	Til min sidste Time Slaar!
juxta crucem tecum stare	Under Korset ved din Side
et me tibi sociare	Grant at føle Jesu Kvide
in planctu desidero.	Dertil al min Længsel staar.
Virgo virginum præclara,	Reneste blandt alle Kvinder,
mihi jam non sis amara,	Vær mig naadig, saa jeg finder
fac me tecum plangere,	Vej til Taaren let og frit.
fac ut portem Christi mortem,	Du mig lære selv at bære
passionis ejus sortem	Christi Kors og Kvaler svære,
et plagas recolere.	Hvert et Saar, som han har lidt.

Fac me plagis vulnerari,	Ja, lass Wunden mich durchwühlen,
cruce hac inebriari	Schmerzenstrunkenheit mich fühlen
ob amorem Filii,	Durch die Liebe für den Sohn.
inflammatus et accensus	So, entbrannt in hellen Flammen,
per te, Virgo, sim defensus	Lass mich, Jungfrau, nicht verdammen
in die judicii.	Vor des Weltenrichters Thron.
Fac me cruce custodiri,	Gieb das Kreuz mir denn zur Stütze;
morte Christi præmuniri,	Dass mich Christi Tod beschütze,
confoveri gratia,	Mache reich an Gnaden mich.
quando corpus morietur,	Dann wird, wenn der Leib gestorben,
fac ut animæ donetur	Paradieseslust erworben
paradisi gloria.	Meiner Seele ewiglich.

Først efter lang tids udbredt brug optages i det 18. århundrede *Stabat mater* i den romerske liturgi til festen for Marias syv smerter (fredag efter passionssøndag) opdelt som sekvens i messen og som hymner ved tidesangen. Men kendt er det også, hvilken indflydelse denne digtning op gennem tiden har haft i billedkunst såvel som i musikken. Hos Grundtvig er den dels gengivet som en kirkesalme (GSV I,231: *Under Korset stod med Smerte;* v.3: *Kirken,* med sit Moder-Hjerte,/ Kiender bedst *Marias* Smerte, ...), dels nyformet på grundlag af en ældre oversættelse i Guldbergs salmebog *Naglet til et Kors paa Jorden,* GSV I,277). Man bemærker iøvrigt, at DS, der bringer denne sidste version (169), heraf dog udelader eller ændrer de tre vers (originalens 3, 5 og 7), hvor endnu den franciskanske personlige affectus, den mystiske erfaring og efterfølgelsen mest direkte og konkret kommer til udtryk.

+++

Efter dette historiske udblik som rammen for en præsentation er det måske værd at gentage det allerede fremhævede, at der i disse den latinske middelalderkirkes hymner, i kraft af selve deres perspektiv og fælles for deres skiftende faser, af hvilke et billede også er søgt givet, er mere end noget blot historisk. Det blivende i virkeligheden og i den åndelige sandhed søges her udtrykt, og udtrykt i dertil svarende former og intentioner, i dens evige forankring og i en fuldbyrdelse af en sådan art, at budskabet derom, selv deri modtaget, forbliver umiddelbart, - også når det svarende hertil gentages og omsættes i andre historiske sammenhænge, blandt hvis samlede eller aktuelle udtryks-

former det under historiens splittelse iøvrigt måske ikke står så afklaret og centralt. Et afsluttende historisk eksempel kan illustrere denne forbliven, som den i sin styrke dukker op, atter hentet fra den med hymnernes ånd og perspektiv kongeniale Grundtvig, der samtidig og netop derfor også vidste såvel at oversætte som at omsætte dem. Centralt står i hans gengivelser foruden de store Helligåndssalmer tilknytningen - men ingenlunde i form af en blot historisk eller en blot formel eller en doktrinær binding - til højmiddelalderens kærligheds-, sakraments- og passionsfromhed med den for disse aspekter fælles mystiske tone og med dens kulmination i den personlige hymne udviklet især hos cistercienserne og franciskanerne. Denne personlige form i dens almenhed, men også i dens grund og dens perspektiv, og derfor nærværende også i andre temaer fra sammenhængen, kirken, det skabende og det levende ord, livslyset, gudsbilledet og gudsligheden, kunde man prøve at eftervise også i mange Grundtvigsalmer, der ikke fremtræder som direkte hymnegengivelser, men dog i udstrålingen derfra. Men eksemplet her skal tages fra den salme, der, på en gang en nadversalme og en personlig tiltale og bøn, foruden den fælles horisont og retning, også har et direkte grundlag i *Jesu dulcis memoria*, nemlig den nævnte *Du er vor Skat, o Jesus sød* (GSV III, 192, med versnumre også fra DS 426):

2o(15) O Jesus! ja det er din Røst
Vær altid Du mit Haab og Trøst!
I dig vi see med Aandens Sands
Vort Lys, vort Liv, vor Soel, vor Glands!

23(18) Opdrag os til dit Himmerig,
At elske, ligne, love Dig,
Til Kiærligheden, Fader kaldt,
Din Gud, vor Gud, er Alt i Alt!

+++

Med erkendelsen af den latinske hymnes forbliven som syn og forankring, som håb og som bøn, forbliver også den *exhortatio*, den opfordring, som den med og til fællesskabet omkring bekendelsen og lovprisningen rummer. Herpå et eksempel, som det lød i den periode, der specielt er blevet betegnet som den "mørke middelalder",

men hvis lys den latinske hymnedigtning var:

13	Et nos voce praecelsa nunc omnes modulemur organica cantica dulci melodia.	Eia et eia: nunc simul omnes iubilemus altithrono domino laudes in excelso.	14
15	O veneranda trinitas —	O adoranda unitas!	16
17	Per te sumus creati, vera aeternitas —	Per te sumus redempti, summa tu caritas.	18
19	Populum cunctum tu protege, salva, libera, eripe et emunda!	Te adoramus, omnipotens, tibi canimus: tibi laus et gloria.	20

(af sekvensen *Benedicta semper sancta sit Trinitas*, ca. 900)

13 Lad nu også os lydeligt istemme
tonende sange til liflige melodier.

14 Eja og eja. Nu vil vi alle tilsammen
juble vor pris til vor Herre, tronende i det høje.

15-16 O Treenighed, som vi ærer, o enhed, som vi tilbeder.

17-18 Ved dig er vi skabte, du sande evighed,
ved dig er vi forløste, du kærligheds fylde.

19 Beskærm hele dit folk, gør det trygt og frit,
red det og gør det rent.

2o Dig tilbeder vi, Almægtige, for dig synger vi,
dig være ære og lov.

+++

NOTER.

1. Til de tidligere anførte samlinger og blandt dem, der betragter hymnerne inden for helheden af den kristne poesi, og som medtager tiden indtil det 15. årh., kan føjes Henry Spitzmuller, *Poésie latine chrétienne du moyen âge*, Paris 1971, tekster med overs. og kommentarer. Se også R.E. Messenger, *The medieval Latin hymn*, Washington 1953.

2. Således som det f.eks. hver på sin måde er tilfældet i P. Paris, *Les hymnes de la liturgie romaine*, Paris 1951, og H. Rosenbergs allerede nævnte dobbeltsprogede værk *Die Hymnen des Breviers*, Freiburg 1924. Se også J. Conelly, *Hymns of the Roman liturgy*, Westminster, Maryland, 1957.

3. Se i denne forbindelse B. Stäblein, *Hymnenmelodien des Abendlandes*, Monumenta monodica medii aevi I, München 1956; W. Apel, *Gregorian chant*, Bloomington, Ind., 1958.

4. Jvf. H. Davenson (H.-I. Marrou), *Les troubadours*, Paris 1967, s.139.

5. A. Wilmart, *L'hymne de la charité pour le Jeudi-Saint*, Auteurs spirituels et textes dévots du moyen âge, Paris 1932, s.26-36. Med D. Norberg er J. Szövérffy på grundlag af mere formelle ræsonnementer tilbøjelig til at tillægge denne hymne en af den tidlige karolingertids store digtere, Paulinus patriark af Aquileia (d.802).

6. Om tilblivelsen af dette milieu og dets særpræg se især J. Leclercq, *L'amour des lettres et le désir de Dieu*, Paris 1957 og sen. udg.; også tyske og engelske overs.

7. Til spørgsmålet kan bl.a. henvises til G. Hibbert, *Created and uncreated Charity*. A study of the doctrinal and historical context of St. Thomas's teaching on the nature of charity. Recherches de théologie ancienne et médiévale XXXI, Louvain 1964, s. 63-84; P. Vignaux, *Luther commentateur des Sentences*, Paris 1935.

8. De tidligste eksempler herpå, fra det 8. årh., Analecta hymnia 49, s.515-30.

9. Om dens oprindelse skriver W. von den Steinen (op.cit., s.497): ..... Man sieht, sie ihm wegnehmen (at berøve ham dvs. Notker den) ist nicht gelehrte Bilderstürmerei, sondern Beiseitigung eines barocken Einfalls (her hentydes til en novellepræget "historisk" legitimering af Notkers forfatterskab fra 1613). Auch andere als Notker haben, namenlos, Denkwürdiges gedichtet. Die Antiphon stammt nach Stil und Haltung aus dem zehnten oder eher dem elften Jahrhundert und zeugt allerdings auf ihre Weise von jenem Geiste der Kunst, den Notker erweckt hat. Die älteste bisher nachgewiesene Handschrift gehört dem 11. Jahrhundert und stammt - wohl ein Zufall - aus England.

9b. Selv om man ikke til de her bragte gengivelser kan stille fulde krav om eksakthed, vil denne linie kunne opfattes som en lapsus. Meningen er ikke den vulgære: Sket er sket, lad det nu ligge, men at forgængeligheden selv er forgået, d.v.s. er ophørt.

10. Dennes karakteristika sammenfattes af Raby således (op.cit., s.348): 1. The rythm is regular and is based wholly on the wordaccent, with occasional transpositions of stress, especially in the short line which ends a strophe. - 2. The caesura is regular, and should occur at the end of a word. - 3. The rime is regular, and at least two-syllabled. - 4. The Sequence measure *par excellence* is the trochaic line of eight syllables, repeated one or more times, and followed by a trochaic line of seven syllables. The initial independent line is rare, and the recognizable parallelism hardly distinguishes the composition from a hymn.

11. op.cit., s.283; en anden fransk vurdering af Adams digte, positivt og nuanceret, findes (fremdraget af G. Vecchi, op.cit., s.481) hos F. Clément, *Carmina e poetis christianis excerpta*, Paris 1880. Med de træk, der fremhæves, og som heller ikke uden videre kan benægtes, konkluderes her: telles sont les qualités qui les placent parmi les productions les plus étonnantes de l'esprit humain.

12. I denne forbindelse kan man dårligt undlade at anføre den hjemlige, ligeledes poetiske, men ikke hymniske, formulering af denne fortolkningsmåde og perspektivet i den. Den findes i Anders Sunesøns *Hexaëmeron* IV, 1813-21:

Ponitur historiæ fundamentum prius, ut post
ipsius paries queat allegoria levari
moralisque superponi pro tegmine sensus,
aut intellectus hac spiritualis in æde
apponat tectum tamquam sublimior (- unde
allegoriæ non sic connumeratur ut ante -),
interiusque domum moralis sensus adornet:
quatuor his sacra tota rotis scriptura rotatur,
quas a se partes lector discernet acutus.

Mere håndfast er det gamle huskevers, tillagt Nicolaus af Lyra (d.134o):

Littera gesta docet, quæ credas allegoria,
moralis quid agas, quo tendas anagogia.

13. Herom se L. Grane, *Pierre Abélard*, Kbhvn. 1964.

14. Begge med engelsk (noget fri) overs. i Helen Waddel, *Medieval Latin lyrics*, London 1929, Penguin 1962, s.174-79, cf. s.337: *Solus ad victimam* is the supreme expression of his faith, and of that theory of Atonement which his century branded as heresy, and which is the beginning of modern theology.

15. E. Gilson, *La mystique cistercienne et le Iesu dulcis memoria*, i Les idées et les lettres, Paris 1955, s.39-57.

16. Om de mere formelle forhold angående disse gendigtninger se iøvrigt Elbek, op.cit., s.2o f.

16b. Et tema, der oftere fremhæves af M.-D. Chenu, i hans værker om det 12. og 13. årh. og denne epokes teologi (La théologie au XIIe siècle, Paris 1957, La théologie comme science au XIIIe siècle, Paris 1943, St. Thomas d'Aquin et la théologie, Paris 197o i serien Maîtres spirituels).

16c. I det seneste salmebogstillæg er *Solsangen* optaget i overs. ved Johannes Johansen.

17. Til de forskellige af de betydningsfulde aspekter i alle de her fremtrædende interferenser bør et par henvisninger ikke forsømmes (idet man på området dog mangler en samlet behandling). I sit anførte værk *Culture et beauté* behandler A. Michel (ret udførligt, men spredt) den historiske brug af billeder og symboler og fremsætter til sidst en sammenfatning, der peger på en orientering og en orienteringsforandring, det i denne forbindelse er væsentligt at fremhæve. Han siger (s.395): L'image devient type et symbole à partir de Tertullien (et déjà de Philon ou de Platon). Mais à travers ce seul mot de symbole, que de nuances se succèdent! Pour Jean Scot, le symbole est l'instrument d'une théologie négative, de ce qu'on pourrait appeler une poésie de l'apophatique, enfin, d'une rhétorique de l'ineffable. Chez les Victorins et jusqu'à l'allégorisme du *Roman de la Rose*, il devient au contraire l'instrument de l'intelligible et fonde une imagerie d'emblèmes qui ne cessera de ce développer. Mais, après S. Francois et avec S. Thomas il va s'allier à la contemplation sensible. Ainsi se succèdent *intellectus, ratio, sensus*, jusqu'à ce que, dans le sensible même, l'ineffable se révèle à Maître Eckart, à Ruysbroeck, à Suso, à leurs disciples.

Parallelle betragtninger, men med et lidt andet udgangspunkt og med sigte på det religiøse livs erfaring finder man endvidere hos H. Urs von Balthasar i hans indledning til M. Schmidts overs. fra middeltysk af Mechthild af Magdeburgs *Das fliessende Licht der Gottheit*, Einsiedeln 1955, spec. s.24 f.; særligt peges her på det indre gennembrud i forhold til den sakrale middelalder-

kristendoms hierarkiske kosmos. Et vigtigt træk hos Mechthild såvel som hos hendes ældre samtidige Hedvig af Antwerpen (se J.-B. P., *Hadewijch d'Anvers; Écrits mystiques des Béguines*, Paris 1954) og hos Jacopone da Todi er i denne forbindelse deres eksistentielt transponerede og spiritualiserede anvendelse af den høviske stil og den høviske kærligheds former og motiver. På en bredere front, inkluderende også rige humane og intellektuelle aspekter, er det en tilsvarende religiøst båret spiritualiserende bevægelse, der i Italien fører fra *la poésie courtoise* til *il dolce stil novo*, og som gennem Dante og siden Petrarca lægger grunden til den nyere europæiske poesi og poetiske følelse. Denne bevægelses medfødte samklang med den religiøse digtning og med den i tilslutning dertil nystemte hymnetone synes at ligge til grund for den tone, der på sin side behersker og forløser den nyere tids nationalsprogede salmedigtning - som en konstans i dennes fortsatte udvikling, hvor den i sine skiftende faser næres af sine bibelske kilder og af de skiftende religiøse og teologiske bevægelser i stadigt samspil også med de skiftende litterære udtryksformer og idealer.

Endelig er det også i denne sammenhæng - brydningen og nyorienteringen inden for det 13. årh. i selve dettes kulmination - at det vidt behandlede, men vel langt fra afklarede spørgsmål om renaissancens rødder netop i denne tid melder dig, bl.a. og specielt angående det franciskanske gennembruds betydning for naturfølelsen og billedkunsten. Herom er der sagt meget og måske for meget. Mens på området A.F.Ozanams bekendte værk fra forrige århundrede *Les poètes franciscains en Italie au XIIIe siècle*, Paris 1872, beholder sin interesse, skal der her især for naturfølelsens vedkommende henvises til L. Salvatorelli, *Movimento francescano e Gioachimismo*, Atti del X Congresso Int. di Scienze Storiche, rel. vol. III, Firenze 1955, og for kunstens foruden til H. Thodes ældre værk (Franz von Assisi und die Anfänge der Kunst in Italien, 2.ed., 19o4) ikke mindst til R. Morghens afhandling *Francescanesimo e rinascimento* (i Iacopone e il suo tempo, Todi 1959). Efter bl.a. en central kritik af Burckhardt, Burdach og Jaeger hedder det om det generelle synspunkt der her gøres gældende (s.3o): Il rinnovamento non si era manifestato nelle strutture esterne della Chiesa e della società, ma san Francesco aveva mostrato come esso dovesse attuarsi in *interiore homine*, in un senso più intimo del divino, presente in tutte le cose, e in una religiosità che riconoscesse nei valore dello spirito l'espressione più alta della dignità humana. Ed in cio è l'essenza, oltre che della religione francescano, della nouva *humus* dalla quale sbocciò la civiltà del Rinascimento. - I den heraf udsprungne kulturverden har således nu salmedigtningen et fundamentalt forhold til humanismen, ikke alene som litterær digtning, der henter sin form i noget, der er helt uden for den selv. Alligvel er dette forhold, og ikke blot af teologiske grunde, ikke entydigt. Den kristne salme kan tale ofte meget dybt til humanister også uden for menighedslivet, og omvendt kan eller kunde i givet fald litterære poeter frembringe salmer. Men også til den nyfødte humanisme, også i den grad denne er dens eget barn, forbliver salmen som hos Ambrosius, ja digteren Prudentius her indbefattet, et korrektiv, der tilstræber i sig selv fuldt at integrere, hvad den indoptager, idet som mål stadig står det augustinske: *laus Dei*.

18. Thomas' digte Analecta hymnica 5o,584 f; cf. oversættelser i messebogen s.398 (Pange lingua) og 654 (Lauda Sion) samt i Dansk Tidebog (Sacris solemniis); *Lauda Sion* er endvidere grundlaget for såvel Luthers *Gott sei gelobet und gebenedeiet* som DS 417: *Sion, pris din saliggører*. Om originalen siger Raby (op.cit. 4o8): This is doubtless the supreme dogmatic poem of the Middle Ages ... the verses have an austerity and grandeur which no Latin poet of the Middle Ages ever equalled.

19. Originalens mening er at fremhæve, at i nadversakramentet er ikke alene som på korset Kristi guddom skjult, men tillige også hans menneskelighed.

19b. Bonaventura, *De triplici via* III,3; cf. *Itinerarium mentis in Deum*, prol.: Via autem non est nisi per ardentissimam amorem crucifixi, qui adeo Paulum ad tertium coelum raptum transformavit in Christum. Om den franciskanske passionsfromhed se også E. Gilson, *St. Bonaventure et l'iconographie de la passion*, Revue de l'histoire franciscaine I, 1924, s.4o5 f.

2o. Jvf. Analecta hymnica 5o, s.568 f.

21. Dobbeltsproget udgave: *Jacobus de Benedictis (Jacopone da Todi), Die Lauden*. Hrsg. von H. Federmann, Köln 1967.

RETTELSE: I første del (HM VII, 1978, nr. 4) bedes trykfejlen midt på side 224 korrigeret. Den hos Augustin citerede linie af Ambrosius lyder: Fove precantes Trinitas.

De transskriberede *nodebilag* er taget fra G. Vecchi, *Poesia latina medievale*, Parma 1958.

Illustrationen side 55 er fra Bibliothèque nationale's reproduktion på kort (velvilligst stillet til rådighed af Dr. Tue Gad); side 75 fra Sauerländer-Hirmer, Gotische Skulptur in Frankreich, München 197o; side 76 fra J. Marcel og F. Mauriac, *Terres franciscaines*, Paris 195o, s.48; side 77 fra I. Gobry, *St. François d'Assise et l'esprit franciscain*, Paris 1957, s.118.

Hvor intet andet er angivet, skyldes de supplerende oversættelser forf.

+++

Da pladsen i dette hefte ved redaktionens slutning tillader et *Appendix*, bringes her (i tilbagegående bevægelse) en dansk kirkesalme og dens middelalderlige forlæg:

1 Paa *Jerusalem* det ny
Paa den store Konges by
Lad os alle bygge,
Med Guds Aand og med Guds Søn,
Under Sang og Suk og Bøn,
I Guds Vingers Skygge!

2 Stadens Grundvold fast og reen,
Kirkens Hoved-Hjørnesteen,
Prise vi saa gierne,
Det er Herren *Jesus Christ*
Som urokket staaer forvist,
Falder end hver Stjerne!

3 Baade *Sandhed, Liv* og *Vei*,
Steendød er den Grundvold ei,
Dødt vil den ei bære,
Huus af Syll, som Træ af Rod,
Og af Væld den klare Flod
Voxer op med Ære!

4 Marmor godt har Kongen købt,
Huset staaer, som det var støbt,
Liv og Aand er Balken,
Trængsler gaae for Rasp og Fiil,
Blanke-Tøi er Engle-Smiil,
Alt forener Kalken!

5 Konge-Staden underfuld
Brolagt er med røden Guld,
Som et Speil at skue,
Trindt sig snoer foruden Meen
Mur af Guld og Ædelsteen,
Perle-Port og Bue!

6 Sammen stemme Mur og By
Til med Tone-Flugt i Sky,
Skaberen at love,
Strenge-Leg og Orgel-Klang
Sammensmelte her med Sang
Fra al Jordens Skove!

7 Lad det kiendes, Herre god!
Huset her staaer saa i Fod
Paa den sande Klippe!
Leve lad dets Blomster-Krands,
Straale lad det i sin Glands!
Aldrig lad det glippe!

8 Regn os til dit Venne-Lag,
Under vort det ringe Tag
Værdiges at træde!
Hør vor Bøn og hør vor Sang!
Giv *"din Fred"* sin rette Klang,
Os vor Herres Glæde!

Grundtvigs Sangværk I, 349.

1 *Urbs beata Ierusalem dicta pacis visio,*
quæ construitur in coelis vivis ex lapidibus
et angelis coornata ut sponsata comite.

2 *Nova veniens e coeli nuptiali thalamo*
præparata, ut sponsata copuletur domino,
plateæ et muri ejus ex auro purissimo.

3. *Portæ nitent margaritis adytis patentibus,*
et virtute meritorum illuc introducitur
omnis qui ob Christi nomen hic in mundo premitur.

4 *Tunsionibus, pressuris expoliti palides*
suis coaptantur locis per manum artificis,
disponuntur permansuri sacris ædificiis.

5 *Angularis fundamentum lapis Christus missus est,*
qui compage parietis in utroque nectitur,
quem Sion sancta suscepit, in quo credens permanet.

6 *Omnis illa Deo sacra et dilecta civitas*
plena modulis et laude et canore jubilo
trinum Deum unicumque cum favore prædicat.

7 *Hoc in templo, summe Deus, exoratus adveni,*
et clementi bonitate precum vota suscipe,
largam benedictionem hic infunde jugiter.

8 *Hic promereantur omnes petita accipere*
et adepta possidere cum sanctis perenniter,
paradisum introire translati in requiem.

Vestgotisk-spansk
kirkevielseshymne, 7. årh.

Redaktionen har bedt et medlem af musikudvalget bag "78-tillægget" redegøre for nogle af de principper, man i musikudvalget har arbejdet efter ved bedømmelsen af det ved melodikonkurrencen (se Hymn.Medd. 1978, s.234f) indkomne materiale. Musikudvalget bestod af domorganisterne Svend Prip og Richard Sennels samt Egtvedforlæggerne Svend-G. Asmussen og Hans-Ulrik Barfoed.

TANKER OMKRING EN MELODIKONKURRENCE

ved RICHARD SENNELS

Når man ved et aldeles uforudsigeligt ulykkestilfælde bliver placeret i en komité, som skal redigere en ny "koralbog" og samtidig dømme i en melodikonkurrence - ja, så opdager man noget, man ikke tidligere har kunnet gøre sig helt klart: at alle mennesker kan lave melodier, og salmemelodier er det letteste af alt!

Det skulle ikke undre mig, om tekstkomiteen har fået lignende tanker ved gennemlæsningen af de mange digte, som forelå til udvalg.

Stillet overfor så enormt et materiale må man inden finsorteringens ansvarsfulde arbejde først udskille den store bunke, som er åbenbart dilettantisk. Det er egentlig synd for de mange autorer, om hvis gode vilje og ægte begejstring man ikke tør tvivle. Men som bekendt har kun ganske få "amatørmelodier" vist sig holdbare - i Højskolesangbogen har vi et par af Morten Eskesen ("Undrer mig på -"og "Ind under jul"), de er rædsomme, men bag den ubehjælpsomme form mærker man endnu den ild, som brændte i denne lille sære mand. Og i kirken slås vi stadig med den ulyksalige præstekone, der følte sig bjergtaget af Grundtvigs vældige syner i "Rejs op dit hoved, al kristenhed" - den dag i dag er der mange, som genkender sig selv i hendes bovlamme forsøg på at følge digterens ørneflugt, og det er der vel ikke meget at gøre ved. Altså: pas på denne begejstring! Selv folk, som burde vide bedre, kan falde i fristelse. Men den afgørende forskel på kunstneren og amatøren er den, at kunstneren giver glæden til andre, mens amatøren beholder den selv.

Hvad der blev tilbage efter den første hårde udrensning er

ting, som i det væsentlige ligger på et acceptabelt niveau, se selvom man nok kan have mange indvendinger. Disse indvendinger går naturligvis på, hvor overbevisende et kunstnerisk arbejde komponisten har præsteret, men også på produktets "brugsværdi". Måske kan man ikke skille disse to sider af sagen, og måske hænger de begge sammen med vor øjeblikkelige kultursituation og kirkens placering indenfor samme.

Det er jo en kendt sag, at det i vor tid er nærmest umuligt at skabe et liturgisk sprog - det kender alle liturgikommissioner af smertelig erfaring. Der er to grøfter at falde i: arkæologi eller pop. Hvilken der er værst, skal ikke her udredes. Men den gyldne middelvej, hvor gejstligheden kan gå uden at tabe balancen, og hvor menigheden kan følge uden krumme tær i skoene, den er tilsyneladende vanskelig at finde. Tidens problemer genspejles også i de nye tekster: man rimer ubekymret løs, og det er da kun godt, hvis det rimer nogenlunde, men om det bliver til ægte salmer, ja, det må Vorherre vide.

Derimod ved sikkert de fleste, at trods sit begrænsede område var Thomas Laub en af de stærkeste og mest konsekvente musikalske personligheder i første halvdel af vort århundredes Danmark. Det er derfor ikke underligt, at han endnu har trofaste disciple, som i altfor bogstavelig forstand går i mesterens fodspor, desværre uden at kunne leve op til den prægnans, hvormed Laub selv formede sine bedste melodier. Det må nok anses for udelukket at komme videre ad den vej. Hvad der imidlertid altid vil være aktuelt, er de grundlæggende principper, man kan uddrage både af Laubs skrifter og hans melodier: en klar tonal fornemmelse, ingen "vanskelige" intervaller, rolige og logiske melodibuer. Laub var sikkert for bundet af sin mageløse opdagelse: den skiftende rytme, her må vi altså modificere og sige: intet kompliceret eller overraskende, ingen vanskelige punkteringer eller toner, der skal holdes "for længe", kort sagt, i enhver henseende må man agte på "de små ting", som Laub ifølge Carl Nielsen lærte os at lægge mærke til.

Jamen, det er da skrækkelig traditionelt! Unægteligt, men sådan er nu vore betingelser. Ethvert ægte liturgisk sprog er i nogen grad arkaiserende, og en velfungerende menighedssang må være traditionel. Nok opfattede man reformationstidens kirkesang som et nybrud, men den anvendte udelukkende kendt stof - man var dengang

herligt fri for romantikkens og vor tids originalitetskrav. Og det 19. århundredes reformbestræbelser, hvoraf vi altså med Laub fik vores part, var sandelig heller ikke ude på at være originale eller "nyskabende", tværtimod. De drog kun nytte af den kendsgerning, at "vergessene Lieder sind neue".

Alt dette er iøvrigt noget, som enhver popfabrikant er helt klar over; endelig ikke noget nyt, men det gammelkendte med meget små forandringer, en rose hist, en viol her, og ellers kører det kære gamle futtog ufortrødent frem ad de blanke skinner, som nok er slidte, men også uopslidelige.

Der var altså blandt de forsåvidt "gode" melodier adskillige, som ikke kunne bruges til formålet. Egentlig kan det undre en smule, at folk, der måske et langt liv har siddet på orgelbænken, kan have så lidt fornemmelse for, hvad en menighed magter. Små nydelige detailler, kun tilgængelige for fagfolk, ikke helt overbevisende forsøg på at dreje en melodilinie "anderledes", en måske lidt for raffineret rytme - alt sligt er tilstrækkeligt til at dødsdømme en i og for sig pæn melodi. Komiteen i Egtved foreslog i visse tilfælde nogle beskedne forandringer, men blev ikke mødt med megen forståelse, hvilket der fra komponistens side ikke er noget at sige til. På den anden side: også de klassiske melodier har gennem tiderne undergået forandringer, og enhver koralbog er blevet "redigeret". Ændringsforslagene var således ikke på nogen måde ment som en fornærmelse, men kun et forsøg på at foregribe menighedens misforståelser af åbenbart vanskelige steder.

En folkelig melodi kommer altid ud for temmelig hårdhændet "brug" og må være formet så elementært, at den har styrke til at modstå alskens skrammer og ridser og forvridninger. Igen kunne det undre at se så mange nydelige melodier, der er præget af en vis "privat" blødhed. Sandt nok, store dele af menigheden griber gerne efter den slags, som børn efter sukkergodt - men er det en opgave for digter, komponist eller komite at tilfredsstille det behov. At skabe kunst i en folkelig "sten-stil" er en overordentlig forpligtende affære.

Så er det en udmærket trøst, at forlaget kunne bruge nogle af de "bløde" melodier til motetter, hvor forpligtelsen er af en anden art.

Kan være, at disse betragtninger ville have set anderledes ud,

hvis et andet medlem af komiteen havde fremsat dem. Og dog - i den endelige afgørelse om de valgte melodier var alle forbløffende enige. Om vi så i det lange løb får ret, derom kan intet siges. En salmemelodi skal hævde sig i brug, og selve denne brug kan i tidens løb ændre synspunkter, som i et givet øjeblik forekom de eneste rette. Selv de klogeste hoveder kan ikke forudse, hvad der "sker" med en melodi, efter at den i måske lang tid har levet i menneskers bevidsthed. Og vi ved fra historien, som sætter alt på plads, og forhåbentlig på rette plads, at selv de mest ærlige og uvildige dommere kan tage fejl.

Dog kan det være rimeligt at møde ubillig kritik med en beskeden parade: det er kun muligt at vælge blandt det materiale, som vitterligt foreligger, og komiteen hefter ikke for udeblevne genier.

I al ufuldkommenhed og al omtrentlighed, som det må blive, er her forsøgt at indkredse, hvordan en salmemelodi bør være og ikke være. Men til slut må jeg naturligvis erkende: det er umuligt at give regler for, hvordan man skal komponere. Jeg ved, at jeg intet ved.

ANMELDELSER

"78-TILLÆGGET TIL DEN DANSKE SALMEBOG"

Redigeret af Kirkeligt Centrum. Musikhøjskolens Forlag, Edition Egtved, 1978. 108 sider. Pris: 25,25 kr. incl. moms (excl. 21 d.kr.)
("Koralbog til 78-tillægget" koster 34,90 kr. incl. moms; excl. moms 29 d.kr.)

Hvorfor anmelde? Og hvorledes?
De, der synes de har nok i salmebogen, som den er, eller er bange for noget "nymodens", vil ikke købe tillægget.

De, der er ivrige eller blot nysgerrige efter mere, køber tillægget, uanset hvad anmelderen skriver. Tilbage bliver så et lille fåtal, der lader købet bestemme af anmelderens mening.

Hvorfor ulejlige sig for disse få? Desuden skiller tiden jo

klinten fra hveden, så bare vi har lidt tålmod...

Men er det nu så enkelt?

Det sker jo, at melodier, der i grunden er noget stads, trodser enhver kritik, endda uden det reklamebrøl, der nutildags hjælper så meget juks ud i verden. Det sker også, at melodier lever ene i kraft af en karakteristisk begyndelse, eller måske fordi de synes uløseligt forbundet med en værdsat tekst.

Alligevel er der noget i os, der reagerer, når vi præsenteres for et produkt under navn af kunstværk. Vi nøjes ikke med at lade det påvirke os. En forsvarsmekanisme i os kræver, at vi undersøger det for derefter at tage imod eller forkaste, kort sagt: tage stilling.

Og vi må være omhyggelige med vor undersøgelse. Der kan jo fuskes i ly af kunstlignende midler, endda så snedigt, at selv kloge føres bag lyset. Vi må derfor være årvågne, også fordi vort kontrolapparat, analysen, er utilstrækkeligt. Det gale er sådan set ikke, at vi analyserer, men at vi ikke analyserer nok, inden vi drager slutninger. I et lyst øjeblik kan vi måske begrunde, at et bestemt kvintspring ødelægger balancen eller helheden i en melodi, men syv andre gange lader vi os på fornemmelsens blide dønninger bære hen til en konklusion, der er uden reel forbindelse med det foreliggende materiale.

Forhåbentlig er følgende anmeldelse ikke altfor behæftet med svagheder som de nævnte - og til gengæld så vejledende, at læseren ved at sammenholde egne idealer med anmelderens vurdering kan være nogenlunde sikker på, om han ved at købe får katten i sækken eller ved at lade være snyder sig selv for et berigende salmestof.

Hvorfor nye salmer?

Svar: Hvorfor flyver fuglen?

Hvis troen lever i en digter, vil han til enhver tid forsøge at finde et nyt udtryk for sin lovprisning. Og hvis troen og sproget lever i en komponist, vil han forsøge at sætte toner til lovprisningen, uanset hvor tit det er gjort i forvejen.

(Det kan være nødvendigt at fremhæve denne selvfølgelighed. Under en diskussion fandt en deltager det formasteligt af komponister nutildags at ville skrive nye melodier, "når vi har så mange gode i forvejen"!)

Her skal kun musikken i "78-tillægget" anmeldes. Men melodier

til digte er jo ofte påvirket (inspireret el. hæmmet) af teksten, så en melodisk svaghed vil kunne føres tilbage til en svaghed i teksten. Derfor må nogle få grænseoverskridelser til tekstproblemer være tilladt.

Det store spørgsmål er vel, om "78-tillægget" rummer noget godt nyt, ikke blot nogle flere melodier, men noget,der udvider vort udtryksområde. Så kan dette nye bestå i: 1) hidtil ukendt el. ubrugt gammelt stof, eller det kan være: 2) melodier skabt i vor tid og med det tidspræg, som ingen kan definere på forhånd, og som vel først erkendes fuldt ud, når tiden er forbi.

Der er klassikere blandt den første gruppes melodier: 817 "Kom, tro, og kom, glæde", hvis komponist andetsteds angives at være John Reading (i det 17. årh.) [1]; 82o N.W. Gades "Barn Jesus"; 86o Weyses "Gud ske tak og lov" og i Koralbogen desuden: (44) [2] Nebelongs "Nu falmer skoven" (fra 1889, yngst i denne gruppe). Melodiernes genre vil måske blive diskuteret; den musikalske kvalitet er der dog ikke noget i vejen med.

Det er der heller ikke i 829 "Nu vil vi være glade igen". Men da der ikke bliver toner tilovers til omkvædet, har man valgt at lade det synge på en fuld gentagelse af melodien. Derved ligestilles omkvædet formalt med den øvrige tekst og mister således sit præg af omkvæd. Et beklageligt misbrug af en god melodi.

God, måske lidt kantet, er også 862 "Nu gløder øst".

Mendelssohns i sig selv smukke melodi til 818 "Hør, hvor engleskarens sang" har nogle forslagsnoder, der får dansk tekst til at virke lidt for kælen.

De øvrige gamle melodier er lidt svære at prise. 8o6 og 857 passer - skønt hæderlige - ikke til tekstens karakter. 8o7, 823 og 849 er pæne, men lidt monotone. I 823 deler desuden melodirytmen teksten op i 1. og 3. linje, så meningen i flere vers nærmer sig det parodiske. 8o1 begynder så godt, men bliver pågående af de mange ens topnoder. 8o9's zigzaggende tertsspring hører ingen steder hjemme. (42) "Jeg venter dig, Herre Jesus" begynder smukt og karakterfuldt - og ender i nogle helt tåbelige kvartspring. Og hvad skal vi med den blege svenske melodi til "Nu blomstertiden kommer", når vi har den henrivende vise fra Nürnberg, tilmed i en langt bedre rytme end fx. den nye tyske salmebog "Gotteslob" (nr. 48o)!

De fleste melodier af denne gruppe er harmoniseret efter de

gængse regler. Melodiernes svagheder afspejler sig - vel uundgåeligt - i harmoniseringerne.

Den anden gruppe er - bortset fra Oluf Rings "Gud ske tak for dag" fra 1938 - blevet til i løbet af de sidste 22 år, størsteparten, 17, i 1978, da de 14 fik præmie i melodikonkurrencen udskrevet af Kirkeligt Centrum og Edition Egtved. Melodierne i denne gruppe spænder fra det traditionshæmmede - også folkevisepræge de - til den diskret dodekafone 813 "Du, som gik foran os". Denne melodi har nok langt til succes, navnlig da harmoniseringen får melodien til at virke endnu mere indviklet, end den er. En anden melodi til samme tekst er trods store udsving mere tilgængelig, omend forholdet c'-cis" virker noget problematisk.

Problematisk er også en tritonuspræget virkning midt i 835 "En dag skal Herrens skaberdrømme" og en ledetonefrase i 812 "Hvad mener I". Vi er godt vant i Carl Nielsens og Th. Laubs fædreland, og selv om en harmonisering kan dulme melodiske særheder eller rette op på skævheder, må en salmemelodi også kunne virke musikalsk tilfredsstillende uden "tilsætning".

8o4 "Du aldrig skal grue" begynder så godt. Men måske er buen spændt for bredt. Det lyder, som om strofens knaphed har overrasket komponisten, så han i en fart har måttet finde hjem.

8o8 "Nu er livet gemt" er tiltalende stilfærdig og indadvendt, måske for sart til unænsomme menighedsstruber. Man mærker komponistens vilje - og evne - til at føje sig efter den noget svingende tekstrytme. Er det gået lidt ud over helheden?

Den roligt glidende melodi til 814 "Fredløs er freden" vil måske virke for udglattende på tekstens kontraster. Men hvad skal man gøre, når stroferne, hvad indhold angår, er formet så forskelligt? Intervalspringene i sidste linje kræver i grunden et lidt roligere tempo, hvis ikke udførelsen skal lyde sjusket. Harmoniseringen understreger problemet. Den svage 5. stavelse får uforholdsmæssig stor vægt.

Den lidt beslægtede 841 "Herre, du vandrer" klarer til slut en ret så prekær tekstrytme. Harmoniseringen virker lidt besynderlig.

Venligt slynger sig melodierne til 815, 843 og 848, dog uden træk, der bider sig fast; det skulle da være begyndelsen af 843. Orgelsatsen til 815 må udføres meget luftigt for ikke at tynge melodien.

På det punkt er Chr. Vestergaard-Pedersens sats til 816 "Hør det, Sion" ideel, ligesom melodien i al sin af teksten tvungne knaphed er særdeles velformet.

Melodien til 819 "Det var ikke en nat" føjer sig ubesværet til den bredt fortællende tekst.

Også 821 "Guds Søn har været her" er ret tekstfølsom. Men hvorfor er der i takt 3 og 9 forskel på meloditoner i salme - hhv. koralbog? Trykfejl? Hvis ikke, må salmebogens afvigelser noteres i koralbogen.

En ret pompøs fanfare indleder 822 "Velkommen de Jesus", men rejsningen svækkes noget af en tritonus i anden melodihalvdel.

Med al respekt for melodien til 824 "Betesda-søjlernes buegange" kan det undre, at man ikke har ment at kunne beholde Paul Okkenhaugs melodi fra 1965. Og den tunge harmonisering gavner ikke den nye melodi.

I 832 "Han er opstået" faldet det melismatisk behandlede "er" med sin deraf følgende overbetoning lidt uden for rammen af den iøvrigt strengt syllabiske sang, der ellers skulle have mange chancer for at blive brugt og skattet.

833 "De troede": En sprogvenlig melodi i en lidt anstrengt harmonisering.

836 "Dommer over": Det er kompositorisk interessant, at de fire første linjer har de syv første toner fælles og derefter hver sin kadence. Men det medfører, at teksten let opfattes som en fireleddet remse, hvad den ikke er. Melodiens lidt slentrende præg har jeg desuden svært ved at rime med tekstens monumentale holdning.

837 "Bølgerne bryder": Det bratte kvintfald til slut virker fremmed i den iøvrigt velformede melodi.

844 "Hør, hvor kirkeklokken synger" bimler lystigt i begyndelsen, men mister derefter sit særpræg. Harmoniseringen er godt lagt an, men overbeviser ikke alle steder.

855 "Du fylder mig" er interessant ved sin modale "åbne" slutning i god pagt med teksten. De smægtende slutninger på 1. og 3. linje fylder mig dog med ligeså stor undren, som hvis Th. Laub var blevet gift med Isolde.

858 "Som vintergrene" (= 865 "En grålig lysning") virker ligesom en del andre melodier, som om der er for få toner til rådighed, og komponisten derfor er henvist til at bruge de samme lidt

for hyppigt. I reglen er det melodiens slutning, der går mest ud over. Og her som i andre tilfælde er melodien harmoniseret, som om den næsten ikke ejede en ornamental tone. På den måde fremstiller harmoniseringen melodien som noget andet end det, den er. Elementerne belyser ikke hinandens særpræg, til skade for den kunstneriske helhed. Her skal ikke undervises i harmonisering, blot påpeges en almen svaghed, som i forbindelse med en klamren sig til fortiden - hvilket er noget helt andet end at holde en tradition i live - fremkalder den ligeså almene afvisning af kirkemusikken idag som antikveret og steril.

Trods gode enkeltheder ændrer '78-tillægget intet afgørende ved denne situation. Beklageligt, for der er jo gjort et stort arbejde af samtlige implicerede. Tillægget vil sikkert også blive brugt, men det hjælper os ikke til den salmefornyelse, vi vist alle længes efter, men endnu ikke kan formulere.

Initiativet er dog så godt, at det ikke bør forblive det sidste i rækken. Derfor følgende tanker til overvejelse.

Udformningen af en salme i ensartede strofer kalder på en ensartet musikalsk udfoldelse, der ligesom strofen udgør et afrundet hele, altså det vi kalder en melodi.

Det sker dog, at opbygningen af tekstens mening ikke svarer til strofeinddelingen, eller at karakter og genre skifter fra strofe til strofe, som fx. i "Nu kom der bud fra englekor" (DDS 63), der rummer både det fortællende, den direkte tale, en bøn og en fremtidsvision. Det ville være fristende, i stedet for at lade een melodi uniformere samtlige strofer, at variere melodien alt efter strofens karakter, men i så fald må udførelsen nok overlades til udvalgte sangere.

Det sker også, at stroferne slutter mindre determineret end sædvanligt og derfor muliggør en mere "åben" melodisk slutning end dur/mol-tonika'en, fx. som 855. En tonal afrunding vil normalt dog passe bedst til den afrunding af indholdet, som strofebygningen angiver. At tonal ikke er ensbetydende med dur el. mol, kan bl.a. den gregorianske sang belære os om.

Rytmen er måske det element, der byder på de største udviklingsmuligheder. Ved en mere nuanceret melodirytme kan man opnå en bedre artikulation af teksten - vel at mærke, hvis tekstopbygningen er ens i alle strofer; ellers vil den nuancerede melodirytme blot lemlæste sproget (se vanskelighederne i 823).

Men der er mange andre hensyn at tage, så længe danskere ikke som børn lærer noder og rytmer ligeså selvfølgeligt som bogstaver (en mere værdifuld opgave i børnehaven end fx. den at synge revolutionssange). Gennemsnitsstemmen sætter grænser for melodiens omfang. Og visse stilarter er så stærkt knyttet til miljøer, som er gudstjenesten fremmede, at associationerne vil gøre anvendelsen inden for gudstjenestens rammer til en tvivlsom gevinst.

Alligevel er der et så stort spillerum tilbage for komponisten, at han ikke behøver at forfalde til "kirkelige" klichéer.

En del af '78-tillæggets melodier fra 1978 kunne være skrevet ved århundredskiftet. Siden da har Stravinskij, Hindemith, Messiaen, Honegger, Kodály, Frank Martin, Britten og andre betydelige komponister med stor alvor, fantasi og kompotence arbejdet med kristne emner, tildels også i form af gudstjenestemusik.

Kan disse komponisters landvindinger ikke i højere grad komme menighederne til gode? Er deres kunst for individualistisk? Er der en uovervindelig afstand mellem deres åndelige verden og menighedernes? Eller har vi vænnet os til et for stift menighedsbebreb, blot omfattende en kreds af trofaste ældre og syge? De unge hører da også med. Skal de overlades til pop'ens skinverden? Hvor er den ægte kirkemusik, de både kan fornemme som deres egen, og som letter vejen for dem til både Krybben, Korset og Opstandelsen?

En komponist skaber ikke isoleret i sit eget univers, men i samvirke med et miljø. Derfor må han også mærke imødekommenhed fra den anden side, i dette tilfælde: fra menigheden; ellers opstår der ingen levende musik.

I arbejdet med salmeteksten vil han desuden være afhængig af teksten, ligesom teksten er det af bibelsproget. Derfor kan vi vel næppe opnå en virkelig fornyelse af salmedigtningen uden et levende bibelsprog. Men det er ikke min afdeling. Eller er det? Skal vi ikke alle tænke bibel, tale bibel, drøfte bibel for at opnå det bibelsprog, vi kan vedkende os som vort - og dermed indirekte for at få den melodi, der nok er ny, men klinger velkendt - ny, fordi den er vedkommende, velkendt, fordi den lyder varige love.

Leif Kayser

1) Helt uden for denne anmeldelses sigte: Er det ikke muligt at finde et bedre udtryk for Vor Frue end "jordens kvinde"?
2. Koralbogens numre er angivet i parentes

THOMAS LAUB: MUSIK OG KIRKE

Fotografisk optryk af l. udgaven fra l92o. Forord af Søren Sørensen, indledning af Henrik Glahn, navne- og sagregister ved Povl Hamburger, udgivet af Samfundet Dansk Kirkesang ved G.E.C. Gads Forlag l978, pris l2o,25 kr.

Bogen, som iøvrigt udmærker sig ved at være udført i pænt udstyr, skæmmes visse steder af læderede og urene bogstaver - p.gr.a. det fotografiske genoptryk?

Baggrunden for genoptrykket er med et citat af Søren Sørensen fra s. VII-VII flg.:

"Udgiverne mener, at det, Laub har sagt om liturgiske spørgsmål, om gudstjenestefornyelse og om sangens og musikkens plads i gudstjenesten, er sagt med en sådan holdning og styrke, at det, til trods for at det er skrevet under andre forudsætninger end i dag, stadig føles som et aktuelt indlæg. Hertil kommer, at bogen er skrevet i et levende og personligt sprog, som i sig selv gør det berettiget, at den kan være nemt tilgængelig".

Dertil føjer Henrik Glahn s.X:

"Det er imidlertid klart, at der i de godt 5o år, der er gået siden Laubs død er sat spørgsmålstegn ved holdbarheden i mangt og meget af det, Laub stod for - og det ville være mærkeligt andet".

Har man det sidstnævnte citat i baghovedet under bogens læsning, så forekommer det rimeligt at genoptrykke bogen. Man kunne godt anlægge en anden og mere uvenlig baggrund ved bogens læsning - f.eks. at læse den bogstavtro - men det er altså ikke Dansk Kirkesangs hensigt, at man skal det, så det ville være unfair at gøre det. Spørgsmålet er dog, om ikke dette forbehold lader den fagligt mindre befarne læser i stikken. Han (hun m/k) har jo ikke de faglige forudsætninger for at "revidere" bogen under læsningen.

Bogen har været anmeldt ved sin fremkomst, så det skal ikke gøres her. Henrik Glahn opridser i sit forord kirkemusikkens udvikling fra bogens fremkomst og til idag, og det er vel disse bemærkninger - altså nogle resultater af Laubs ideer, som må være at diskutere.

At Laub påpegede relevante og skæbnessvangre svagheder ved sin tids kirkemusik er der næppe tvivl om. At det var nødvendigt at

erindre om kirkesangens oprindelse i den gregorianske sang er sandsynligt. Problemet er imidlertid, at Laub blev grundlægger af en stilart grundet på, hvad Henrik Glahn på s.IX kalder: ... "en åbenbaring af kunstnerisk art kombineret med en dyb erkendelse af mere teologisk art". Disse erkendelser kunne - og kan - efter min mening føre til et andet resultat end Laubs. Laubs stærke forankring i 15oo-tallets musik betød, at han ikke formåede at løsrive sig tilstrækkeligt fra forbillederne gennem en personlig indsats som skabende kunstner. Han havde format til at revse sin tids kirkemusik verbalt, men han havde ikke format som visionær komponist. Laubs værk - jeg tænker her primært på Dansk Kirkesang - har virket forfriskende ved sin fremkomst, men i kraft af Laubs historiske orientering og mangel på personlig originalitet som komponist - får værket karakter af epigoneri - det savner urkraft.

At man f.eks. i koraler - for at leve og til Laubs ideal - *kun* kan benytte sig af en pæn, tonal, håndværksmæssig korrekt - men for orgelspil ikke særlig velegnet - 4.-stemmig sats forståes næppe af alle idag. Men således er det stadig for hans arvtagere, selvom det modsatte forlængst er bevist.

Ingen kunstarter - heller ikke kirkemusikken - kan leve med rigoristiske, utålelige og for dagen i dag uholdvare historiske forbilleder uden at blive uinteressant eller sygne hen. Den skal hvile på et traditionsbevidst grundlag - og det er noget andet. Kirkemusikken må - og kan - forny og udvikle sine udtryksformer *uden* at hovedsigtet tabes.

Denne vision giver bogen ikke udtryk for, hvorfor man kan bekymres ved, at den genoptrykkes. For galt er det, hvis - og når - den af mindre befarne sjæle bruges som facitliste for spørgsmål, som man ikke rigtig selv kan finde svar for. Og den fare truer vel altid.

Henrik Fibiger Nørfelt

Fem snese danske sange, salmer og viser af Carl Nielsen og Thomas Laub, arrangeret for guitar-akkompagnement af Ingolf Olsen og Torben Schousboe. Edition Wilhelm Hansen 5 nodehefter, 2 LP-plader. Pris: 5 hefter á kr. 36,lo og l dobbelt LP kr. 99,-.

Det er en udgivelse, der umiddelbart varmer én om hjertet, når man som undertegnede elsker dette område af den danske kulturarv; dels at også andre finder det værd at beskæftige sig med, og dels at et kommercielt forlag tør binde an med et projekt omfattende fem nodehefter og hele to LP'ere med et indhold, der på det nærmeste har været tabu i 2o år.

Hovedsagen for Torben Schousboe og Ingolf Olsen har været at præsentere det righoldige materiale i en version, der imødekommer den aktuelle situation med en voksende interesse for sange på modersmålet parret med et stadig voksende antal udøvere af det klassiske guitarspil.

Karakteristisk for adskillige akkompagnementer af Carl Nielsen og Thomas Laub er, at de kræver af en pianist, at han kan få sit instrument til at klinge let og ubesværet som en guitar, hvad der selvsagt stiller krav om en betydelig instrumental formåen. Arrangementerne i nærværende udgave viser, at det med særdeles elementær spillemæssig standard er muligt at gengive komponisternes intentioner i en række vidunderlige sange. Dermed være ikke sagt, at guitar-bearbejdelserne betyder en forbedring, blot en berigelse. Sange som "Bag de fjerne Bjergetinder", "Det er hvidt herude", "I Skyggen vi vanke", "Vinterlærken" og "Vor Herre! til dig maa jeg ty" af Thomas Laub og Carl Nielsens "Derfor kan vort Øje glædes", "Jeg bærer med Smil min Byrde", "Jeg lægger mig saa trygt til Ro", "Lær mig, Nattens Stjerne", "Underlige Aftenluft-te" og "Tit er jeg glad" vinder efter min mening afgjort ved en udførelse med guitar, medens andre sange dårligt kan undvære klaveret, f.eks. Laubs "Aldrig Herre, du forglemme", "Et jævnt og muntert, virksomt Liv" og "Morgenstund har Guld i Mund" og af Carl Nielsen "Danmark i tusind Aar", "Du danske Mand", "Irmelin Rose", "I Solen gaar jeg bag min Plov" og "Jens Vejmand".

Nu er udgavens erklærede hovedsigte imidlertid ikke at lave om på komponisternes originale versioner, men at tilbyde dem til hele skaren af sang- og guitarudøvere og det i en form, der hæver sig over den forsimplede becifringsmetode, der vælter sig kvælende ind over området. Som sådant er tilbudet af høj kvali-

tet. Naturligvis er versionerne ikke endegyldige, men de bevarer på en rimelig måde de intentioner, som komponisterne har nedfældet i klaversatserne. Gid mange pædagoger og udøvende vil drage nytte heraf! - dog må det påpeges, at guitaren som akkompagnements-instrument kun har mening ved solosang.

På fire pladesider synger og spiller Ingolf Olsen et større udvalg af de fem snese sange, salmer og viser. - Så let kan det gøres! - men andre vil forhåbentlig forsøge at gøre ham kunsten efter. Som eksempelsamling er pladen glimrende, og vel egentlig også ment. Som en ren "lytte"-plade savnes efter min mening afveksling i form af forskellige stemmer, ikke mindst kvindelige, men dette være sagt som en beskeden parentes i forbindelse med en varm anbefaling af udgivelsen og tak til såvel de to flittige udgivere som til Edition Wilhelm Hansen for afhjælpelsen af et længe følt savn.

Jørn Jørkov

KOMMAER SOM PAULUS SATTE DEM

Det glæder mig, at Kirkeligt Cemtrums salmebogsudvalg har fundet plads til tre af min fars, Harald Vilstrups arbejder i '78-tillægget til Den danske Salmebog. Det glæder mig mindre, at udvalget har foretaget tilpasninger af teksterne uden at sikre sig, at de bevarer deres mening.

En salmebog er en brugsgenstand, og man kan vel ikke her forlange samme originaltroskab som i en digtantologi. Man må vel finde sig i, at et åsyn gøres til et ansigt, selv om der herved opstår et uskønt konsonantsammenstød, som forfatteren i sin tid lykkeligt har styret uden om.

Udvalget er dog efter min opfattelse gået for vidt i omarbejdelsen af nr. 81o, Guds sande ord af evighed.

Udvalget har åbenbart ment, at menigheden kunne trænge til et vejrtrækningspunktum efter anden linie, og har tilpasset ordlyden af anden og tredje linie herefter. Dermed er salmens karakter ganske ændret fra den lange, særprægede kæde af relativsætninger til en kort, postulerende sætning med en uddybende og forklarende

tilføjelse, i hvilken tankestregen efter syvende linie får ny betydning som en art punktum eller semikolon.

Dette er i modstrid med forfatterens intention, som tydeligvis har været at bringe en gendigtning af lovprisningen i 1.Tim. 3,16 med bibeholdelse af den oprindelige sætningskonstruktion. Verset lyder i bibeloversættelsen af 19o7, der var den autoriserede danske form, da salmen blev skrevet i 1936, således:

> Og uden modsigelse stor er den gudsfrygtens hemmelighed: Han, som blev åbenbaret i kød, blev retfærdiggjort i ånd, set af engle, prædiket iblandt hedninger, troet i verden, optagen i herlighed.

Ser man på bibeloversættelsen af 1948, er den oprindelige salmes overensstemmelse med bibelteksten endnu tydeligere:

> Og uimodsigeligt er denne gudsfrygtens hemmelighed stor: han, som blev åbenbaret i kød, retfærdiggjort i ånd, set af engle, prædiket blandt folkene, troet i verden, optaget til herlighed.

Det må beklages, at en sådan tekstændring er gået igennem, uden at der i en note er gjort opmærksom på, at tillæggets version ikke er den oprindelige. Det kunne være gjort ved tilføjelse af et ekstra forfatternavn, der kunne gøre medlemmer af et kommende salmebogsudvalg opmærksom på, at der eksisterer en anden form.

Samtidig skuffer det mig, at udvalget ikke har sat sig i forbindelse med min mor, der har et nøje kendskab til baggrunden for det meste af min fars produktion og efter hans død må være den nærmeste til at kommentere tekstændringer. Netop med henblik på sådanne situationer står min mors telefon stadig i telefonbogen under min fars navn.

Nu er salmebogstillægget trykt og distribueret, og hovedformålet med disse linier er opfyldt: rette vedkommende er gjort opmærksom på den oprindelige tekst. Der skulle ikke være grund til at gøre mere ved sagen i øjeblikket.

Det kunne imidlertid være af principiel interesse at få sat på prent, hvorledes Kirkeligt Centrums salmebogsudvalg har opfattet sin opgave med hensyn til sproglig og meningsmæssig tilpasning af de anvendte tekster.

Kasper Vilstrup

SVAR TIL KASPER VILSTRUP

Det er naturligvis en stor fejl, at "78-tillægget" bringer tekster, der ikke i forvejen er godkendt af deres ophavsmænd. Som sekretær for salmebogskomiteen må jeg tage min del af ansvaret for denne fadæse og erkende, at enkelte digtere og komponister ikke blev kontaktet, inden deres bidrag blev optaget i salmebogen. Jeg har allerede skriftligt over for Kasper Vilstrup og fru Gerda Vilstrup beklaget dette.

Når vi i komiteen greb korrigerende ind i foreliggende tekster, var det som oftest for at gøre dem mere mundrette og nærme dem til det talte nutidsdansk. Der ligger naturligvis heri en fare for at forarme sproget. Målet må imidlertid være, at teksterne bliver til glæde for så mange som muligt. Hvad specielt "Guds sande Ord af evighed", nr. 81o, angår, tror jeg, at hele komiteen har kunnet glæde sig over den kunstnerisk forløste og samtidig trofaste gengivelse af 1. Tim. 3,16, således som den kommer til udtryk i Harald Vilstrups originale tekst:

LOVPRISNING.

Guds sande Ord af Evighed,
som Kød paatog og kom herned,
hvis Navn i Aand retfærdiggjort
er englepriset, evig stort,
forkyndt for Folk al Verden om
og tro't til Liv og Lægedom,
optagen nu i Herlighed —
hans Naade dyb óg lang og bred
ske Lov og Pris i Evighed!
Halleluja, Halleluja!

Mel. M. 37.

Troens Himmelgave. Salmer og kristelige sange oversatte el. forfattede af Harald Vilstrup, Kbh. 1937, s.71.

Den nytestamentlige hymnes kæde af relativsætninger kunne næppe have fundet en smukkere gendigtning end Vilstrups. Men ligesom de danske bibeloversættere vist ikke har tænkt sig deres oversættelse af 1.Tim. 3,16 sunget, således har vor salmebogskomite skønnet, at Vilstrups tekst i sin oprindelige version mere er et læsedigt end en salme (at digteren selv har skønnet anderledes ved at anføre melodi til teksten, ændrer for så vidt intet heri). Og kriterierne for en salmes anvendelighed i den syngende menighed er nu engang nogle andre end dem, hvorudfra man vil bedømme et læsedigt.

Det har Leif Ludwig Albertsen gjort meget klart i sin nyeste bog "Lyrik der synges" (anmeldt andetsteds i dette nr.). For at salmeteksten, mens den synges, kan blive til glæde for flest mulige, må den være nogenlunde let tilgængelig både formelt og indholdsmæssigt. Det kræver et overblik, som den syngendes situation ikke levner mulighed for at se, at det relative pronomen "hvis" i 3. linie viser tilbage til "Guds sande Ord" og ikke hverken til "Evighed" eller "Kød", skønt disse substantiver er placeret nærmere ved pronominet. Ved hjælp af et punktum efter 2. linie og udskiftning af det relative pronomen med et possessivt er den oprindelige kunstfærdige elegance blevet forvandlet til overskuelige sætningsperioder, der er bekvemme at synge:

Guds sande Ord af evighed
blev menneske og kom herned.
Hans navn i ånd retfærdiggjort....

En anden grund til at rette var, at "som Kød paatog" i 2. linie faldt os for brystet. Ludvig Holberg kunne i Peder Paars skrive: "Han kunde Skikkelse af Ulv og Biørn *paatage*". Denne transitive brug af verbet fornemmer man vist i dag som fortidig. Man kan påtage *sig* noget, dvs. verbet forbindes nu med det refleksive pronomen. Som et stadig benyttet levn af verbets tidligere anvendelse har vi participiet, f.eks. en *påtaget* munterhed. Men "som Kød paatog" forekom os at være bevidst arkaiserende og var derfor i modsætning til den redaktionelle linie, som komiteen bag "78-tillægget" har bestræbt sig for at følge.

Lad mig til sidst understrege, at denne redegørelse for vore indgreb i en foreliggende tekst naturligvis ikke søger at dække over den fejl, det var ikke at indhente tilladelse til offentliggørelse af en redigeret tekst. Det er en endnu grovere forsyndelse end den, som kirkebladsredaktørerne gør sig skyldig i ved uden forfatterens tilladelse at aftrykke salmetekster. Se min opsats herom i Hymnologiske Meddelelser 1978/4, s.238f. De korrekte historiske oplysninger under nr. 81o i "78-tillægget" må være: Harald Vilstrup 1936 og komiteen (28. februar) 1978.

For ikke at blive misforstået må jeg nok tilføje, at ovenstående ikke gør krav på at være en udtømmende redegørelse for samtlige de kriterier, efter hvilke komiteen har vurderet de foreliggende tekster. Ovenstående er blot, hvad *jeg* har at sige til *den forelagte konkrete tekstredaktion*.

Jens Lyster

FORSKNINGSOPGAVER

Selv om vi nu har fået Mallings Dansk Salmehistorie bind I-VIII, er der endnu mange uløste salmehistoriske problemer vedrørende tekster og melodier i dansk salmehistorie. Det var glædeligt, hvis nogle af vore medlemmer ville påtage sig at kaste lys over hidtil dunkle områder. Jeg skal i det følgende stille nogle konkrete opgaver:

1. *DDS nr. 228 Frydetonen går mod tronen* er en meget fri gendigtning af Venantius Fortunatus' Pange, lingua, gloriosi proelium certaminis. Salmebogen oplyser temmelig upræcist, at vi har den "Fra svensk". Klogere bliver man ved at gå til Mallings bind I, s. 449ff., men man bliver også mere forvirret. Malling skriver s. 449, at Pange, lingua "blev oversat... mere trofast af Sigfried Aronus Forsius i hans samling "Andeliga Psalmer och Wijsor" til "Siung mijn tunga, och vpklinga... ". I Hymn.Medd. 1975 s. 122 har jeg argumenteret for, at den nævnte oversættelse forekommer første gang i "En liten Psalmbok 16o8". Denne udgave af En liten Psalmbok er redigeret af Forsius, men der er endnu ikke fremført tvingende grunde til at antage, at det er Forsius selv, der har oversat Pange, lingua. Malling er altså lidt for vidende på dette punkt. "Siung mijn tunga" blev ved århundredets slutning omdigtet af Gustaf Ollon og optræder i 1694-års psalmboken som "Vp min tunga, och lofsiunga". I Ahnfelts "Andeliga Sånger", 8. häftet, Stockholm 1864 fremkom en ny, anonym oversættelse "Fröjd i höjden, Så att fröjden genljud ger i werlden all...". Herom skriver Malling s. 45o: "Som oversættelse betragtet er den fri, som bearbejdelse af Ollons tekst er den ligeledes meget fri, men temaet og metret er det samme, og der er dog ogsaa hist og her ligheder i ordvalget, saaledes mellem Ollons v. 9 og 11, og den nye oversættelses v. 4 og 6. Jeg har imidlertid svært ved at se andet, end at den nye oversættelse forholder sig aldeles frit til de hidtidige oversættelser, hvorfor der ikke under de historiske oplysninger ved DDS nr. 228 er nogen grund til hverken at nævne 16o8- eller Ollon-teksten. Spørgsmålet er, om den nye svenske oversættelse fra 1864 skal nævnes? Sagen er nemlig, at Ahnfelts "Andeliga Sånger" iflg. Mallings s. 451 blev oversat til norsk i 6o'erne af den norske præst Christian Sigismund Dick. Og

den norske "Frydetonen gaar mod thronen" stammer ifølge Malling fra omkring 1863. Dvs. at den norske tekst er dateret tidligere end den svenske! Hvordan forholder den norske tekst sig til den svenske? Er den norske tekst oversat fra svensk? Eller er det omvendt? Malling nævner videre, at teksten første gang optræder på dansk i Hjemlandstoner 1895, nr. 269, uden oplysninger om forfatter, oversætter eller om oprindelsen i det hele taget.

Alt i alt er der derfor så mange huller i vor viden om denne salmes liv på svensk, norsk og dansk grund, at det måtte kunne give anledning til at supplere Mallings oplysninger.

2. *Engelske digterbiografier*. Ved brug af Mallings bind VI og VII med digterbiografier har det slået mig, hvor lidt vi får at vide om de engelsksprogede digtere. Ikke nogen karakteristik af forfatterskaberne. Vi må ofte nøjes med nogle anekdoter, eller beskrivelser af digternes - især dog digterinders - udseende og sangstemme, hvilket turde være af kun perifer hymnologisk interesse.

Påfaldende mangelfuld er således biografien over "En vej eller anden"s (DDS 2o) forfatter Martha Cook (bind VI, s.148), hvor en række modstridende oplysninger om data dynges oven i hinanden og Malling sluttelig støtter sig til den kilde, der har de fyldigste oplysninger. Og hvad der er fyldigst, virker ifølge Malling også pålideligst.

Hvordan er det fat med vor viden om Annie Coghill, forfatteren til "Arbejd til natten kommer", DDS 332, bortset fra, at hun af to søstre "var den yngste og smukkeste. Hun var mild og venlig, men tit havde hendes ansigt et tankefuldt og drømmende udtryk osv. osv..." (Malling VI, s.147).

Af interesse for danske læsere kunne det også være at vide noget mere om forfatteren til "Gud Helligånd, o kom", Joseph Hart, hvor Mallings yngste kilde er fra 1951.

Jeg efterlyser altså nogle digterbiografier, der især lægger vægt på at karakterisere forfatterskaberne og skaffe nøjagtige oplysninger om salmernes tilblivelse og videre skæbne. Disse digterbiografier må - eksklusive illustrationer (gerne portrætter (stregtegninger) af skønne digterinder, fotos af originaltekster og -melodier, titelblade) - maksimalt fylde fem sider pr. stk. og skal være forsynet med relevant litteraturliste. Man vil sik-

kert kunne orientere sig om den nyeste litteratur og andre hjælpemidler til opgaven ved at kontakte enten

The Hymn. Society of Great Britain and Ireland
Hon. Secretary: The Revd. Alan Luff
The Vicarage, Penmaenmawr
Gwynedd LL34 6BN
England

eller

The Hymn - Society of America
Wittenberg University
Springfield, Ohio 455o1
USA

3. Birgitte Boyes salmer i Guldbergs salmebog 1778. I Roskilde Stiftsblad september og oktober 1978, s. 132-137 og s. 148-152 har jeg skrevet en jubilæumsartikel i anledning af 2oo året for Guldbergs salmebog. Heri har jeg opstillet den tese, at salmebogen 1778 er statssekretær Guldbergs forsøg på at befæste sit åndelige imperium ved at lade sin supranaturalistiske teologi (som den foreligger i hans to lærebøger "Den Naturlige Theologie" og "Den Aabenbarede Theologie") indsynge i de enfoldiges hjerter. Da jeg næppe selv får tid til at verificere den tese, at Birgitte Boyes nye salmer er Guldbergs dogmatik omsat til hellig poesi, ville det være glædeligt, om andre tog sig på at bekræfte eller afkræfte den.

Jens Lyster

NORDISK STÆVNE PÅ ISLAND 1978

I dagene fra den 16.7. til den 23.7. 1978 afholdtes på Skálholt Højskole et nordisk stævne for gudstjenestelig sang og musik, specielt med henblik på den gregorianske sang i højmesse og tidesang. Stævnet havde samlet ca. 7o deltagere - hvoraf en trediedel var islændinge - fra alle fem nordiske lande.

Problemerne ved tilrettelæggelsen af de gregorianske toner til modersmålets tekst, f.eks. Davids Psalmer, drøftedes i forbindelse med deltagernes indøvning af de forskellige landes udvalgte bidrag til de daglige tidebønner, morgensang (laudes), tolvsang (sekst), aftensang (vesper) og aftenbøn (completorium), som der-

efter blev sunget i den umiddelbart nærliggende nye Skálholt Domkirke.

På stævnets sidste dage blev nylig tilrettelagte islandske tidebønner sunget. Det var første gang en nordisk forsamling i fællesskab sang gregoriansk tidesang på de moderne nordiske tungemåls modersprog, det modersmål på hvilket biskop Páll Jónsson, der nu hviler i sin statelige sarkofag i Skálholtkirkens krypt, samtalte med biskop Absalon og Lundekannikerne, da han i 1195 blev indviet af Absalon til Skálholts bispestol.

En række foredrag belyste den gregorianske gudstjenestesangs mange aspekter, begyndende med en metodisk indføring i gregoriansk psalmodi ved universitetslektor Torben Schousboe, København, og dr. theol. Regin Prenters foredrag "Om den gudstjenestelige sang og musik"; derefter kastedes der lys over karakteristiske træk ved de enkelte nordiske landes gudstjenestemusik i foredrag ved bl.a. professor dr. Ragnar Holte, Uppsala, kantor Gunnar Ahlskog, Finland, komponisten dr. Hallgrímur Helgason, Island, professor, dr.theol. Einar Sigurbjørnsson, Island, og præsten ved Skálholt Domkirke Gudmundur Oli Olafsson.

Udover disse aktiviteter var der lejlighed til at deltage i studiegrupper i 1) Orgelspil ved gudstjenesten (ved organist, dr. theol. h.c. Finn Viderø), 2) Stemmedannelse (ved universitetsadjunkt Sten Høgel, København), og 3) Gudstjenestelige spørgsmål (ved professor, dr.theol. Helge Fæhn, Oslo).

I forbindelse med den daglige vesper kl. 18 var der med domorganist Rolf Karlsen, Oslo, som leder "kirkemusikalsk kvarter", hvor organister fra de enkelte lande trakterede domkirkens velklingende Frobenius-orgel. Stævnet afsluttedes med festgudstjeneste i anledning af den årlig tilbagevendende Skálholt-fest og derefter koncert under medvirken af bl.a. Finn Viderø.

Indbyder til stævnet var Islands biskop Sigurbjørn Einarsson, og Nordisk Kulturfond havde bevilget 60.000 kr. til formålet. Formand for det islandske stævneudvalg var den islandske folkekirkes sanginspektør, organist Haukur Gudlaugsson. Udvalgets øvrige medlemmer var dr. phil. Hallgrímur Helgason og stævnets udmærkede vært, den nyopførte Skálholt Folkehøjskoles forstander, pastor Heimir Steinsson.

Til slut kan det nævnes, at deltagerne selvfølgelig fik lejlighed til at se både udsnit af den skønne natur og adskillige hi-

storiske steder - ikke mindst på udflugtsdagen gennem de egne, hvor handlingen i Njåls saga foregik, bl.a. til Gunnars berømte Hlidarendi med den "fagre li". Også som fødested for Islands nationalhelgen, Skálholtbiskoppen den hellige Thorlak, er Hlidarendi kendt. Vi var der på hans mindedag og fejrede den med at synge en "Thorlakshymne". Udflugtsdagen sluttede festligt i Selfoss Kirke med en klassisk gregoriansk højmesse på islandsk, tilrettelagt af den islandske Kirkes nestor i liturgisk henseende, ordinationsbiskoppen til Skálholt, dr.theol. h.c. Sigurdur Pálsson. Under biskoppens og bispindens værtskab havde Selfoss menighed arrangeret et festligt samvær efter højmessen, et af de mange beviser for den store islandske gæstfrihed, vi ved så mange lejligheder mødte.

Bodil Kruse

SELSKABET DANSK TIDEGÆRD holder sommermøde på Løgumkloster Refugium i tiden 2/7 - 7/7 1979 med følgende program:

Foredrag

1. Indføringsforedrag ved fhv. skoleinspektør Erling Brahm.
2. Den nye oversættelse af Davidspsalmerne, en drøftelse i to aftener med indledningsforedrag af a) professor, dr.theol. Benedikt Otzen: En vurdering af den nye oversættelse af Davidspsalmerne i forhold til grundteksten. b) Professor, dr. theol. Regin Prenter: En vurdering i forhold til dens brug i gudstjenesten. c) Domorganist Ethan Rosenkilde Larsen: En vurdering i forhold til dens brug ved gregoriansk sang.

Studiegrupper

1. *Præludiet ved gudstjenesten* - repertoirevalget m.m. ved domorganist Ethan Rosenkilde Larsen, universitetslektor, mag. art. Torben Schousboe og organist Lars Kruse.
2. *Stemmedannelse for korsangere* ved universitetslektor Sten Høgel.
3. *Læst "tidesang" - tidesangens tekst* ved fhv. overlærer Knud Nørholm.
4. *Indføring i teoretiske aspekter vedrørende nodebillede og tekster i Det danske Antifonale*. Organist Lars Kruse og cand. mag. Susanne Riber.
5. *Børnesangkoret (minikoret)* ved cand.mag. Inge Schousboe.

Tekstgennemgang og sanginstruktion i to (tre) daglige lektioner fælles for alle deltagere medvirker: dr.theol. Regin Prenter,

sognepræsterne Knud Andersen, Olav Fog, H.C. Christensen, universitetslektor Sten Høgel, cand.mag. Susanne Riber, cand.mag. Steen Plesner m.fl.

Kirkemusikalske arrangementer - foruden daglig kirkemusik ved dagens afslutning og ved tjenesten i kirken er der planlagt en koncert v/Finn Viderø.

Nærmere oplysning om tilmelding til sommermødet kan fås hos sognepræst H.C. Christensen, Agri, 842o Knebel. Telf. (o6) 36 55 39, eller hos cand.phil. Steen Plesner, Chr. Winthersvej 17, 186o København V. Telf. (ol) 31 o7 73.

HYMNOLOGISK KONGRES I REGENSBURG I AUGUST

Internationale Arbeitsgemeinschaft für Hymnologie (I.A.H.) holder sin lo. kongres i dagene 3o. juni - 4. august. Stedet er universitetet i Regensburg, Bayern. Konferencesproget er som sædvanligt tysk, og denne gang er emnet "Internationale und interkonfessionelle Hymnologie". I indbydelsen til kongressen - hvor alle kan deltage - oplyser I.A.H.s sekretær, Dr. Philip Harnoncourt (adresse: Burgring 6, A-8olo Graz) nærmere om emnet: det omfatter både indholdsmæssige og formal-organisatoriske aspekter. Hymnologiens genstand, kirkesangen, overskrider nationale og konfessionelle grænser. Den hymnologiske forskning og dens praktiske anvendelse kan derfor ikke ignorere den internationale og interkonfessionelle kontakt, der består i samarbejde og udveksling af erfaringer. Interesserede kan selv skrive til sekretæren og bede om at få indbydelse og materiale tilsendt: Den 15. februar er tilmeldingsfrist for deltagere, der ønsker deres indkvartering arrangeret af I.A.H. Den 3l. maj er tilmeldingsfrist for deltagere, der selv sørger for logi. I juni tilsendes det skriftlige materiale, der danner grundlag for kongressens arbejde. Mødegebyret er på 6o DM for medlemmer af I.A.H. og 3o DM for studenter og betales på kongressen.

Nordiske deltagere bør ikke holde sig tilbage fra disse tysksprogede kongresser. Ganske vist kunne vi vel have fuldt så stort udbytte af internordiske arrangementer, men så længe disse endnu ikke er sat i system, bør vi benytte os af de tilbagevendende tilbud fra I.A.H. Hvad hymnologisk forskning angår, kan vi lære

en hel del af tyskerne. Hvad salmedigtning angår, kunne tyskerne lære meget af os. Jeg hr ofte på disse kongresser stærkt savnet at kunne forære de øvrige kongresdeltagere oversættelser af de ypperligste frembringelser fra nordiske salmebøger. En antologi over originale nordiske salmetekster og deres tyske oversættelser og et musikalsk tillæg hertil ville være et værdifuldt bidrag til, at den internationale hymnologiske debat kunne komme til at foregå på nordiske betingelser. Pengemidlerne dertil skulle nok kunne hentes fra nordisk kulturfond. En dygtig forsker med mod på denne udgivelse efterlyses!

Jens Lyster

HYMNOLOGISK PRISOPGAVE

Københavns Universitet har i Universitetsmeddelelser for november 1978 udskrevet nye prisopgaver, blandt hvilke opgave Teologi B lyder:

> "Dansk salmehistorie i tiden mellem Hans Thomissøns Salmebog 1569 og Thomas Kingos Salmebog 1699".

Betingelserne er de sædvanlige. Retten til at deltage står åben for enhver, der ikke er fyldt 3o år på det tidspunkt, da besvarelsen indleveres.

Besvarelser skal være affattet på dansk, norsk, svensk eller tysk og indsendes maskinskrevet i mindst 2 eksemplarer til rektor for Københavns Universitet, Frue Plads, 1168 København K. inden den 15. januar 198o. Besvarelser kan være anonyme, men forsynet med motto eller mærke, og skal da vedlægges en lukket kuvert med indsenderens navn, stilling, bopæl og fødselsdato.

Med universitetets guldmedelje følger 1.ooo kr., mens sølvmedalje ledsages af 5oo kr. Yderligere oplysninger fremgår af det nævnte nummer af Univ.Medd.

TILSENDTE PUBLIKATIONER

Leif Ludwig Albertsen: Lyrik der synges. Berlingske Leksikon Bibliotek, Berlingske Forlag, København 1978. 168 sider. Skulle have været anmeldt i dette nummer, men har måttet udskydes.

Anders Malling: Dansk Salme Historie Bind VIII. Salmebøgerne. J.H. Schultz Forlag. København 1978. 561 sider.

Det skjulte nærvær. Salmer og dikt av Svein Ellingsen. H. Achehoug & Co. (W. Nygård), Oslo 1978. 94 sider.

Noen må våke. Ved samme. Norsk Musikforlag, Oslo 1978.

Søren Terkelsen: Astree Siunge-Choer. Første Snees. 1648. De danske viser med deres tyske forlæg af Gabriel Voigtländer og Johann Rist. Udg. af Erik Sønderholm i samarbejde med Dieter Brandt og Dieter Lohmeier. Karl Wachholtz Verlag, Neumünster 1976. 239 sider.

FORFATTERNES ADRESSER

Pastor Peter Balslev Clausen, Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup.

Domprovst Johannes Johansen, Tvedesvej 12, 3000 Helsingør.

Konservatorielærer Jørn Jørkov, Strandvangsvej 4, 3060 Espergærde.

Komponist, docent ved Det kgl.danske Musikkonservatorium, Leif Kayser, Holmestien 16, 2720 Vanløse.

Cand.mag. Bodil Kruse, Egeparken 12, 8600 Silkeborg.

Organist Axel Madsen, Carit Etlars Vej 5, 1814 København V.

Domorganist Richard Sennels, Asmildvej, Overlund, 8800 Viborg.

Universitetslektor cand.theol. Jørgen Pedersen, Skovvej 6, Birkede, 4130 Viby Sjælland.

Pastor Eyvind Skeie, Rypeveien 44, N-9014 Håpet, Norge.

Sognepræst S.T.Vestergaard, Præstegården, 6310 Broager.

Højskolelærer Per Warming, Højskolevej 4D, Rønshoved, 6340 Kruså.

Domprovst K.L.Aastrup, Bryrupvænget 4, 5200 Odense V.

Cand.polit. Kasper Vilstrup, Askevænget 23, 2830 Virum.

REDAKTIONELT

På Salmehistorisk Selskabs bestyrelsesmøde den 2.marts besluttedes det at adskille posterne som selskabets formand og redaktør for tidsskriftet, der begge siden november 1971 har været bestridt af Jens Lyster. Den hidtidige næstformand, Niels Knud Andersen, har nu overtaget formandshvervet. I bestyrelsen har vi gerne set en universitetslærer på denne vigtige post, og da var den oprindelige initiativtager til oprettelsen af selskabet, professor Niels Knud Andersen, helt selvskreven.

Ved samme lejlighed trak Jens Højgård sig efter eget ønske ud af bestyrelse og redaktion. Han har som selskabets flittige sekretær siden 1975 udført et særdeles påskønnet praktisk arbejde med renskrivning af trykmanuskripter og udsendelse af tidsskriftet m.m., hvorfor der skal lyde en varm tak til ham og hans familie for megen offervilje og godt og sjovt samarbejde.

Selskabets hidtidige kasserer, Peter Balslev Clausen, vil i den kommende tid bestride også denne stilling. Til kontorhjælp vil han have fru Aase Koefoed, der fremover vil tage sig af renskrivnings- og udsendelsesarbejdet. Også fru Koefoed bydes hermed velkommen i arbejdsfællesskabet.

Ligeledes velkomne er tre nye medlemmer af bestyrelsen. Organist Henrik Fibiger Nørfelt blev allerede i HM 1978/4 præsenteret for læserne. Universitetslektorerne cand.theol. Jørgen I. Jensen og cand.mag. Erik A.Nielsen vil sikkert også være mange af vore læsere bekendte. Det er vort bestemte håb, at vi med denne udvidelse af bestyrelsen har knyttet nye og inspirerende kræfter til vort selskab, til nytte og glæde for dets medlemmer. Jørgen I.Jensen er lærer ved Kirkehistorisk Institut under Det teologiske Fakultet. Vi har tidligere draget nytte af hans store viden om teologi og musik igennem den væsentlige afhandling "Reformation og musik" i HM 1977. Erik A.Nielsen er lærer ved det humanistiske fakultets Institut for nordisk filologi. Han er medlem af kirkeministeriets liturgikommission og har i årenes løb leveret flere hymnologiske bidrag: om Thomissøns salmebog, om Kingos passionssalmer og om Ingemanns romantiske kristendom.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion består fremover af Henrik Fibiger Nørfelt, der er ansvarlig for det musikalske stof. Peter Balslev Clausen og Jens Lyster er tekstredaktører som før.

Om selskabets økonomi kan vi bringe den glædelige nyhed, at vi netop har modtaget to særdeles velkomne legater, der har gjort det muligt for os at fortsætte endnu et år med uændret medlemskontingent: 40 kr. for 1979. Fra Statsautoriseret elinstallatør Svend Viggo Berendt og hustru Aase Berendt, født Christoffersens Mindelegat har vi modtaget 3000 kr. Og det samme beløb er tildelt os fra Carlsen-Langes Legatstiftelse. For denne store påskønnelse af selskabets virksomhed takker vi hjerteligt.

J.L.

Kvartalsskriftet
Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt i 4 numre á 40-50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
København Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K

Medlemsskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup. Giro nr. 2 20 11 19.

Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af Hymnologiske Meddelelser.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Professor dr.theol. Niels Knud Andersen, *formand.*
Engvej 31, 2960 Rungsted Kyst. Tlf: 02 86 37 72.

Pastor Peter Balslev Clausen, *sekretær & kasserer.*
Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup. Tlf: 01 62 79 27.

Universitetslektor cand.theol. Jørgen I. Jensen
Steenstrups Allé 17, 1924 København V. Tlf: 01 37 39 73.

Sognepræst Jens Lyster
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf: 03 42 62 96.

Universitetslektor cand.mag. Erik A. Nielsen
Strindbergsvej 3, 2500 Valby. Tlf: 01 46 60 23.

Organist Henrik Fibiger Nørfelt
Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf: 01 63 23 80

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Sognepræst Jens Lyster, Odden præstegård, Overby, 4583 Sjællands Odde. Tlf: 03 42 62 96.

Pastor Peter Balslev Clausen, Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup. Tlf: 01 62 79 27.

Organist Henrik Fibiger Nørfelt, Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf: 01 63 23 80.

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Provst teol.dr. Allan Arvastson
Universitetslektor, mag.art. Skirne Helg Bruland
Pastor Helge Dahn
Biskop Johs.W.Jacobsen
Professor dr.theol. Theodor Jørgensen
Professor dr.phil. Jens Peter Larsen
Pastor Anders Malling
Seminarielektor, cand.theol. Kaj Mogensen
Pastor Jørgen Schultz
Sognepræst Erik Norman Svendsen
Professor dr.phil. Christian Thodberg

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat samt fra Statens humanistiske Forskningsråd.